

**36 600 VIII Vaststelling van de begrotingsstaten van het
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII)
voor het jaar 2025**

**Nr. 18 VERSLAG HOUDENDE EEN LIJST VAN VRAGEN EN
ANTWOORDEN**

Vastgesteld 8 november 2024

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, belast met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel van wet, heeft de eer verslag uit te brengen in de vorm van een lijst van vragen met de daarop gegeven antwoorden.

De vragen zijn op 17 oktober 2024 voorgelegd aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Bij brief van 8 november 2024 zijn ze door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap beantwoord.

Met de vaststelling van het verslag acht de commissie de openbare behandeling van het wetsvoorstel voldoende voorbereid.

De voorzitter van de commissie,
Bromet

De adjunct-griffier van de commissie,
Huls

- 1 Welke maatregelen neemt u om de vrijheid van meningsuiting op scholen en universiteiten te bevorderen?

De vrijheid van meningsuiting is verankerd in onze grondwet, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. In het funderend onderwijs en het mbo wordt via de burgerschapsopdracht gewerkt aan de versterking van competenties van leerlingen en studenten om met een pluriformiteit aan opvattingen om te gaan.

Voor hogescholen en universiteiten bestaat de wettelijke verplichting om het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef van hun studenten te bevorderen en om de academische vrijheid te borgen. De academische vorming van studenten draagt bij aan de vaardigheden om deel te nemen aan het maatschappelijke debat. In het regeerprogramma (bijlage bij Kamerstuk 36471, nr. 96) is opgenomen dat met betrokkenen in het hbo en wo wordt gekeken hoe ook burgerschap een betere plek in het onderwijs kan krijgen.

- 2 Kunt u inzichtelijk maken op welke manier u gaat sturen op de NWO¹-gelden? In hoeverre verschilt deze sturing met die van uw voorganger?

NWO is een zelfstandig bestuursorgaan (zbo). Daarop is de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen en de circulaire 'Governance ten aanzien van zelfstandige bestuursorganen (zbo's)' van toepassing. Op NWO is daarnaast de Wet op de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek van toepassing. Sturing op de NWO-gelden geschiedt conform deze wetten. Het uitgangspunt van de sturing is dat OCW de beleidsdoelen vaststelt, en dat NWO wordt vrijgelaten in de wijze waarop de doelen worden gerealiseerd. Dit verschilt niet met de sturing van het vorige kabinet. Zo schrijft NWO elke vier jaar een instellingsplan dat richting geeft aan de inzet van de middelen door NWO. Zes maanden na ontvangst van het instellingsplan informeren wij NWO over ons standpunt. Daarnaast ontvangen wij elk jaar ter goedkeuring de begroting en jaarrekening van NWO. Ook kan NWO specifieke opdrachten krijgen voor de uitvoering van programma's van OCW of andere departementen.

- 3 Gaat het volledige budget voor de kleine scholentoeslag gebruikt worden voor de omvorming naar de dunbevolktheidstoelage?

Ja.

- 4 Welke gevolgen (positief dan wel negatief) verwacht u van de omvorming van de kleinescholentoeslag naar de dunbevolktheidstoelage?

¹ NWO: Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

Een en ander hangt af van de precieze vormgeving. Door de omvorming van de kleine scholentoeslag naar de dunbevolktheidstoelage wordt rekening gehouden met de dunbevolktheid van het gebied waar de school zich bevindt. Dit zorgt ervoor dat kleine scholen in dunbevolkte gebieden makkelijker open kunnen blijven. Kleine scholen in drukbevolkte gebieden krijgen geen of minder extra middelen. Met aanpassingen op de kleinescholentoeslag en op de uitzonderingen wordt de concurrentie in drukbevolkte gebieden verminderd. Dit kan ook in het kader van het lerarentekort positieve effecten met zich meebrengen, omdat de inzet van leraren verplaatst van kleine klassen naar scholen met een grotere groepsofvang, waardoor er minder leraren nodig zijn voor dezelfde hoeveelheid leerlingen. Eind van het jaar wordt de Kamer nader geïnformeerd over dit beleidsvoornemen en de effecten hiervan.

5 Wat is de definitie van 'politiek neutrale lesmethoden'?

Het is belangrijk dat leerlingen vanuit verschillende invalshoeken, die passen binnen de kaders van de democratische rechtsstaat, thema's krijgen aangereikt. Uiteindelijk leren leerlingen op basis hiervan een eigen mening en waardenkader te vormen. De inrichting van het onderwijs is vrij. Dat betekent dat scholen de grondwettelijke vrijheid hebben om hun eigen leermiddelen te kiezen en daarbij hun eigen accenten aan te brengen. Ze moeten in de keuze voor lesmateriaal zorgvuldig afwegen met welke lesmaterialen zij, leeftijdsadequaate, aansluiten op de kerndoelen. De wettelijke burgerschapsopdracht verplicht scholen om zich binnen hun onderwijsaanbod onder meer herkenbaar te richten op het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. Dit maakt dat leermiddelen die aanzetten tot haat of discriminatie niet acceptabel zijn aangezien deze in strijd zijn met de wet.

6 Wat zijn de gevolgen van de voorgenomen subsidie op praktijkleren?

Zoals de minister van OCW in de [Kamerbrief van 24 oktober 2024](#) (Kamerstuk 36600 VIII, nr. 15) met de invulling van de subsidietaakstelling voor OCW heeft laten weten, blijft de minister inzetten op de subsidieregeling praktijkleren. Dit betekent dat er vanaf 2030 slechts 5% structureel bezuinigd wordt op de regeling, waardoor € 220 miljoen voor praktijkleren overblijft. Gezien de verwachte daling van het aantal mbo-studenten, heeft de korting op deze regeling naar verwachting geen significante impact op het aantal en op het bedrag per praktijk- en werkpleerplaats na 2030. Met deze inhoudelijke invulling van de subsidietaakstelling en door slechts 5% te bezuinigen, onderstreept de minister van OCW het belang van praktijkleren voor het opleiden van voldoende vakmensen. OCW zet bovendien samen met werkgevers,

werknemers en studenten in op het bekender en aantrekkelijker maken van de bbl via een bbl-offensief. Een update over het bbl-offensief ontvangt uw Kamer dit najaar in de brief over de Werkagenda MBO.

- 7 Welk budget verwacht u dat nodig is om de techniekhavo, zoals die op slechts een paar scholen in Nederland wordt vormgegeven, uit te breiden zodat er in elke provincie een techniekhavo is?

Er wordt een subsidie verstrekt aan havo-scholen met als doel de voorbereiding, (door)ontwikkeling en structurele inbedding van de praktijkgerichte havo goed te laten verlopen. Hiervoor is € 32,3 miljoen beschikbaar voor de periode 2023 tot en met 2026. Sinds schooljaar 2024/2025 maken 160 scholen deel uit van dit traject, waaronder zo'n 90 scholen met het praktijkgerichte programma Technologie. Dat laat zien dat de behoefte aan de doorontwikkeling van een dergelijk schoolexamenvak voor de havo groot is en dat veel scholen worden bereikt. Vrijwel in iedere provincie zijn er al meerdere scholen mee aan de slag (al dan niet met een voorbereidingsjaar). Een uitzondering daarvan in de provincie Drenthe, daar is nog geen school ingeloot. De verwachting is dat dit in een volgende ronde wel het geval gaat zijn. Havo-scholen hebben nog de mogelijkheid om deelname aan te vragen van 6 januari tot en met 21 februari 2025 (en een laatste ronde in 2026). In potentie heeft dan de helft van alle havo-vestigingen (in totaal 323 scholen) subsidie kunnen aanvragen.

In de [Kamerbrief van 17 april 2024](#) (Kamerstuk 36410 VIII, nr. 126) is de intentie aangegeven dat scholen met een praktijkgerichte havo structureel een hogere bekostiging zullen krijgen. Zoals aan uw Kamer is gemeld, zijn de middelen voor een hogere bekostiging van havoleerlingen beschikbaar op de OCW-begroting vanaf 2027. Hierbij wordt uitgegaan van hetzelfde aanvullende bedrag per leerling als voor een leerling die de gemengde leerweg in het vmbo volgt. Het gaat om € 41 miljoen per jaar. Conform toezegging naar aanleiding van de breed aangenomen [motie van de Leden Ceder \(CU\), De Kort \(VVD\) en Van Zanten \(BBB\)](#) (Kamerstuk 36410 VIII, nr. 85) zal uw Kamer voor het einde van het jaar worden geïnformeerd over de stand van zaken bij de doorontwikkeling praktijkgerichte havo.

- 8 Heeft u een brief van de Inspectie van het Onderwijs (hierna: inspectie) ontvangen met haar visie op de voorgestelde rol van de inspectie bij het toezicht op informeel onderwijs?

De inspectie heeft haar visie op het wetsvoorstel en over de voorgestelde rol van de inspectie gedeeld met het ministerie. De inspectie heeft daarnaast de gelegenheid een uitvoeringstoets op het uiteindelijke wetsvoorstel uit te brengen. Bij het doorzenden van het wetsvoorstel aan uw Kamer, zullen de diverse adviezen en ook de uitvoeringstoets van de inspectie over dit wetsvoorstel

meegezonden worden, zodat de Kamer een integrale weging kan maken over het wetsvoorstel.

- 9 Bent u voornemens te verkennen of de subsidie van Kamp Westerbork voor 2026 en daarna kan worden verplaatst naar de begroting van OCW?

Kamp Westerbork is één van de herinneringscentra die structureel worden ondersteund door het ministerie van VWS. De herinneringscentra vormen een samenhangend geheel waarmee het verhaal van de Tweede Wereldoorlog in al haar facetten wordt overgedragen. Het onderbrengen van Westerbork bij het ministerie van OCW kan ten koste gaan van deze samenhang. Bovendien is overdracht van Kamp Westerbork van het ministerie van VWS naar OCW geen oplossing voor de financiële problematiek bij de instelling: er zijn hier op de OCW-begroting geen middelen voor gereserveerd. Op dit moment is er daarom geen aanleiding om een verkenning uit te voeren naar het verplaatsen van de subsidie aan Kamp Westerbork naar het ministerie van OCW.

- 10 Hoeveel kost het de rijksoverheid om vluchtelingen uit Oekraïne structureel het verlaagde collegegeld te laten betalen?

Het is lastig om in te schatten hoeveel Oekraïense studenten willen en zullen gaan studeren in het hbo- en wo-onderwijs op het moment dat zij overal het wettelijk collegegeld zouden betalen. Het staat instellingen vrij om Oekraïense studenten het verlaagde tarief te laten betalen, maar zij worden hier niet voor bekostigd. Deze studenten zijn immers geen EER-studenten.

Voor het door u gevraagde scenario dat het Rijk instellingen hier wel voor zou bekostigen, is hierna een grove schatting gemaakt. Hierbij zijn de volgende aannames gemaakt. Een grove schatting dat ongeveer 20% van de Oekraïense ontheemden in de leeftijdscategorie 16 tot 30 jaar een hbo- of wo-opleiding zou willen volgen, ingaande vanaf 2026. In deze berekening is enkel de bekostiging meegenomen en niet eventuele studiefinanciering en eventuele gedragseffecten. Deze schatting levert het volgende beeld op:

€ x miljoen	2026	2027	2028	2029	2030	Stru
Bekostiging	12	50	79	87	94.871.429	99.997

Hier zijn geen middelen voor beschikbaar.

- 11 Klopt het dat (eventuele) verlaging van het collegegeld voor studenten uit Oekraïne een generaal dossier is en dus niet hoeft te worden gedekt binnen de OCW-begroting?

Het verlagen van het collegegeld voor studenten uit Oekraïne is geen generaal dossier. Gezien de omvangrijke taakstellingen op het gebied van hbo en wo zien wij geen ruimte een eventuele verlaging in te passen op de OCW-begroting.

- 12 Hoeveel kost het om de rente op studieschuld voor alle studenten op 0% te zetten?

Het is lastig om de exacte kosten te kwantificeren omdat de rente op studieschulden afhankelijk is van toekomstige renteontwikkelingen op staatsobligaties. Ook is het moeilijk om in te schatten welk effect dit voorstel heeft op het leen- en aflossingsgedrag van studenten. Daarom wordt er een berekening gemaakt op basis van de verwachte lange termijn rente volgens het CPB, ofwel een rente van 2,75%. Uitgaande van dit percentage zal het afschaffen van rente op alle huidige studieleningen leiden tot jaarlijks structurele kosten van € 720 miljoen, maar het feitelijke effect op het EMU-saldo kan dus groter of kleiner zijn. Dit is exclusief uitvoeringskosten.

- 13 Hoeveel kost het om de rente voor de leenstelselgeneratie op 0% te zetten?

Het is lastig om de exacte kosten te kwantificeren omdat de rente op studieschulden afhankelijk is van toekomstige renteontwikkelingen op staatsobligaties. Ook is het moeilijk om in te schatten welk effect dit voorstel heeft op het leen- en aflossingsgedrag van studenten. Daarom wordt er een berekening gemaakt op basis van de verwachte lange termijn rente volgens het CPB, ofwel een rente van 2,75%. Een voorstel om de rente voor leenstelselgeneratie op 0% te zetten zou, uitgaande van inwerkingtreding in 2027, leiden tot incidentele kosten van € 8,6 miljard, maar het feitelijke effect op het EMU-saldo kan dus groter of kleiner zijn. Afhankelijk van de daadwerkelijke renteontwikkelingen omtrent studieschulden kunnen de kosten hoger of lager uitvallen. Daarnaast is dit exclusief uitvoeringskosten.

- 14 Hoeveel zou het kosten om de jaarlijkse rente op studieschuld voor alleen studenten (tijdens hun studietijd) op 0% te zetten, waarbij de systematiek van de vijfjaarsrente na afloop ongewijzigd blijft? Is dit voorstel uitvoerbaar?

Het is lastig om de exacte kosten te kwantificeren omdat de rente op studieschulden afhankelijk is van toekomstige renteontwikkelingen op staatsobligaties. Ook is het moeilijk om in te schatten welk effect dit voorstel heeft op het leen- en aflossingsgedrag van studenten. Daarom wordt er een berekening gemaakt op basis van de verwachte lange termijn rente volgens het CPB, ofwel een rente van 2,75%. Om de kosten van dit voorstel te

berekenen is uit gegaan van het verwachte gemiddelde leenbedrag voor 2024. Op basis van deze cijfers bedragen de jaarlijkse kosten structureel € 150 miljoen, maar het feitelijke effect op het EMU-saldo kan dus groter of kleiner zijn.

Het gaat om een complexe maatregel, en dus is het zonder verdere uitwerking van de vraag moeilijk om de uitvoerbaarheid precies in te schatten. In eerste instantie lijkt een dergelijke maatregel uitvoerbaar, maar vergt het wel veel van de uitvoering, inclusief hoge uitvoeringskosten en een langere doorlooptijd. Daarnaast vergt dit een wetgevingstraject, dat vanwege de complexiteit naar verwachting ten minste twee jaar zal vergen.

- 15 Hoeveel geld is er in de periode 2000-2030 per jaar uitgegeven aan onderwijs (in miljarden €)?

Hieronder worden de gerealiseerde uitgaven aan onderwijs door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap weergegeven zoals ook gepubliceerd op [OCWincijfers.nl](https://ocwincijfers.nl). Het gaat om alle uitgaven voor onderwijsbekostiging van de begrotingsartikelen primair onderwijs (art. 1), voortgezet onderwijs (art.3), middelbaar beroepsonderwijs (art. 4), hoger beroepsonderwijs (art. 6) en wetenschappelijk onderwijs (art. 7), en de relevante uitgaven aan studiefinanciering (gecorrigeerd voor kasschuiven). Hierin zijn alle uitgaven op het instrument bekostiging meegerekend. Uitgaven op andere instrumenten die bij scholen terecht (kunnen) komen, zoals subsidies, zijn hierin niet meegerekend.

De gerealiseerde uitgaven worden berekend op basis van het jaarverslag, voor 2024 tot en met 2029 zijn de cijfers gebruikt uit de Ontwerpbegroting 2025. De begrotingshorizon van de Ontwerpbegroting 2025 loopt tot en met 2029, vandaar dat voor 2030 nog geen cijfers beschikbaar zijn. Verder zijn de uitgaven aan het onderwijs pas vanaf 2002 op dusdanige wijze gemonitord dat een zinnige vergelijking en trend kan worden getoond.

Vanaf 2019 is gekozen voor een nieuwe uniforme rekenmethode met als uitgangspunt de gerealiseerde uitgaven aan onderwijsbekostiging uit het jaarverslag. Hierdoor kan middels openbare informatie door eenieder herleid worden op basis van welke onderliggende bedragen de totale uitgaven zijn gedaan door het ministerie van OCW. Vóór 2019 waren de berekeningen per onderwijssector verschillend en bevatten deze correcties die niet direct herleid konden worden uit openbare informatie.

Vanwege de nieuwe rekenmethode kan er een methodebreuk ontstaan in de trend vanaf 2019. Daarom zijn ter illustratie de cijfers van 2018 en 2019 zowel op basis van de oude methode als op basis van de nieuwe methode zichtbaar. Daarmee kan de methodebreuk gevolgd worden en is de trend vanaf 2018 tot en met 2023 consistent.

In de onderstaande tabel staan de totale onderwijsuitgaven van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in lopende prijzen (werkelijk uitgegeven bedragen in een jaar). Tot slot zijn de

bedragen van 2024 tot en met 2029 gebaseerd op de begrotingstanden uit de Ontwerpbegroting 2025.

Periode	Oude Rekenmethode	Nieuwe Rekenmethode
2002	€ 21,2	
2003	€ 22,4	
2004	€ 23,6	
2005	€ 24,6	
2006	€ 26,3	
2007	€ 26,9	
2008	€ 28,7	
2009	€ 29,7	
2010	€ 30,2	
2011	€ 30,7	
2012	€ 30,8	
2013	€ 32,0	
2014	€ 32,6	
2015	€ 33,3	
2016	€ 35,4	
2017	€ 34,9	
2018	€ 38,9	€ 36,8
2019	€ 39,4	€ 38,0
2020		€ 38,8
2021		€ 42,4
2022		€ 46,3
2023		€ 47,6
2024		€ 50,0
2025		€ 49,5
2026		€ 48,6
2027		€ 49,8
2028		€ 48,1
2029		€ 47,8

Bedragen in miljarden €

- 16 Hoeveel geld is er in de periode 2000-2030 per jaar uitgegeven aan onderwijs (in % van de rijksbegroting)?

In de onderstaande tabel staan de totale onderwijsuitgaven van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap als percentage van de totale overheidsuitgaven per jaar. Zie toelichting van de berekeningswijze bij vraag 15.

Periode	Oude Rekenmethode	Nieuwe Rekenmethode
2002	9,41%	
2003	9,51%	
2004	9,94%	
2005	10,24%	
2006	10,18%	

2007	9,98%	
2008	9,96%	
2009	9,73%	
2010	9,61%	
2011	9,80%	
2012	9,82%	
2013	10,11%	
2014	10,28%	
2015	10,53%	
2016	11,19%	
2017	10,87%	
2018	11,64%	11,01%
2019	11,28%	10,88%
2020		9,94%
2021		10,36%
2022		10,77%
2023		10,32%
2024		11,81%
2025		10,83%
2026		9,87%
2027		9,98%
2028		9,30%
2029		8,89%

17 Hoeveel geld is er in de periode 2000-2030 per jaar uitgegeven aan onderwijs (in % van het bbp)?

In de onderstaande tabel staan de totale onderwijsuitgaven van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap als percentage van het bruto binnenlands product (bbp). Zie toelichting van de berekeningswijze bij vraag 15. Voor het bbp is t/m 2023 gebruik gemaakt van de realisatiecijfers van het CBS. Voor 2024 en 2025 is gebruik gemaakt van de raming uit de Macro Economische Verkenning (MEV) 2025 en voor 2026 en verder is de gemiddelde groei uit de Verkenning middellange termijnraming 2024-2028 van het CPB gehanteerd.

Periode	Oude Rekenmethode	Nieuwe Rekenmethode
2002	0,42%	
2003	0,44%	
2004	0,44%	
2005	0,44%	
2006	0,45%	
2007	0,43%	
2008	0,44%	
2009	0,47%	
2010	0,47%	

2011	0,47%	
2012	0,47%	
2013	0,48%	
2014	0,48%	
2015	0,48%	
2016	0,49%	
2017	0,47%	
2018	0,49%	0,47%
2019	0,47%	0,46%
2020		0,48%
2021		0,48%
2022		0,47%
2023		0,45%
2024		0,47%
2025		0,45%
2026		0,44%
2027		0,44%
2028		0,42%
2029		0,41%

- 18 Hoeveel geld is er in de periode 2000-2030 per jaar uitgegeven aan het hoger onderwijs (in miljarden €)?

In de onderstaande tabel staan de totale onderwijsuitgaven aan het hoger onderwijs (hbo en wo) van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in lopende prijzen (werkelijk uitgegeven bedragen in een jaar). Zie toelichting van de berekeningswijze bij vraag 15.

Periode	Oude Rekenmethode	Nieuwe Rekenmethode
2002	€ 4,6	
2003	€ 4,8	
2004	€ 4,9	
2005	€ 5,1	
2006	€ 5,3	
2007	€ 5,5	
2008	€ 5,8	
2009	€ 6,1	
2010	€ 6,3	
2011	€ 6,5	
2012	€ 6,5	
2013	€ 6,7	
2014	€ 6,9	
2015	€ 7,0	
2016	€ 7,2	
2017	€ 7,4	
2018	€ 8,1	€ 8,0
2019	€ 8,5	€ 8,4

2020		€ 8,8
2021		€ 10,2
2022		€ 11,2
2023		€ 11,5
2024		€ 12,0
2025		€ 11,4
2026		€ 11,1
2027		€ 10,6
2028		€ 10,5
2029		€ 10,4

Bedragen in miljarden €

- 19 Hoeveel geld is er in de periode 2000-2030 per jaar uitgegeven aan het hoger onderwijs (in % van de rijksbegroting)?

In de onderstaande tabel staan de onderwijsuitgaven in het hoger onderwijs (hbo en wo) van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap als percentage van de totale overheidsuitgaven per jaar. Zie toelichting van de berekeningswijze bij vraag 15.

Periode	Oude Rekenmethode	Nieuwe Rekenmethode
2002	2,04%	
2003	2,04%	
2004	2,06%	
2005	2,12%	
2006	2,05%	
2007	2,04%	
2008	2,01%	
2009	2,00%	
2010	2,00%	
2011	2,07%	
2012	2,07%	
2013	2,12%	
2014	2,18%	
2015	2,21%	
2016	2,28%	
2017	2,30%	
2018	2,42%	2,39%
2019	2,43%	2,40%
2020		2,25%
2021		2,49%
2022		2,61%
2023		2,49%
2024		2,82%
2025		2,49%
2026		2,26%
2027		2,13%
2028		2,02%

2029		1,93%
------	--	-------

- 20 Hoeveel geld is er in de periode 2000-2030 per jaar uitgegeven aan het hoger onderwijs (in % bbp)?

In de onderstaande tabel staan de onderwijsuitgaven in het hoger onderwijs (hbo en wo) van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap als percentage van het bruto binnenlands product (bbp). Zie toelichting van de berekeningswijze bij vraag 15.

Periode	Oude Rekenmethode	Nieuwe Rekenmethode
2002	0,09%	
2003	0,09%	
2004	0,09%	
2005	0,09%	
2006	0,09%	
2007	0,09%	
2008	0,09%	
2009	0,10%	
2010	0,10%	
2011	0,10%	
2012	0,10%	
2013	0,10%	
2014	0,10%	
2015	0,10%	
2016	0,10%	
2017	0,10%	
2018	0,10%	0,10%
2019	0,10%	0,10%
2020		0,11%
2021		0,11%
2022		0,11%
2023		0,11%
2024		0,11%
2025		0,10%
2026		0,10%
2027		0,09%
2028		0,09%
2029		0,09%

- 21 Klopt het dat een daling van het aantal studenten automatisch leidt tot minder geld voor OCW? Klopt het dan ook dat een beleidsmatige bezuiniging op minder studenten uiteindelijk leidt tot een dubbele bezuiniging?

Jaarlijks wordt een nieuwe Referentieraming opgesteld van het aantal leerlingen en studenten in het Nederlandse

onderwijssysteem. Als deze raming meer of minder leerlingen en studenten in het onderwijs voorspelt dan de raming van het jaar ervoor, dan wordt de begroting voor de bekostiging bij Voorjaarsnota respectievelijk omhoog of omlaag bijgesteld rekening houdend met de actuele bedragen per leerling en student in de onderwijsbekostiging. Het uitgangspunt is namelijk dat de bekostiging voor instellingen meebeweegt met het aantal leerlingen of studenten.

De bijstelling van de OCW-begroting voor het aantal leerlingen en studenten is jaarlijks onderdeel van de Voorjaarsnotabesluitvorming. Dit betekent dat de bovenstaande standaardmethodiek mee wordt genomen in de integrale besluitvorming over de uitgaven aan onder meer het onderwijs. Voor een ingeboekte bezuiniging op de onderwijsbekostiging op basis van een verwachte daling van het aantal leerlingen of studenten wordt per maatregel, zover mogelijk, een uitzondering op de reguliere werkwijze bezien om dubbele bezuinigingen te voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld worden gedaan door op basis van volgende ramingen bij te houden of het aantal leerlingen of studenten inderdaad verminderd blijkt te zijn ten opzichte van de vorige ramingen conform verwachting bij de ingeboekte bezuiniging. Wanneer dit het geval is zal hier niet nogmaals budget voor in mindering worden gebracht maar kan de bezuiniging als afgerond worden beschouwd. Verdere daling van leerlingen of studenten (dan de reeds ingeboekte bezuiniging) worden weer op reguliere wijze als meevallers op het budget verwerkt.

22 Wat is de verwachte daling van internationale studenten?

Het is lastig vooraf schattingen te maken van de impact van het beleid rond internationalisering in het hbo en wo. Daarbij gaat het bijvoorbeeld over effecten van het beleid rond werving en selectie bij instellingen, en van beleid, zoals het streven om bestuurlijke afspraken te maken en, op termijn, om effecten van de maatregelen in de Wet internationalisering in balans. Op basis van de huidige cijfers is wel al te zien dat de instroom van internationale studenten minder snel groeit dan eerder verwacht. Het is nog niet duidelijk of deze trend doorzet omdat definitieve inschrijfcijfers pas begin 2025 beschikbaar zijn en dan ook de nieuwe referentieraming verschijnt.

23 Kunt u aangeven of datzelfde bedrag voor de jaren na 2025 gereserveerd is?

Ons is onduidelijk wat u bedoelt met 'datzelfde bedrag'. Op dit moment is een antwoord niet mogelijk.

24 Waar is de subsidieregeling Landelijk Dekkend Netwerk Onderwijs te vinden op de begroting?

De subsidieregeling Landelijk Dekkend Netwerk Onderwijs is te vinden op Artikel 9, onder het instrument bekostiging. De subsidieregeling is terug te vinden in de tabel budgettaire gevolgen van beleid bij Artikel 9 als 'Tekorten regio's'.

- 25 Op welke manier ondersteunt u kleinschalige studies die dreigen te verdwijnen?

De lumpsumbekostiging biedt besturen in het mbo, hbo en wo veel vrijheid en ruimte om middelen naar eigen inzicht in te zetten. Daardoor hebben ze de vrijheid om extra middelen in te zetten voor het in stand houden van kleinere opleidingen en in de wijze waarop ze het onderwijs organiseren en innoveren. In het wo wordt daarnaast blijvend geïnvesteerd middels de continuering van de sectorplannen, waarbij ook specifiek aandacht wordt gegeven aan versterking van de kleine studies in de Geesteswetenschappen, in het bijzonder voor de moderne vreemde talen en de Nederlandse taal en cultuur. Verder kennen wij specifieke middelen toe voor versterking van de opleidingen in de Geesteswetenschappen en de landelijke samenwerking daarin, voor de instandhouding en de versterking van de opleidingen Nederlands en voor een bachelor Fries. Nederlands en Fries zijn immers de twee officiële talen van Nederland (Fries in Friesland). Specifiek voor het behoud van kleinschalig specialistisch vakmanschap in het mbo, wordt vanuit het ministerie van OCW structureel het Expertisepunt Kleinschalig Vakmanschap gesubsidieerd. Dit expertisepunt ondersteunt kleine, specialistische beroepen en hun opleidingen. Als de studentenaantallen in de ogen van een instelling per opleiding te klein worden, dan is het aan de instellingen zelf om te bezien hoe de opleidingen doelmatiger kunnen worden georganiseerd, bijvoorbeeld door opleidingen samen te voegen of door samen te werken met andere onderwijsinstellingen.

- 26 Hoe wordt de tweede tranche van de krimpiddelen die in 2025 en 2026 ter beschikking komt ingezet om te voorkomen dat in regio's met dalende studentenaantallen cruciale hbo-opleidingen verdwijnen?

De Vereniging Hogescholen werkt op dit moment - net als bij de eerste tranche - aan een voorstel voor besteding van de tweede tranche van de middelen. In vergelijking met de eerste tranche ligt de nadruk sterker op de benodigde transitie om de toekomstbestendigheid van opleidingen te verbeteren en toekomstige krimp op te vangen. Instellingen kunnen dit najaar een aanvraag indienen en de VH zal in voorjaar 2025 het plan aanbieden. Op basis daarvan wordt overgaan tot beschikking van de middelen.

- 27 Hoe is de eerste tranche ingezet?

Uw Kamer is hierover geïnformeerd bij [brief van 6 juli 2023](#). Voor de eerste tranche (€ 45 miljoen) hebben twaalf instellingen voor in totaal 176 opleidingen (21 associate degrees, 130 bachelors en 25 masters) een aanvraag ingediend. Uiteindelijk zijn 104 bijdragen goedgekeurd en is het beschikbare budget voor de eerste tranche volledig ingezet.

- 28 Beschikken instellingen vrij over deze krimpmiddelen of kleeft aan de besteding ervan een bindende specifieke toewijzing?

De middelen worden verstrekt via de lumpsum die de instellingen ontvangen. De verantwoording van de lumpsum verloopt via de jaarverslagen van de onderwijsinstellingen. De middelen zijn onderdeel van bestuurlijke afspraken. Wij vertrouwen er op dat de instellingen de middelen conform hun eigen plannen besteden.

- 29 Als de krimpmiddelen vrij besteedbaar zijn, welke maatregelen zijn er dan om de doelmatigheid van deze krimpmiddelen te bewaken?

Aan de voorkant worden de ingediende plannen beoordeeld op basis van een beoordelingskader. Hiermee borgen we dat opleidingen pas middelen ontvangen als zij voldoen aan de gestelde criteria. De verantwoording van de middelen vindt plaats via de reguliere systematiek van jaarverslaglegging. Zie ook het antwoord op vraag 28.

- 30 Hoe luidt uw reactie op het nieuws dat de faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden fors moet bezuinigen en er studies worden geschrapt en samengevoegd?

De door dit kabinet gemaakte keuzes in de overheidsfinanciën maken dat ook op onderwijs en onderzoek moet worden bezuinigd. Daarnaast daalt het budget ook door de autonome daling van studentenaantallen, met name in het hbo. Dat zal zijn weerslag hebben op en binnen de instellingen, waarbij iedere instelling eigen uitdagingen heeft. Ten aanzien van het maken van keuzes over het stoppen of samenvoegen van opleidingen, zie het antwoord op vraag 25.

- 31 Wanneer ontvangen leenstelselstudenten de eenmalige extra uitkering?

De eerste tegemoetkoming leenstelselstudenten (€ 1,2 miljard) wordt vanaf 2025 uitgekeerd. Wanneer precies hangt af van het moment waarop de student zijn/haar diploma haalt. Volgens hetzelfde tijdpad wordt ook de tegemoetkoming studievoorschotvouchers uitgekeerd aan studenten die tussen 2014/15 en 2018/2019 begonnen zijn met hun studie. Daarnaast heeft dit kabinet € 1,4 miljard extra beschikbaar gesteld voor een

tweede tegemoetkoming voor leenstelselstudenten. Deze tweede tegemoetkoming wordt op dit moment uitgewerkt en zal vanaf 2027 worden uitgekeerd.

- 32 Waarvoor zijn de extra €47 miljoen en €27 miljoen die in 2028 en 2029 worden overgeheveld naar de OCW-begroting?

Een student moet binnen de diplomatermijn van (in beginsel) tien jaar een diploma hebben behaald om voor een tegemoetkoming leenstelstudenten in aanmerking te komen. De tweede tegemoetkoming voor leenstelstudenten wordt vanaf 2027 uitgekeerd. De verwachting is dat een deel van de studenten in 2027 nog studeert, en dus pas na 2027 een diploma zal behalen. Daarmee houden we rekening in de begroting.

- 33 Betekent deze gefaseerde overheveling dat de eenmalige uitkering niet aan alle leenstelselstudenten tegelijkertijd uitgekeerd wordt? Zo ja, wat bepaalt de volgorde van de uitkeringen?

Het klopt dat de tweede tegemoetkoming niet tegelijk aan alle leenstelselstudenten wordt uitgekeerd. De tweede tegemoetkoming wordt vanaf 2027 uitgekeerd aan leenstelselstudenten die voldoen aan de gestelde voorwaarden. Een van de voorwaarden is de diploma-eis. De verwachting is dat een deel van de studenten pas na het eerste uitkeringsmoment van 2027 een diploma zal behalen. Een deel van de leenstelselstudenten zal de tegemoetkoming daarom pas na 2027 uitgekeerd krijgen.

- 34 Wat zijn de volledige voorziene effecten van de langstudeermaatregel, inclusief collegegeld en dalende instroom?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

- 35 Kunt u de ontwikkeling van het lumpsumgedeelte van de rijksbijdrage van de afgelopen tien jaar overzichtelijk uitsplitsen voor hbo, wo en umc²'s?

Deze ontwikkeling treft u in de onderstaande tabel.

² umc: universitair medisch centrum

Rijksbijdrage OCW totaal (bedragen in € MRD)	wo onderwijs 1)	wo onderzoek	wo werkpl. UMC	hbo	Totaal
2016 (3e brief, prijspeil 2016, WUR via EZ)	1,7	1,8	0,7	2,6	6,7
2017 (4e brief, prijspeil 2017, WUR via EZ)	1,8	1,8	0,7	2,7	7,0
2018 (3e brief, prijspeil 2018, WUR via EZ)	2,1	1,8	0,7	3,1	7,7
2019 (3e brief, prijspeil 2019)	2,4	2,1	0,7	3,3	8,4
2020 (3e brief, prijspeil 2020)	2,5	2,2	0,7	3,4	8,8
2021 (3e brief, prijspeil 2021)	3,0	2,3	0,8	4,2	10,2
2022 (3e brief, prijspeil 2022)	3,3	2,5	0,8	4,6	11,2
2023 (3e brief, prijspeil 2023)	3,3	3,0	0,8	4,5	11,5
2024 (2e brief, prijspeil 2024)	3,4	3,2	0,8	4,5	11,9
2025 (1e brief, prijspeil 2024)	3,3	2,9	0,8	4,3	11,3

De bedragen zijn in miljarden euro's en op prijspeil van het betreffende jaar (m.u.v. 2025, 2025 is op prijspeil 2024).

- 36 Kunt u daarbij ook inzichtelijk maken per jaar welk aandeel de promotiepremies in dit lumpsumgedeelte hebben?

Dit inzicht treft u in de onderstaande tabel.

Rijksbijdrage OCW Aandeel promoties & ontwerpcertificaten	Promoties & ontw. cert. 1)	Totaal wo 1)	Procentueel deel
2016 (3e brief, prijspeil 2016, WUR via EZ)	0,4	4,2	11%
2017 (4e brief, prijspeil 2017, WUR via EZ)	0,4	4,3	8%
2018 (3e brief, prijspeil 2018, WUR via EZ)	0,4	4,6	8%
2019 (3e brief, prijspeil 2019)	0,4	5,1	8%
2020 (3e brief, prijspeil 2020)	0,4	5,4	8%
2021 (3e brief, prijspeil 2021)	0,4	6,0	7%
2022 (3e brief, prijspeil 2022)	0,4	6,6	7%
2023 (3e brief, prijspeil 2023)	0,5	7,1	7%
2024 (2e brief, prijspeil 2024)	0,5	7,4	7%
2025 (1e brief, prijspeil 2024)	0,5	7,0	7%

1) bedragen in € MRD

In deze tabel is het subonderdeel promoties en ontwerpcertificaten (verondersteld wordt dat dat wordt bedoeld met de promotiepremies) gedeeld door de totale Rijksbijdrage OCW van het wo (zie de tabel bij vraag 35).

- 37 Kunt u de ontwikkeling van het aantal succesvol afgeronde promoties in de afgelopen tien jaar uitsplitsen naar universiteiten en umc's?

Deze ontwikkeling treft u in de onderstaande tabel.

Promoties per instelling	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Protestantse Theologische Universiteit	5	6	5	7	7	5	6	8	5	2
Universiteit Leiden	411	393	411	406	447	433	447	445	450	515
Rijksuniversiteit Groningen	443	447	443	501	507	546	591	640	610	634
Universiteit Utrecht	554	541	554	554	525	607	535	440	533	506
Erasmus Universiteit Rotterdam	353	341	353	374	334	364	336	360	398	406
Technische Universiteit Delft	371	353	371	357	365	397	374	432	394	408
Technische Universiteit Eindhoven	241	218	241	234	264	289	244	268	225	309
Universiteit Twente	244	220	244	234	236	243	182	205	193	208
Wageningen University	287	273	287	305	284	291	281	294	320	359
Universiteit Maastricht	286	244	286	357	359	337	311	390	389	406
Universiteit van Amsterdam	492	518	492	478	534	523	541	564	565	581
Vrije Universiteit Amsterdam	383	381	383	432	430	402	418	422	358	428
Radboud Universiteit Nijmegen	355	384	355	358	389	447	392	395	395	397
Tilburg University	159	131	159	165	132	110	102	112	93	106
Theologische Universiteit Apeldoorn	2	2	2	1	2	3	1	9	4	9
Open Universiteit	13	20	13	39	24	22	26	24	27	11
Universiteit voor Humanistiek	10	8	10	11	12	4	9	7	8	9
Theologische Universiteit Kampen	1	2	1	3	2	4	7	3	2	5
Totaal	4.610	4.482	4.610	4.816	4.852	5.026	4.801	5.017	4.968	5.298

Het ministerie beschikt niet over een uitsplitsing van promoties binnen een instelling naar het UMC-deel en het niet-UMC-deel. De afgelopen drie jaar hebben de instellingen deze cijfers wel in hun jaarverslagen gepubliceerd. Deze zijn als volgt.

Promoties per instelling	2021	2022	2023	Waarvan UMC *)		
				2021	2022	2023
Protestantse Theologische Universiteit Leiden	8	5	2			
Universiteit Leiden	445	450	515	156	194	228
Rijksuniversiteit Groningen	640	610	634	257	268	268
Universiteit Utrecht	440	533	506	151	223	214
Erasmus Universiteit Rotterdam	360	398	406	240	264	293
Technische Universiteit Delft	432	394	408			
Technische Universiteit Eindhoven	268	225	309			
Universiteit Twente	205	193	208			
Wageningen University	294	320	359			
Universiteit Maastricht	390	389	406	274	288	284
Universiteit van Amsterdam	564	565	581	242	276	308
Vrije Universiteit Amsterdam	422	358	428	157	132	167
Radboud Universiteit Nijmegen	395	395	397	208	195	210
Tilburg University	112	93	106			
Theologische Universiteit Apeldoorn	9	4	9			
Open Universiteit	24	27	11			
Universiteit voor Humanistiek	7	8	9			
Theologische Universiteit Kampen	3	2	5			
Totaal	5.017	4.968	5.298	1.685	1.840	1.972

*) Bron: jaarverslagen

- 38 Kunt u een overzicht geven van wat de afgelopen tien jaar de jaarlijks vastgestelde promotiepremie bedroeg verbonden aan een succesvol afgeronde promotie?

Dit overzicht treft u in de onderstaande tabel.

Bedrag per promotie	
2016 (Prijspeil 2016)	€98.620
2017 (Prijspeil 2017)	€80.270
2018 (Prijspeil 2018)	€79.168
2019 (Prijspeil 2019)	€80.329
2020 (Prijspeil 2020)	€82.391
2021 (Prijspeil 2021)	€83.760
2022 (Prijspeil 2022)	€86.050
2023 (Prijspeil 2023)	€90.882
2024 (Prijspeil 2024)	€96.072
2025 (Prijspeil 2024)	€92.771

- 39 Wat is het belang van het behoud van kleinschalige studies?

Het is van belang dat in heel Nederland een kwalitatief sterk, toegankelijk en toekomstbestendig aanbod van opleidingen in stand blijft. Kleine (en unieke) opleidingen kunnen om verschillende redenen grote waarde hebben voor de economie en samenleving. Het is belangrijk dat dergelijke studies met grote maatschappelijke waarde (in enige vorm) behouden blijven. Dat wil overigens niet zeggen dat kleine studies niet aan verandering onderhevig kunnen zijn. De wereld is immers in verandering, evenals de vakgebieden en de voorkeuren van studenten. Het is belangrijk dat het onderwijs daar responsief op inspeelt. Bijvoorbeeld door middel van het samenvoegen van kleine opleidingen, verbreding van opleidingen, interdisciplinair onderwijs, het gezamenlijk verzorgen van onderwijs of in uiterste gevallen door het opheffen van opleidingen. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de onderwijsinstellingen, op landelijk en sectoraal niveau, om dit te bezien.

Zie het antwoord op vraag 25 betreffende de ondersteuning voor kleinschalige studies.

- 40 Kunt u een overzicht geven van het totaal aantal uitgekeerde promotiepremie's per jaar aan Nederlandse onderwijsinstellingen in de afgelopen tien jaar en deze uitsplitsen naar universiteiten en umc's?

Dit overzicht treft u in de onderstaande tabel.

Rijksbijdrage OCW	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
promoties en ontwerpcertificaten	3e brief pp 2016	4e brief pp 2017	3e brief pp 2018	3e brief pp 2019	3e brief pp 2020	3e brief pp 2021	3e brief pp 2022	3e brief pp 2023	2e brief pp 2024	1e brief pp 2024
Protestantse Theologische Universiteit	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0
Universiteit Leiden	41	32	33	33	35	36	38	40	43	44
Rijksuniversiteit Groningen	44	37	39	41	42	43	47	54	59	58
Universiteit Utrecht	55	44	44	45	45	47	48	48	48	46
Erasmus Universiteit Rotterdam	35	29	30	30	29	29	30	32	35	36
Technische Universiteit Delft	39	31	31	31	32	33	34	38	40	40
Technische Universiteit Eindhoven	33	27	27	26	28	30	31	32	32	33
Universiteit Twente	24	19	20	19	20	20	20	20	20	20
Wageningen University	0	0	0	24	24	24	25	26	29	30
Universiteit Maastricht	28	24	26	28	28	29	29	31	35	37
Universiteit van Amsterdam	50	41	41	43	45	46	47	50	55	54
Vrije Universiteit Amsterdam	38	32	33	34	35	35	36	38	38	37
Radboud Universiteit Nijmegen	35	29	30	32	34	35	35	37	38	37
Tilburg University	16	12	12	11	10	10	10	10	10	10
Theologische Universiteit Apeldoorn	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Open Universiteit	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Universiteit voor Humanistiek	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Theologische Universiteit Kampen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal WO	439	360	368	401	413	421	434	462	486	485
Wageningen University Research 1)	28	23	23							

In de tabel is het subonderdeel promoties en ontwerpcertificaten van de Rijksbijdrage OCW uitgesplitst per universiteit per jaar (zie de tabel bij vraag 35, verondersteld wordt dat de vraag is gericht op het totaalbedrag aan uitgekeerde promotiepremie's). De bedragen zijn in miljoenen euro's en op prijspeil van het betreffende jaar (m.u.v. 2025, 2025 is op prijspeil 2024).

- 41 Welke verschuivingen hebben de afgelopen tien jaar plaatsgevonden van de tweede naar de eerste geldstroom?

De afgelopen tien jaar heeft er alleen in de begroting 2020 een verschuiving plaatsgevonden van de tweede naar de eerste geldstroom van in totaal € 61,8 miljoen, naar aanleiding van het [advies "wissels om"](#). Dit betrof ten eerste een verschuiving van € 41,2 miljoen, waarbij een subsidieregeling voor de stimulering van Europees onderzoek van NWO werd stopgezet, en dit bedrag werd opgenomen in de bekostiging van universiteiten. Daarnaast is er in dat jaar structureel € 20,6 miljoen overgeheveld van de tweede naar de eerste geldstroom voor het sectorplan onderzoek bètatechniek.

- 42 Kunt u de ontwikkeling van het instellingsgeld en het collegegeld van de afgelopen tien jaar en de komende jaren, uitgesplitst naar hbo en wo, inzichtelijk maken?

De ontwikkeling van het wettelijk collegegeld treft u in de onderstaande tabel.

Wettelijk collegegeld 1)	
2016-2017	€1.984
2017-2018	€2.006

2018-2019	€2.060
2019-2020	€2.083
2020-2021	€2.143
2021-2022	€2.168
2022-2023	€2.209
2023-2024	€2.314
2024-2025	€2.530
2025-2026	€2.601

1) Op het prijspeil van de betreffende jaren

Het wettelijk collegegeld wordt jaarlijks verhoogd met de consumentenprijsindex.

Omdat instellingen vrij zijn bij het bepalen van het instellingscollegegeld en er dus heel veel tarieven zijn, is het niet mogelijk om de ontwikkeling van het instellingscollegegeld weer te geven.

- 43 Kunt u toelichten waarom het bedrag voor de maatschappelijke diensttijd verschilt van het bedrag in het hoofdlijnenakkoord (Kamerstuk 36471, nr. 37)?

De besparingsreeks uit de budgettaire bijlage bij het hoofdlijnenakkoord is aangepast, maar de totale besparing blijft hetzelfde. Het betreft enkel een aanpassing van het kasritme. Deze aanpassing is nodig om de hoofdsubsidieregelingen MDT (vanaf start tot en met 2024) uit te betalen volgens het betaalritme in die regelingen.

- 44 In eerdere brieven gaf u aan dat het wetsvoorstel toezicht op informeel onderwijs voor Prinsjesdag aangeboden zou worden voor internetconsultatie. Om welke redenen is het wetsvoorstel niet voor Prinsjesdag ter internetconsultatie aangeboden?

Het wetsvoorstel zal naar verwachting in november aangeboden worden voor internetconsultatie. Dat is conform de ambitie uit het regeerakkoord waarin is aangegeven dat het wetsvoorstel hierover in het tweede deel van 2024 in internetconsultatie zou gaan. Dit is niet gelukt vóór Prinsjesdag, omdat nadere afstemming heeft plaatsgevonden met de betrokken departementen en de voorziene uitvoeringsorganisaties, zoals gemeenten en het OM, over de grondslagen voor en een zorgvuldige inrichting van de gegevensdelingen tussen overheidsinstanties die bij de uitvoer van het wetsvoorstel komt kijken. Ook de kabinetswissel heeft het aanbieden van de internetconsultatie vertraagd.

- 45 Wanneer wordt het wetsvoorstel toezicht op informeel onderwijs aangeboden voor internetconsultatie?

Het wetsvoorstel zal naar verwachting in november aangeboden worden voor internetconsultatie.

- 46 Wat is de reikwijdte van het wetsvoorstel toezicht op informeel onderwijs?

De reikwijdte van het voorstel is dat het wettelijk toezicht op al het onderwijs aan minderjarigen van toepassing zal zijn, met uitzondering van het leerplichtig onderwijs. Daarbij geldt wel nog een aantal nadere afbakeningen: de wet zal niet van toepassing zijn op onderwijs in de woning of op onderwijs dat ouders aan alleen hun eigen kinderen geven. De inspectie zal overigens alleen toezicht uitoefenen ten aanzien van informele onderwijsinstellingen als er op basis van signalen een redelijk vermoeden is van overtreding van de wet.

- 47 Kunt u aangeven wanneer er gevolg wordt gegeven aan de uitvoering van motie van het lid Ceder c.s. over de visie op de rol van de inspectie bij het toezicht op informeel onderwijs?³

De inspectie heeft in diverse gesprekken en ook via een nota haar visie op het wetsvoorstel en de voorgenomen rol van de inspectie gedeeld met het ministerie. De inspectie wordt daarnaast gevraagd om een uitvoeringstoets uit te voeren. Bij indiening van het wetsvoorstel bij uw Kamer, zal de uitvoeringstoets evenals de adviezen van andere partijen en uit de internetconsultatie openbaar worden gemaakt, zodat uw Kamer een integrale weging kan maken over het wetsvoorstel. Daarmee wordt invulling gegeven aan de motie van het lid Ceder c.s. om de Kamer te informeren over de visie van de inspectie op de voorgenomen rol bij het toezicht op het informeel onderwijs.

- 48 Kunt u de juridische meerwaarde van de reikwijdte van het wetsvoorstel toezicht op informeel onderwijs ten opzichte van bepalingen in het strafrecht nader toelichten?

Aanzetten tot haat, geweld en discriminatie is strafbaar gesteld in artikel 137d van het Wetboek van Strafrecht voor zover het openbare uitingen betreft. De meerwaarde van dit wetsvoorstel zit in het feit dat informeel onderwijs doorgaans niet in de openbaarheid plaatsvindt, zodat genoemde strafrechtelijke bepaling niet van toepassing is. Een uitbreiding van de strafbepalingen in het Wetboek van Strafrecht (door bijvoorbeeld in bepaalde uitingsdelicten het openbaarheidsvereiste te schrappen voor zover het uitingen gericht aan minderjarigen betreft) zou te veel gericht zijn op leedtoevoeging, terwijl het primaire doel van het wetsvoorstel toezicht op informeel onderwijs is: een einde te maken aan onaanvaardbare situaties in het informeel onderwijs door snel

³ Kamerstuk 31 289, nr. 575

en gericht op te treden. Uw Kamer is eerder geïnformeerd over dit wetsvoorstel op [20 maart 2024](#).

- 49 Kunt u de probleemanalyse (in kwantitatieve zin) toesturen die de noodzaak van het wetsvoorstel toezicht op informeel onderwijs laat blijken?

De noodzaak voor wettelijk toezicht op informeel onderwijs is reeds beschreven in Kamerbrieven van [14 juni 2023](#) en [20 maart 2024](#). Het conceptwetsvoorstel zal naar verwachting in november in internetconsultatie gaan. In de memorie van toelichting bij het voorstel, die daarmee ook openbaar wordt, wordt uitgebreid ingegaan op de noodzaak van het wetsvoorstel. En uiteraard zal het wetsvoorstel, conform de reguliere wetgevingsprocedure - na advisering door de Raad van State - ook bij uw Kamer aanhangig worden gemaakt.

- 50 Hoeveel subsidies worden er in 2025 verstrekt aan het COC en Stichting School en Veiligheid ter ondersteuning van LHBTIQ+ acceptatie in het onderwijs?

COC ontvangt in 2025 twee projectsubsidies (in totaal € 1,5 miljoen) ter ondersteuning van de lhbtq+-acceptatie in het onderwijs en daarnaast is COC ook onderdeel van de via de alliantie 'Kleurrijk en Vrij' (€ 2,6 miljoen per jaar). Stichting School en veiligheid (SSV) ontvangt via de alliantie 'Worden wie je bent' subsidie (€ 0,9 miljoen per jaar) voor onder andere de ondersteuning van de lhbtq+-acceptatie in het onderwijs.

- 51 Hoe meet u het effect van deze subsidies op de veiligheid en acceptatie van LHBTIQ+ leerlingen in het onderwijs?

Het COC en Stichting School en Veiligheid voeren verschillende activiteiten uit die bijdragen aan lhbtq+-veiligheid en acceptatie onder leerlingen en op scholen, waar verantwoording over wordt afgelegd na ommekomst van de subsidieperiode. Movisie heeft in 2023 een rapport geschreven over wat werkt bij het verminderen van discriminatie van onder meer lhbtq+ personen. De inzet van Gender and Sexuality Alliances (GSA's) op scholen zijn als 'veelbelovende aanpakken' vermeld in het rapport van Movisie in 2023. In 2025 zal er een Periodieke Rapportage van het gehele emancipatiebeleid worden uitgevoerd. Hierin wordt het emancipatiebeleid over de periode 2018 tot 2025 geëvalueerd op doeltreffendheid, doelmatigheid en maatschappelijk impact. Momenteel loopt ook een midterm evaluatie van de strategische allianties van het emancipatieveld door onderzoeksbureau Ecorys. Daarna zal in 2027 een evalueatie van die allianties volgen. Hierbij wordt de effectiviteit van de allianties geëvalueerd.

- 52 Wat zijn de belangrijkste resultaten van Nederland op het gebied van gelijke rechten voor LHBTIQ+ personen binnen de Raad van Europa en de VN-organisaties?

De Nederlandse inzet omtrent lhbtq+ personen in de Raad van Europa (RvE) en de Verenigde Naties (VN) is erop gericht om

wereldwijd gelijke rechten te realiseren. Dat gebeurt door het continu agenderen van deze thema's in deze gremia en ze op te nemen in relevante internationale afspraken.

Zo heeft Nederland zich hard gemaakt voor de totstandkoming van een specifiek comité van deskundigen bij de RvE inzake seksuele geaardheid, genderidentiteit en -expressie en geslachtskenmerken. Dit comité (ADI SOGIESC) is in 2024 opgericht en zal belangrijke internationale kaders scheppen voor de positie en mensenrechten van lhbtqi+ personen. Daarnaast was Nederland in 2024 gastland van het Europese IDAHOT+ Forum, waar 32 Europese landen een politieke verklaring tekenden voor de bescherming van lhbtqi+ mensenrechten.

Binnen de Verenigde Naties (VN) maakt Nederland zich - onder andere - als covoorzitter van de UN LGBTI Core Group hard voor het breder agenderen van de gelijke rechten van lhbtqi+ personen. Bijvoorbeeld door het mede-organiseren van het jaarlijks terugkerende lhbtqi+ evenement van deze groep tijdens de Algemene Vergadering van de VN. Ook draagt Nederland op verschillende wijzen actief bij aan het werk van de VN Onafhankelijk Expert voor de bescherming tegen geweld en discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en gender identiteit.

- 53 Hoeveel middelen zijn in 2024 toegewezen aan de alliantie 'Financieel Sterk door Werk' en het onderzoeksprogramma 'Economische Veerkracht van vrouwen NWO'?

De alliantie Financieel Sterk door Werk heeft in 2024 € 1 miljoen (per jaar) toegewezen gekregen. De totale omvang van de subsidie is € 5,1 miljoen voor een periode van 5 jaar.

Het programma Economische Veerkracht van vrouwen loopt sinds 2019. De drie deelprojecten zijn recent afgerond. Het overkoepelende project loopt nog door tot september 2026. In totaal is voor dit programma € 3 miljoen beschikbaar gesteld.

- 54 Hoeveel vrouwen zijn in de periode 2022-2024 in leidinggevende posities terechtgekomen dankzij de Topvrouwenwet en wat zijn de resultaten van de effectiviteitsstudie van het CPB hierover?

Eind maart 2024 is de eerste SER monitor Genderbalans in het bedrijfsleven naar de Kamer gestuurd. Deze rapportage heeft betrekking op het boekjaar 2022. De rapportage laat zien dat het aandeel vrouwen in de top van het Nederlandse bedrijfsleven is gegroeid ten opzichte van 2020. In de Raad van Commissarissen (RvC's) is eind 2022 gemiddeld 26,2% vrouw (2020: 21,9%). In de Raden van Bestuur (RvB's) is eind 2022 gemiddeld 14,7% vrouw (2020: 13,8%).

Bedrijven die onder de wet vallen hebben tot en met 31 oktober van dit jaar de tijd om te rapporteren aan de SER over het boekjaar 2023. Naar verwachting wordt uw Kamer in Q2 2025 de Kamer geïnformeerd over de resultaten over het boekjaar 2023.

Het Centraal Planbureau (CPB) heeft in opdracht van het ministerie van OCW onderzocht of er sinds de aankondiging en invoering van

de wet een verandering is opgetreden in het aandeel vrouwelijke commissarissen in de RvC's van beursgenoteerde bedrijven. Ook onderzocht het CPB de kenmerken van RvC's van beursgenoteerde ondernemingen en kwalificaties van individuele commissarissen. Al vanaf het moment van aankondiging van de wet neemt de kans dat het aandeel vrouwen in een RvC hoger is dan een derde, significant toe onder beursgenoteerde bedrijven. Het quotum leidde op de korte termijn tot een evenwichtigere man-vrouwverdeling. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat beursgenoteerde bedrijven die het aandeel van een derde hebben behaald, niet stoppen met het streven naar meer vrouwen in hun RvC.

- 55 Wat is de huidige stand van zaken met betrekking tot de loonkloof tussen mannen en vrouwen sinds de implementatie van de EU-richtlijn voor loontransparantie?

De richtlijn loontransparantie is in werking getreden in juni 2023. Op dit moment wordt gewerkt aan het wetsvoorstel waarmee de richtlijn wordt geïmplementeerd in Nederland. Het streven is dit wetsvoorstel begin 2025 voor internetconsultatie open te stellen zodat het nog de eerste helft van 2025 aan uw Kamer kan worden aangeboden. De huidige loonkloof bedroeg in 2023 12%. Dit houdt in dat in 2023 het gemiddelde uurloon van vrouwen 12 procent lager lag dan dat van mannen (Bron: CBS, De arbeidsmarkt in cijfers 2023).

- 56 Hoeveel steden zijn er inmiddels aangesloten bij het programma Veilige Steden om de veiligheid van vrouwen in de publieke ruimte te verbeteren?

In de zomer van 2024 is het programma uitgebreid met 4 steden naar in totaal 24 steden.

- 57 Welke specifieke maatregelen worden genomen in het Nationaal Actieprogramma tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag om bewustwording en gedragsverandering te bevorderen?

We zetten met het Nationaal Actieprogramma (NAP) onder andere in op publiekscommunicatie en het stimuleren van het gesprek over onze omgangsvormen – zowel breed als binnen specifieke doelgroepen -, mannenemancipatie, de rol van ouders en verzorgers, onderwijs en omstanderinterventies. Ook ondersteunen we organisaties en sectoren in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder sportverenigingen, onderwijsinstellingen en kerken. Tenslotte is Mariëtte Hamer aangesteld als Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld om het maatschappelijk gesprek te voeden en verder te brengen en cultuurverandering tot stand te brengen. In de [Kamerbrief van 18 maart 2024](#) bent u over de

voortgang van de verschillende maatregelen geïnformeerd. In Q1 2025 ontvangt u de tweede voortgangsrapportage.

- 58 Wat waren de belangrijkste bevindingen van het publieksonderzoek in 2023 met betrekking tot maatschappelijke sentimenten over seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Iets meer dan de helft van de Nederlanders ziet seksueel grensoverschrijdend gedrag als een groot probleem in Nederland. Een ruime meerderheid geeft aan dat onderwerp makkelijk bespreek te vinden. Het handelen wanneer men seksueel grensoverschrijdend gedrag ervaart of als omstander waarneemt vindt men lastig. De resultaten zijn grotendeels vergelijkbaar met eerdere onderzoeken en de resultaten nopen dus niet tot wezenlijke beleidswijzigingen. Ook vindt een ruime meerderheid van de respondenten het makkelijk om over licht seksueel grensoverschrijdend gedrag te spreken. Dit is in 2024 (68%) wel gedaald ten opzichte van 2023 (75%). Deze uitkomsten passen bij het beeld dat we in de samenleving zien. We merken dat het gesprek over seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld de afgelopen jaren niet meer is gestopt. Overal in de maatschappij komt aandacht voor deze problematiek terug. Het ingrijpen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag is voor veel mensen wel nog lastig. In 2024 gaf 41% van de respondenten die in de afgelopen 12 maanden seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft waargenomen bij een ander aan geen actie te hebben ondernomen. Daarnaast geven veel respondenten aan niet te weten welke acties ze kunnen ondernemen als omstander. Op basis van de monitor onderscheidt Ipsos globaal gezien twee groepen: 1) mensen met weinig tot geen probleembesef en 2) mensen met een groot probleembesef. De mensen met weinig tot geen probleembesef vinden seksueel grensoverschrijdend gedrag vaker geen groot probleem, vinden niet dat het harder moet worden aangepakt, en zijn van mening dat gedrag te snel als grensoverschrijdend wordt gezien. De mensen met groot probleembesef vinden seksueel grensoverschrijdend gedrag vaker een groot probleem, vinden dat het harder moet worden aangepakt, en zijn van mening dat gedrag niet te snel als grensoverschrijdend wordt gezien. Vanuit het NAP wordt naar beide groepen geluisterd, zodat we dit mee kunnen nemen in de verdere ontwikkeling van het programma. De publieksmonitor wordt gedurende de looptijd van het NAP jaarlijks herhaald.

- 59 De structurele besparing op internationale studenten is voor 2029 € 293 miljoen. Kunt u concreet aangeven met hoeveel inschrijvingen het aantal internationale studenten vervolgens zou moeten dalen?

Het is belangrijk om te vermelden dat – hoewel de financiële omvang van de ombuiging vaststaat – dit geen streefcijfers zijn bij het wetsvoorstel Wet internationalisering in balans. De intentie is

om over de financiële ombuiging zoals in het hoofdlijnenakkoord is opgenomen nadere bestuurlijke afspraken te maken met hogescholen en universiteiten. Op basis van de huidige cijfers is wel al te zien dat de instroom van internationale studenten minder snel groeit dan eerder verwacht. Het is nog niet duidelijk of deze trend doorzet omdat definitieve inschrijfcijfers pas begin 2025 beschikbaar zijn en dan ook de nieuwe referentieraming verschijnt.

- 60 De langstudeerboete loopt op van 95 miljoen in 2026 oplopend naar structureel € 282 miljoen in 2029. Kunt u aangeven wat u precies gaat onderzoeken en aangeven in hoeverre instellingen en studenten hierbij betrokken worden?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel. Op basis van deze brief vervolgt het kabinet de gesprekken met instellingen en studenten. In de beleidsbrief vervolgonderwijs en wetenschap, die het kabinet in het eerste kwartaal van 2025 aan uw Kamer beoogt te sturen, zet het kabinet de definitieve invulling van deze maatregel uiteen.

- 61 Hoeveel en welke scholen vallen buiten de boot door de bezuiniging op het programma School en Omgeving?

In het hoofdlijnenakkoord is besloten om prioriteit te geven aan de scholen met de hoogste relatieve onderwijsachterstandsscores, die samen vijf procent van het totaal aantal leerlingen in Nederland bedienen. De beschikbare middelen zijn hier middels de bezuiniging uit het hoofdlijnenakkoord op aangepast en worden ingezet voor de leerlingen die het programma het hardste nodig hebben. De korting van € 155 miljoen betreft 33% van het totale budget. Naar verwachting zullen er hierdoor structureel circa 33% minder leerlingen deel kunnen nemen aan het programma dan met het oorspronkelijke budget. Naar verwachting zal het aantal scholen in het primair- en voortgezet onderwijs dat kan deelnemen aan het programma met ongeveer hetzelfde percentage dalen. Met de ervaringen uit de deze subsidieregeling wordt de nieuwe subsidieregeling op dit moment vormgegeven. Het is daarom nu niet in te schatten of en zo ja, hoeveel en welke scholen er in de nieuwe subsidieregeling precies buiten de boot zullen vallen. Dit hangt ook af van het aantal nieuwe aanvragen.

- 62 Hoeveel leerlingen krijgen minder ondersteuning door de bezuiniging op het programma School en Omgeving?

Zie antwoord op vraag 61.

- 63 Kunt u aangeven hoeveel jongeren er in 2024 deelnemen aan de maatschappelijke diensttijd?

De verwachting is dat in 2024 in totaal circa 90.000 jongeren deelnemen aan MDT.

- 64 Hoeveel trajecten maatschappelijke diensttijd zijn succesvol afgerond?

Vanuit de hoofdsubsidieregelingen (2018 tot en met 2023) zijn tot en met Q2 2024 circa 120.000 MDT trajecten succesvol afgerond. Daarbovenop zijn nog eens circa 30.000 trajecten gerealiseerd via een MDT-kort project tijdens de coronaperiode, de Oekraïneronde en MDT Kort, en hebben in diezelfde periode circa 70.000 jongeren deelgenomen aan het door MDT gefinancierde project 'Jeugd aan Zet,' waaraan veel Nederlandse gemeenten deelnamen.

- 65 Hoeveel jongeren gaan na de maatschappelijke diensttijd vrijwilligerswerk doen?

Het meedoen aan MDT heeft concrete gevolgen voor 39% van de jongeren: 12% blijft vrijwilligerswerk doen, 17% vindt een werkplek/stage en 10% gaat een (vervolg)opleiding doen. Verder geeft 17% van de jongeren aan na hun MDT-project nog (losse) vrijwillige activiteiten uit te voeren. Daarnaast blijkt uit de MDT onderzoeksrapportage 2023 dat 69% van de jongeren aangeeft dat ze zonder MDT geen vrijwilligerswerk zouden doen.

- 66 Op welke manier gaat u beleid bijsturen op basis van de trends die worden waargenomen in de vrouw/man-verhouding in de top van organisaties?

De Female Board Index 2024 laat een flinke stijging van het percentage nieuwbenoemde vrouwelijke bestuurders zien bij beursgenoteerde bedrijven. Bijna 33% van de nieuwe bestuurders is een vrouw, tegenover 13% in de voorgaande peiling. Verder is het een positieve ontwikkeling dat het percentage vrouwelijke commissarissen met 40% stabiliseert waarmee het wettelijk quotum van 33% uitpakt als een absolute ondergrens. Het is zaak dat de stijgende lijn, die de Female Board Index in kaart brengt, verder doorzet. De positie van vrouwen in topposities zal daarom nauwkeurig in de gaten worden gehouden. De Topvrouwenwet zal in 2027, vijf jaar na inwerkingtreding, worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten zal worden bezien of aanpassing van beleid mogelijk nodig is.

- 67 Op welke manier worden de resultaten van de monitor en de rapportages van de SER openbaar gemaakt voor het brede publiek?

Jaarlijks rapporteren beursgenoteerde bedrijven en grote bedrijven aan de SER over de man-vrouwverhouding in hun top en subtop. Deze rapportageverplichting komt voort uit de Topvrouwenwet. De [SER Dataverkenner](#) publiceert de rapportages van deze bedrijven. Dat houdt in dat de streefcijfers, de man-vrouwverhouding en het plan van aanpak in deze dataverkenner komen te staan. Ook worden gemiddelden gepubliceerd voor verschillende sectoren en voor Nederland. Deze informatie is voor iedereen toegankelijk.

- 68 Welke maatregelen worden overwogen als de genderdiversiteitsdoelstellingen in de (semi)publieke sector niet worden gehaald?

De Monitor Genderdiversiteit houdt sinds 2022 jaarlijks bij hoe het is gesteld met genderdiversiteit aan de top van de (semi)publieke sector. We verwachten voor het eind van dit jaar de Monitor Genderdiversiteit 2024 aan de Kamer te sturen. De positie van vrouwen in topposities in de (semi)publieke sector zal ook de komende jaren nauwkeurig in de gaten worden gehouden. Na de evaluatie van de Topvrouwenwet zal worden bezien of aanvullende of nieuwe maatregelen nodig zijn. Daar kunnen dan de geleerde lessen in worden meegenomen.

- 69 Hoeveel bedrijven en instellingen zullen verplicht worden om hun vrouw/man-verhoudingen te rapporteren aan het diversiteitsportaal van de SER?

De Topvrouwenwet bestaat uit twee onderdelen. Het ingroeiquotum geldt voor de RvC van bedrijven met een beursnotering in Nederland. De streefcijfer- en transparantieregeling geldt voor het bestuur, de RvC en de subtop van alle grote bedrijven in Nederland.

Onder het streefcijfer- en transparantiegedeelte van de wet vallen alle naamloze en besloten vennootschappen die volgens het jaarrekeningenrecht een grote rechtspersoon zijn. Dit is het geval als een vennootschap op twee opeenvolgende balansdata voldoet aan ten minste twee van drie criteria, te weten:

- de waarde van de activa bedraagt meer dan € 25 miljoen;
- de netto-omzet is meer dan € 50 miljoen;
- het gemiddeld aantal werknemers is 250 of meer.

De groottecriteria van het jaarrekeningenrecht zijn in 2024 gewijzigd.

Circa 5.000 bedrijven vallen onder de werking van de wet.

- 70 Welke specifieke governancecodes worden gemonitord in de rapportage over genderdiversiteit in de top van de (semi)publieke sector?

In de SER rapportage worden geen governancecodes gemonitord.

- 71 Wanneer worden de eerste resultaten verwacht van de periodieke evaluatie van het emancipatiebeleid dat in 2024 is gestart?

De verwachting is de resultaten van de Periodieke Rapportage Emancipatie met u te kunnen delen in het vierde kwartaal van 2025.

- 72 Op welke manier worden maatschappelijke factoren meegenomen in de evaluatie van de doelmatigheid en doeltreffendheid van het emancipatiebeleid?

Het is aan de onderzoekers om te bepalen welke onderzoeksmethoden worden gebruikt. Bij de aanbestedingsprocedure van het onderzoek, die op dit moment nog loopt, is aan de inschrijvende partijen wel gevraagd om de doeltreffendheid en doelmatigheid te beoordelen aan de hand van een gereconstrueerd beleidstheorie, waarin ook de invloed van externe maatschappelijke factoren op de beoogde impact van het beleid worden verwerkt.

- 73 Hoe wordt in de evaluatie bepaald welke maatschappelijke veranderingen direct te relateren zijn aan de uitgaven van het ministerie?

Het is aan de onderzoekers om te bepalen welke onderzoeksmethoden worden gebruikt. Bij de aanbestedingsprocedure van het onderzoek, die op dit moment nog loopt, is aan de inschrijvende partijen gevraagd om in hun onderzoeksvoorstellen rekening te houden met het feit dat emancipatie een grotendeels 'voorwaardenscheppend' beleidsterrein is. Dat wil zeggen dat andere actoren dan de rijksoverheid medeverantwoordelijk zijn voor doelrealisatie, maar dat beleidsinzet wel voorwaarden kan scheppen die kunnen bijdragen hieraan. De onderzoekers zullen dus onder andere de realisatie van deze voorwaarden analyseren in relatie tot de gedane uitgaven.

- 74 Wat zijn de belangrijkste thema's die worden behandeld in de Emancipatiemonitor en de LHBTIQ+-monitor die in 2024 worden opgeleverd?

De Emancipatiemonitor 2024 bevat op hoofdlijnen dezelfde onderwerpen als de Emancipatiemonitor 2022 en zal ingaan op de positie van vrouwen en mannen op het gebied van gezondheid,

onderwijs, werk, zorg, inkomen, sociale veiligheid en gelijkheid in Europees perspectief. Naast de positie van vrouwen en mannen zullen ook enkele 'emancipatieopinions' met maatschappelijke opvattingen over de rol van vrouwen en mannen weer in beeld worden gebracht. Daarnaast bevat de Emancipatiemonitor 2024 enkele toevoegingen ten opzichte van eerdere jaren: In navolging van de motie-Werner/Westerveld van 5 december 2022 (Kamerstuk 36200 VIII, nr. 159) wordt een nieuw hoofdstuk toegevoegd met uitgesplitste cijfers over vrouwen en mannen met en zonder een beperking op de terreinen onderwijs, arbeid en maatschappelijke participatie. Ook bevat de nieuwe editie van de monitor voor een aantal cijfers een nieuwe uitsplitsing naar stedelijkheidsgraad van vrouwen en mannen, aanvullend op de gebruikelijke uitsplitsing naar herkomst en onderwijsrichting op diverse onderdelen. De nieuwe Emancipatiemonitor 2024 wordt naar verwachting door het CBS gepubliceerd op 14 november aanstaande.

De nieuwe lhbtq+-monitor is op 6 november 2024 aan uw Kamer aangeboden. Deze bevat bevindingen over de leefsituatie van lhbtq+ personen als het gaat om hun sociaaleconomische situatie, veiligheid, seksueel geweld, discriminatie en gezondheid. Tevens bevat de monitor nieuwe cijfers over de maatschappelijke opvattingen over lhbtq+ personen (acceptatiecijfers).

- 75 Welke specifieke veranderingen en/of trends op het gebied van vrouwenemancipatie en gendergelijkheid op de arbeidsmarkt zijn sinds de vorige Emancipatiemonitor waargenomen?

De Emancipatiemonitor verschijnt elke twee jaar en is voor het laatst verschenen op 29 november 2022. De volgende editie wordt naar verwachting door het CBS gepubliceerd op 14 november aanstaande. Actuele kerncijfers en indicatoren zijn in de tussentijd beschikbaar op de [sectorpagina Emancipatie op OCW in Cijfers](#).

- 76 Welke groepen binnen de LHBTIQ+ gemeenschap worden specifiek in kaart gebracht in de monitor en welke trends of ontwikkelingen zijn tot nu toe zichtbaar?

In de vernieuwde lhbtq+-monitor is onderscheid gemaakt naar de volgende (soms deels overlappende) groepen: cisgender-heteroseksueel, lesbisch, homoseksueel, bi+, transgender, non-binair, intersekse, queer en asexueel, alsmede lhbtq+ personen van kleur en/of met een niet-westerse migratieachtergrond en lhbtq+ personen met een beperking. Inhoudelijke bevindingen zijn beschikbaar in het onderzoeksrapport, dat uw Kamer op 6 november 2024 is aangeboden.

- 77 Hoe wordt de houding van de Nederlandse bevolking ten opzichte van LHBTIQ+ personen gemeten en welke ontwikkelingen zijn daarin zichtbaar sinds de vorige rapportage?

De maatschappelijke opvattingen over lhbtqi+ personen zijn in kaart gebracht aan de hand van een vragenlijst die middels een steekproef is voorgelegd aan groep die representatief is voor de Nederlandse bevolking. Voor de inhoudelijke bevindingen en nadere methodologische toelichting verwijzen wij u graag naar het onderzoeksrapport, dat uw Kamer op 6 november 2024 is aangeboden.

- 78 Kunt u uitleggen hoe u van plan bent de kennis en ervaring die zijn opgedaan met de maatschappelijke diensttijd zorgvuldig te borgen en over te dragen?

OCW hecht een groot belang aan een zorgvuldige afbouw van MDT, waarbij we oog hebben voor de geleerde lessen en de opgedane kennis en kunde wordt geborgd en overgedragen aan (delen van) het MDT-netwerk. Dit wordt gedaan in co-creatie met jongeren en het netwerk. U ontvangt voor de begrotingsbehandeling een brief, waarin de Kamer wordt geïnformeerd over hoe dit co-creatieproces rondom de borging en verduurzaming van MDT wordt ingericht.

- 79 Hoeveel organisaties krijgen nog een subsidie in 2025 voor projecten maatschappelijke diensttijd?

We verwachten dat in 2025 in totaal circa 400 organisaties een subsidierelatie hebben met OCW/MDT. Dit is mede afhankelijk van het aantal toekenningen uit de subsidieronde MDT2024 die eerder dit jaar is opengesteld. De huidige afspraken worden nagekomen.

- 80 Hoe wordt de gerichte bekostiging voor het verbeteren van basisvaardigheden besteed?

Momenteel kunnen scholen gebruik maken van de subsidieregeling Verbetering basisvaardigheden. Scholen die de subsidie ontvangen, zetten het meest in op deskundigheidsbevordering van het schoolteam en zorgen daarmee voor een duurzame verbetering van de onderwijskwaliteit. Daarnaast blijkt uit [onderzoek door Sardes en SEO Economisch Onderzoek](#) dat scholen de subsidie vaak besteden aan de aanschaf van lesmateriaal en om nieuw personeel aan te trekken of bestaande contracten uit te breiden. Vanaf 1 januari 2027 krijgen alle scholen via het nieuwe wettelijke instrument gerichte bekostiging voor de verbetering van basisvaardigheden. Het omzetten van het grootste deel van de subsidieregeling naar gerichte bekostiging zorgt ervoor dat scholen voor de langere termijn plannen kunnen maken. Op deze manier kunnen scholen de basisvaardigheden blijvend verbeteren. Een deel van het budget voor basisvaardigheden blijft behouden voor een subsidieregeling om de scholen met de grootste achterstanden gericht te ondersteunen.

- 81 Waar is de € 231,6 miljoen voor de onderwijsregio's voor bestemd?

Het overgrote deel van deze middelen wordt via de regeling Landelijk Dekkend Netwerk Onderwijsregio's (LDNO) verstrekt aan de onderwijsregio's voor het uitvoeren van hun plannen voor de aanpak van het lerarentekort. Op basis van hun regionale arbeidsmarktanalyse wordt ingezet op het werven, matchen, opleiden, begeleiden en professionaliseren van onderwijspersoneel. Op deze manier geven we een sterke impuls aan de regionale aanpak van de personeelstekorten. Er is voor ruim € 217 miljoen aangevraagd voor deze regeling. Daarnaast worden deze middelen ingezet voor de met de PO- en VO-Raad afgesproken volgersregeling voor scholen die nog extra ondersteuning nodig hebben om aan te sluiten bij de onderwijsregio's. Ook worden middelen ingezet voor de in de regeling LDNO aangekondigde plusregeling die gericht is op het stimuleren van onderwijsregio's die al verder zijn.

- 82 Hoeveel geld gaat er vanuit het ministerie van OCW naar proefdiervrij onderzoek en hoeveel geld gaat er naar onderzoek met proefdieren?

Het totale budget van de OCW-begroting dat beschikbaar is voor proefdiervrij onderzoek of onderzoek met proefdieren is niet in cijfers weer te geven. Dat komt omdat onderzoeksfinanciering niet op basis van methode wordt toegekend, maar door met name ZonMw en NWO in competitie wordt verdeeld op basis van excellentie en impact. Daarbij wordt het beste voorstel gefinancierd. De toets of hierbij een dierproef is toegestaan, ligt in handen van de Centrale Commissie Dierproeven (CCD) die wordt geadviseerd door Dier Experimenten Commissies (DEC's). Deze toets geldt ook voor onderzoek dat binnen universiteiten en andere onderzoeksinstellingen wordt voorgesteld en gefinancierd. Welke onderzoeksmethodes in individuele gehonoreerde onderzoeken worden gebruikt, wordt niet systematisch gemonitord. Wat wel mogelijk is, is een overzicht te geven van enkele gerichte financieringsinstrumenten. In 2025 geeft het ministerie van OCW een instellingssubsidie aan het Biomedical Primate Research Centre (BPRC) van in totaal € 12,5 miljoen. Daarvan besteedt het BPRC conform de afspraken hierover minimaal 17% aan alternatieven. Daarnaast heeft het ministerie van OCW samen met LNV en I&W een plan van aanpak voor een call ingediend voor de Nationale Wetenschapsagenda. Deze call zal zich specifiek richten op proefdiervrije innovatie en het stimuleren van de implementatie ervan. Na goedkeuring zal publicatie van de call in 2025 plaats kunnen vinden. Ook lopen in 2025 nog de drie projecten die de ministeries van OCW, I&W, VWS, EZ, Defensie en LNV (en hun voorgangers) financierden in het programma vanuit de Nationale Wetenschapsagenda 'Proefdiervrije modellen: acceptatie en implementatie.' Voor de looptijd van deze projecten is in 2021 totaal circa € 2,9 miljoen toegekend.

Tot slot investeert het ministerie van OCW in de jaren 2023-2025 jaarlijks € 125.000 in het VitalTissue initiatief. Medefinanciers zijn LVVN, VWS, ZonMw en Stichting Proefdiervrij. VitalTissue is een initiatief (inclusief logistieke infrastructuur) dat vraag en aanbod van humaan restweefsel met elkaar wil verbinden, zodat onderzoekers toegang krijgen tot humaan weefsel, als alternatief voor dierlijk materiaal.

83 Wanneer worden de resultaten van het onderzoek naar het uitfaseren van dierproeven met apen verwacht?

In de [motie Wassenberg c.s.](#) is verzocht om de opdracht te geven tot een onafhankelijk onderzoek naar de mogelijkheid om het aantal proeven op niet-humane primaten verder te verlagen, zonder dat dit gevolgen heeft voor het onderzoek dat strikt noodzakelijk is voor de bestrijding van levensbedreigende ziekten en uitbraken van infectieziekten die de volksgezondheid bedreigen (Kamerstuk 36200 VIII, nr. 113). Dit onderzoek wordt momenteel uitgevoerd door de commissie Bijker. De commissie heeft mij geïnformeerd dat het onderzoek niet voor het einde van 2024 wordt afgerond. Dit vanwege de complexiteit van het vraagstuk en de geboden zorgvuldigheid en kwaliteitsborging van het onderzoek, onder andere met een internationale review. De commissie heeft aangegeven dat de resultaten van het onderzoek het eerste kwartaal van 2025 verwacht worden.

84 Welke onderzoeksvragen zijn gebruikt voor het onderzoek naar het uitfaseren van dierproeven met apen?

Voor het onderzoek naar de mogelijkheden om het aantal proeven op niet-humane primaten verder te verlagen, zijn de volgende taken aan de commissie gegeven:

- De commissie zorgt voor een afbakening van de begrippen 'levensbedreigende ziekte' en 'infectieziekte die de volksgezondheid bedreigt'.
- De commissie onderzoekt welk wetenschappelijk onderzoek met niet-humane primaten nodig is ten behoeve van de bestrijding van levensbedreigende ziekten en uitbraken van infectieziekten die de volksgezondheid bedreigen en onder welke omstandigheden dit onderzoek in de toekomst verder kan worden afgebouwd.
- De commissie onderzoekt de mogelijkheden hoe het overige wetenschappelijk onderzoek met niet-humane primaten zo snel mogelijk naar nul kan worden afgebouwd.
- De commissie brengt de mogelijkheden met verschillende scenario's in kaart, waarbij wordt ingegaan op de wetenschappelijke, ethische, juridische, economische, internationale en maatschappelijke implicaties.

Zie hiervoor ook het [Instellingsbesluit Commissie onderzoek niet-humane primaten](#). In de [Kamerbrief van 6 juli 2023](#) is de aanpak van het onderzoek, en daarmee de invulling van de motie Wassenberg c.s. nader toegelicht.

- 85 Hoeveel subsidie is de afgelopen vijf jaar, uitgesplitst naar jaar, door het BPRC⁴ ingezet voor onderzoek met proefdieren en hoeveel subsidie is gebruikt voor proefdiervrij onderzoek?

Het BPRC geeft aan dat zij van de OCW-subsidie in 2020 14,1% (€ 1,6 miljoen), in 2021 17,7% (€ 1,9 miljoen), in 2022 16,4% (€ 1,9 miljoen), in 2023 18,5% (€ 2,2 miljoen) aan proefdiervrij onderzoek besteedde. Deze percentages wijken licht af van eerder hierover aan uw Kamer gerapporteerde percentages, dat is te verklaren omdat in sommige gevallen in het verleden over het lopende boekjaar werd gerapporteerd. De cijfers voor 2024 zijn nog niet compleet in verband met het lopende jaar, maar het BPRC heeft zich eraan gecommitteerd in 2024 het percentage van de subsidie dat zij besteden aan proefdiervrije onderzoeks- en testmethoden minimaal 17% te laten zijn en zich in te zetten om dit percentage de komende jaren te laten oplopen.

De rest van de OCW-subsidie wordt door het BPRC met name besteed aan de faciliteiten en organisatie van het BPRC, inclusief de kolonie en het dierenwelzijn. Het daadwerkelijke onderzoek met dierproeven wordt met name gefinancierd uit externe projectinkomsten.

- 86 Op welke manier(en) bevordert u de toepassing van systematische reviews voorafgaand aan dierproeven?

Hiervoor verwijzen wij naar de [beantwoording van feitelijke vragen bij de begroting 2025 van LNVN](#). Daarin is namens het kabinet toegelicht: 'Het is aan universiteiten en umc's zelf om systematische reviews waar mogelijk te implementeren in opleidingen. De hogescholen en universiteiten zijn verantwoordelijk voor het vormgeven en de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek. OCW stuurt niet inhoudelijk op het curriculum van opleidingen of trainingen in het hbo en wo, ook met oog op de academische vrijheid en de onderwijsvrijheid in Nederland. Het ministerie van OCW is wel in gesprek met Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) en Universiteiten van Nederland (UNL) over de mogelijkheden die kennis- en onderwijsinstellingen zien voor uitvoering van deze motie. Zij geven aan hier voortvarend mee bezig te zijn. Er is daarnaast een streefbeeld onderwijs ontwikkeld door de onderwijsinstellingen zelf waarin de mogelijkheden benoemd staan om de transitie naar proefdiervrije innovatie te versnellen. Het ministerie van OCW is ook met de trekkers van dat streefbeeld in gesprek om de mogelijkheden te verkennen hoe de praktijk van systematische reviews bredere inbedding kan krijgen in het curriculum.

- 87 Hoeveel organisaties en instellingen ontvangen in 2025 subsidies via de subsidieregeling gender- en LHBTI+ gelijkheid?

⁴ BPRC: Biomedical Primate Research Centre

In 2025 ontvangen 32 organisaties en instellingen subsidie vanuit de subsidieregeling.

- 88 Wanneer wordt de nieuwe Emancipatienota van het kabinet verwacht en welke concrete beleidsmaatregelen zullen daarin worden opgenomen?

De Emancipatienota wordt voor de zomer van 2025 aan de Kamer verzonden. Daarin staan de beleidsmaatregelen nader uitgewerkt en geconcretiseerd, in overleg met collega-bewindspersonen en met input van het maatschappelijk middenveld.

- 89 Op welke manier worden de resultaten van de samenwerking tussen verschillende departementen in de uitvoering van de Emancipatienota gemonitord?

De Kamer wordt over de voortgang van het Emancipatiebeleid geïnformeerd in de Voortgangsrapportages van de Emancipatienota. Een groot deel van elke Voortgangsrapportage geeft de resultaten weer van de samenwerking tussen verschillende departementen. De meest recente [Voortgangsrapportage Emancipatie](#) heeft de Kamer op 1 december 2023 ontvangen.

- 90 Welke specifieke maatregelen zullen worden genomen om de veiligheid van LHBTIQ+ personen en vrouwen te vergroten in het kader van de prioriteit 'veiligheid'?

Het ministerie van OCW ondersteunt Regenboogsteden die zich inzetten voor de verbetering van veiligheid en sociale acceptatie van lhbtqi+ personen op lokaal niveau. Dit doen zij door samen te werken met lokale uitvoeringsorganisaties. Ook ondersteunt OCW het programma 'Ons voetbal is van iedereen' om discriminatie in de sport tegen te gaan. Daarnaast werken de ministeries van OCW en JenV gezamenlijk aan een aanpak gericht op het bevorderen van de veiligheid van de lhbtqi+ gemeenschap. U zult hier in het voorjaar van 2025 verder over worden geïnformeerd.

Om de veiligheid van vrouwen te bevorderen lopen meerdere programma's met veel specifieke maatregelen, bijvoorbeeld de Aanpak Femicide, het programma Veilige Steden en het Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Dan gaat het bijvoorbeeld om maatregelen als het faciliteren van gemeenten om de veiligheid van vrouwen in de openbare ruimte te vergroten, campagnes om bewustwording en gelijkwaardigheid te vergroten en het aanscherpen van wetgeving.

- 91 Op welke manier wordt de economische zelfstandigheid van vrouwen bevorderd en hoeveel vrouwen hebben sinds de invoering van deze maatregelen hun koopkracht en arbeidsmarktkansen verbeterd?

De economische zelfstandigheid van vrouwen wordt bevorderd door twee groepen van verschillende maatregelen. Enerzijds maatregelen die het aantrekkelijker maken om te gaan werken of om de gewerkte uren uit te breiden, anderzijds maatregelen om vrouwen (vooral vrouwen met een afstand tot de arbeidsmarkt) naar werk te begeleiden.

Bij de eerste groep maatregelen gaat het bijvoorbeeld om maatregelen op het gebied van (betaald) ouderschaps- en partnerverlof en op het gebied van kinderopvang. Dit vergemakkelijkt de combinatie en verdeling van arbeid en zorgtaken. En om maatregelen op fiscaal gebied, waardoor het lonender wordt om (meer) te werken. Hieraan raakt bijvoorbeeld ook de subsidie aan de Alliantie Financieel Sterk door Werk. Deze is gericht op het vergroten van het aantal uren werk door vrouwen in de schoonmaak-, kinderopvang- en zorgsector.

Met de tweede groep maatregelen richten SZW en OCW zich op het ondersteunen van gemeenten met de ontwikkeling en verspreiding van bewezen effectieve interventies, die rekening houden met specifieke belemmeringen voor vrouwen (met een afstand tot de arbeidsmarkt). Dit vraagt om maatwerk dat het beste geleverd kan worden door de gemeenten en het UWV. Zij staan het dichtst bij de burger en kunnen daardoor rekening houden met hun omstandigheden en doenvermogen. Een voorbeeld zijn de projecten die zijn ontwikkeld in het kader van de subsidieronde economische zelfstandigheid van het programma Vakkundig aan het Werk. Het bevorderen van economische zelfstandigheid maakt al vele jaren deel uit van het emancipatiebeleid. Gedurende die tijd is de economische zelfstandigheid aanmerkelijk toegenomen. [Cijfers van het CBS](#) laten zien dat in 1989 29,3% van de vrouwen economisch zelfstandig was. In 2022 was dit 68,8%. Wel zijn er nog steeds verschillen tussen vrouwen en mannen; van de mannen was in 2022 82,7% economisch zelfstandig.

- 92 Wat zijn de belangrijkste veranderingen in het onderwijsbeleid om de veiligheid en gelijke behandeling van leerlingen, ongeacht gender of seksuele oriëntatie, te garanderen?

Het Wetsvoorstel Vrij en Veilig Onderwijs zal naar verwachting in het tweede kwartaal van 2025 bij de Tweede Kamer worden ingediend. Dit wetsvoorstel stelt verschillende maatregelen om de veiligheid op scholen te verbeteren. Ook is een [wegwijzerwebsite](#) opgericht, waarop scholen informatie kunnen vinden om de sociale veiligheid van leerlingen te bevorderen. Verder ondersteunt het kabinet verschillende organisaties, zoals SSV en COC, waarbij scholen terecht kunnen voor ondersteuning en advies op het gebied van sociale veiligheid en acceptatie van lhbtqi+ leerlingen.

- 93 Hoe worden gemeenten ondersteund bij de uitvoering van het lokale beleid voor LHBTIQ+ gelijkheid via de decentralisatie-uitkeringen?

De Regenboogsteden bepalen wat er op lokaal niveau nodig is voor de verbetering van veiligheid en sociale acceptatie van lhbtq+-personen. Dit doen zij door samen te werken met lokale uitvoeringsorganisaties. Kennisinstituut Movisie ondersteunt Regenboogsteden door inhoudelijke advisering aan de gemeenten bij het ontwikkelen van beleidsplannen. Movisie publiceert ook artikelen over actuele thema's en stelt toegankelijke handreikingen ter beschikking. Ook stimuleert Movisie kennisuitwisseling tussen de gemeenten door reguliere bijeenkomsten met beleidsadviseurs van de Regenboogsteden.

- 94 Kunt u aangeven wat de bestemming is van de gelden die met het amendement Omtzigt c.s. zijn vrijgespeeld voor de pechgeneratie, specifiek over het bedrag van € 6 miljard tot € 14 miljard?⁵

Het amendement Omtzigt c.s. voorzag in een rentemaatregel voor studenten die onder het leenstelsel hebben gestudeerd. In lijn met dit amendement trekt dit kabinet € 1,4 miljard uit om deze doelgroep een extra tegemoetkoming te geven. Voor de volledigheid wordt benoemd dat de genoemde bedragen van € 6 miljard en € 14 miljard niet worden herkend. Deze bedragen waren geen onderdeel van de brief waaraan wordt gerefereerd.

- 95 Wat wordt bedoeld met anti-democratische, anti-integratieve en anti-rechtsstatelijke opvattingen in het onderwijs in het kader van burgerschap en kunt u specifieke voorbeelden hiervan uit het verleden noemen?

Onder antidemocratisch, anti-integratief en antirechtsstatelijk onderwijs verstaat dit kabinet in het kader van het wetsvoorstel toezicht informeel onderwijs: onderwijs dat aanzet tot haat, geweld of discriminatie. Specifieke voorbeelden worden genoemd in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel toezicht op informeel onderwijs dat naar verwachting in november in consultatie zal gaan. Zie ook de [Kamerbrief](#) van 20 maart 2024 (Kamerstuk 29614, nr. 172).

- 96 Als de maatschappelijke dienstdtijd stop wordt gezet welke projecten en subsidieregelingen bestaan er dan nog om kansenongelijkheid aan te pakken?

Door in te zetten op steengoed onderwijs met een veilige en stevige basis, waarin leerlingen goed kunnen leren lezen, schrijven en rekenen, stellen we alle kinderen in staat om zich zo optimaal mogelijk te kunnen ontwikkelen. Soms is meer nodig om die basis te versterken, omdat van huis uit een leerling minder mee kan krijgen. We investeren daarom met de subsidieregelingen School & Omgeving, Schoolmaaltijden en Brugfunctionaris in ondersteuning voor de leerlingen die dit het hardst nodig hebben, om maximaal tot leren te komen.

⁵ Kamerstuk 36 410-VIII, nr. 36

Met het programma School en Omgeving bieden coalities van scholen, gemeenten en andere organisaties een buitenschools aanbod in het primair- en voorgezet onderwijs, met prioriteit voor de scholen met de 5% relatief hoogste onderwijsachterstanden. Met de inmiddels structurele financiering voor Schoolmaaltijden bieden we ruim 300.000 leerlingen een dagelijkse schoolmaaltijd. De brugfunctionaris legt de verbinding tussen het gezin thuis, het kind op school en - waar nodig - met professionals, instanties en partners in de wijk. Zo hebben ouders iemand die naast hen staat, kunnen leerkrachten en docenten zich blijven concentreren op hun kerntaak en komen leerlingen beter aan leren toe en doen ze extra vaardigheden en ervaringen op.

Het kabinet blijft verder, zowel binnen als buiten het onderwijs, inzetten op de brede doelgroep jongeren 12-30 jaar; onder andere voortijdig schoolverlaters en jongeren in een kwetsbare positie. Tevens wordt nauw samengewerkt met andere departementen op het gebied van mentale gezondheid van jongeren.

Daarnaast is, op initiatief van Uw kamer, een nieuwe maatregel geïntroduceerd om (structurele) onder advisering tegen te gaan van verschillende groepen. Het uitgangspunt is dat bij leerlingen, met een hoger toetsadvies dan het voorlopig schooladvies, het schooladvies wordt bijgesteld tenzij het in het belang van de leerling is om hiervan af te wijken, in dat geval dient de school dit te motiveren. Daarnaast worden de overgangen in ons onderwijsstelsel en brede scholengemeenschappen, schoolkosten en aanvullend onderwijs gemonitord.

Tot slot zetten we in het op het vergaren en delen van kennis over allerlei onderwerpen om de kansenongelijkheid aan te pakken. Daarbij valt te denken aan het volgen van de loopbaan van leerlingen, specifiek op overgangen in ons onderwijsstelsel. Ook monitoren we onder meer: brede scholengemeenschappen, schoolkosten, de vrijwillige ouderbijdrage, aanvullend onderwijs en een leerlingvolgsysteem in het vo.

- 97 Kunt u specifiek aangeven hoe de verlaging van de financiering van NWO de strategische onderzoeksagenda's van universiteiten op de lange termijn zal beïnvloeden?

Onderzoek aan de Nederlandse universiteiten wordt vanuit verschillende bronnen gefinancierd. De tweede geldstroom, waarvan NWO onderdeel is, is er daar één van. Het belang van de financiering door NWO blijkt bijvoorbeeld uit dat 15% van het wetenschappelijk personeel werkzaam in het hbo en wo of aan onderzoeksinstellingen wordt gefinancierd uit NWO-subsidies. Elke instelling stelt zijn eigen strategische onderzoeksagenda op. De beschikbare middelen bij NWO worden daarin meegewogen, net als die bij andere financiers, zoals de bekostiging van het Rijk, onderzoeksmiddelen van de Europese Unie en middelen uit de derde geldstroom.

- 98 Op welke wijze komt u binnen uw ministerie tot de concrete doelstellingen die in de paragraaf Beleidsprioriteiten genoemde concrete doelstellingen, maatregelen en middelen worden genoemd?

De plannen uit het hoofdlijnenakkoord worden uitgewerkt met behulp van het Beleidskompas. Het formuleren van doelstellingen maakt hier onderdeel van uit.

- 99 Op welke wijze komt u tot de indicatoren om de voortgang op de doelstellingen te kunnen volgen?

In beleidsbrieven worden doelstellingen en subdoelen nader uitgewerkt en beschreven met welke maatregelen deze bereikt kunnen worden. Een monitoringsplan voor deze maatregelen bevat onderzoek inclusief indicatoren om resultaten te meten.

- 100 Er wordt de komende vier jaar jaarlijks € 8 miljoen geïnvesteerd in het landelijke programma sociale veiligheid van universiteiten, hogescholen en studie- en studentenverenigingen. Kunt u aangeven welke ruimte hierin is voor beleid tegen antisemitisme?

Voor de integrale aanpak sociale veiligheid in het hoger onderwijs en de wetenschap is de komende jaren in totaliteit jaarlijks € 8 miljoen beschikbaar. Binnen deze middelen is vooraf geen specifieke reservering gemaakt voor antisemitismebestrijding. Enerzijds omdat de aanpak op het gebied van sociale veiligheid vanuit de instellingen in zichzelf reeds een bijdrage levert aan antisemitismebestrijding; en anderzijds omdat via een subsidieaanvraag binnen het landelijk programma sociale veiligheid ook specifieke initiatieven op dit terrein gefinancierd kunnen worden. Voor het landelijk programma sociale veiligheid is jaarlijks (2024-2027) € 4 miljoen beschikbaar. Met deze middelen wordt een subsidieregeling bekostigd voor het financieel ondersteunen van activiteiten van de regiegroep sociale veiligheid en het veld met als doel de bevordering van een sociaal veilige leer- en werkomgeving voor studenten en werknemers in het hbo en wo en de wetenschap. Hier kunnen door de (samenwerkende) universiteiten, hogescholen, studie- en studentenverenigingen alsmede medewerkers- en promovendiorganisaties ook voorstellen ter bestrijding van antisemitisme worden ingediend. Daarnaast wordt van 2022 tot en met 2031 jaarlijks € 4 miljoen beschikbaar gesteld aan hogescholen en universiteiten voor de uitvoering van de afspraken ten aanzien van sociale veiligheid in het Bestuursakkoord. Deze middelen kunnen eveneens door onderwijsinstellingen besteed worden aan antisemitismebestrijding.

Voorts zijn aanvullend op de integrale aanpak sociale veiligheid in april aanvullende maatregelen aangekondigd in het kader van antisemitismebestrijding binnen het hbo en wo. Zo wordt in het onderzoek naar klacht- en meldvoorzieningen gekeken naar het handelingsperspectief bij meldingen van antisemitisme. De resultaten van dit onderzoek worden in het voorjaar van 2025 verwacht. Daarnaast wordt met functionarissen rondom sociale veiligheid (zoals vertrouwenspersonen) gesproken over wat zij

verder nodig hebben in het herkennen van en omgaan met antisemitisme. Verder wordt momenteel kabinetsbreed gewerkt aan een nationale strategie antisemitismebestrijding. Deze wordt dit najaar naar de Kamer gestuurd.

- 101 De instellingen hebben gezamenlijke richtlijnen opgesteld over de omgang met demonstraties en daarnaast uitgangspunten voor de (door)ontwikkeling van criteria voor de weging van internationale samenwerkingen. Kunt u aangeven hoe het staat met de uitwerking, toepassing en monitoring hiervan?

Instellingen gebruiken de gezamenlijke Richtlijn protesten universiteiten en hogescholen naast de instellingspecifieke huisregels, met als doel om demonstraties zo goed mogelijk in banen te leiden. De richtlijn biedt bewegingsruimte om deze naar lokale omstandigheden toe te passen in samenspraak met de lokale driehoek.

De instellingen hebben aangegeven de uitgangspunten voor de beoordeling van samenwerkingen uit de [Kamerbrief van 31 mei 2024](#) mee te nemen in de doorontwikkeling van hun interne procedures. De meeste universiteiten en een aantal hogescholen hebben inmiddels commissies die het bestuur adviseren over samenwerking waarbij sprake kan zijn van een conflict met eigen maatschappelijke waarden, bijvoorbeeld in geval van samenwerkingspartners in conflictgebieden. De scope en werkwijze van deze commissies verschilt per instelling. In sommige gevallen zijn door de commissie interne richtlijnen voor samenwerking beoordeeld, in andere gevallen adviseert de commissie over casuïstiek. Er is geen structurele monitoring rondom de (door)ontwikkeling van de interne procedures.

- 102 Mbo-instellingen in krimpregio's ontvangen de komende jaren extra middelen om een goed en toegankelijk mbo-aanbod in stand te houden. Op welke wijze worden de instellingen gestimuleerd om samen met het vo en hbo de krachten te bundelen en gezamenlijk te werken aan duurzame regionale oplossingen?

Om te zorgen dat iedere regio in Nederland vitaal blijft is het belangrijk dat vo-scholen, mbo-, hbo- en wo-instellingengoed samenwerken. Zij dragen namelijk samen zorg voor het onderwijsaanbod dat scholieren en studenten perspectief biedt op werk en een zelfredzaam bestaan. Zeker in regio's waar het aantal studenten daalt is het belangrijk dat scholen en instellingen goede afwegingen maken over hun onderwijsaanbod. Om in iedere regio bijvoorbeeld voldoende technici en zorgpersoneel te behouden is het belangrijk dat instellingen die opleidingen blijven aanbieden. Leerlingen moeten dan wel de profielen in het voortgezet onderwijs kunnen volgen die daarop aansluiten. Samenwerking, in de breedste zin van het woord staat centraal in de krimpaanpak voor het mbo. Mbo-instellingen dienen gezamenlijk een regioplan in om

in aanmerking te komen voor de aanvullende middelen. Een belangrijk aspect van het regioplan is dat de vo-scholen en ho-instellingen daarbij worden betrokken.

- 103 Welke rol heeft het Commissariaat voor de Media in het proces om de samenleving meer weerbaar te maken tegen desinformatie en wantrouwen tegen onafhankelijke nieuwsvoorziening?

Het Commissariaat is belast met het toezicht op de Mediawet 2008. Het Commissariaat kijkt bijvoorbeeld naar hoe publieke omroepen invulling geven aan hun publieke taak. Onderdeel van die publieke taak is het bieden van media-aanbod dat voldoet aan hoge professionele, journalistieke kwaliteitseisen die in de sector gebruikelijk zijn. Ook heeft het Commissariaat een onderzoekstaak. Zo brengt het Commissariaat jaarlijks het *Digital News Report* uit. Daarin wordt het vertrouwen van gebruikers in het nieuws en de bekende nieuwsmerken gemonitord.

Binnen het mediabeleid is 'Netwerk Mediawijsheid' al ruim 15 jaar bezig met het bevorderen van mediawijsheid in de samenleving. 'Netwerk Mediawijsheid', bestaande uit meer dan 1.200 partners, heeft het bevorderen van weerbaarheid tegen desinformatie bestempeld als belangrijke maatschappelijke opgave in het meerjarenplan dat begin 2024 van start is gegaan. Daarnaast wordt het project 'DichterBijNieuws' uitgevoerd door het 'Netwerk Mediawijsheid'. Het doel van het project is om mensen meer bewust te maken van de werking en invloed op de samenleving van het nieuws. Zoals vermeld in de [beleidsprioriteiten van de ontwerpbegroting 2025](#) versterkt het kabinet de inzet op mediawijsheid, onder andere door het project 'DichterBijNieuws' te verlengen in 2025.

- 104 Wanneer wordt de opzet van de periodieke rapportage onderzoeks- en wetenschapsbeleid naar de Tweede Kamer gestuurd?

De minister informeert de Tweede Kamer tenminste één week voor Prinsjesdag volgend jaar over de opzet van de periodieke rapportage onderzoeks- en wetenschapsbeleid. Dit is conform artikel 4 lid 3 van de Regeling periodiek evaluatieonderzoek 2022 waarin staat dat de onderzoeksopzet ten minste één jaar voor het rapporteren over de periodieke rapportage aangeboden wordt aan de Tweede Kamer. De rapportage staat gepland voor het najaar 2026.

- 105 Voor de aanpak van werkdruk is in kalenderjaar 2025 circa € 519,5 miljoen beschikbaar. Kunt u nader toelichten hoe deze middelen worden ingezet?

In het werkdrukakkoord (2018) hebben het kabinet, de vakbonden en PO-Raad afgesproken dat de keuze voor de inzet van deze middelen - € 519,5 miljoen in 2025 - op schoolniveau plaatsvindt.

Alle scholen in het primair onderwijs ontvangen hier middelen voor. Scholen kunnen zelf kiezen hoe zij de middelen inzetten, passend bij de ervaren werkdruk. In opdracht van OCW wordt het proces en de effectiviteit van de werkdrukaanpak gemonitord. Uit de meest recente rapportage (schooljaar 2022-2023) blijkt dat op scholen het grootste deel van de middelen (89,8%) wordt besteed aan de inzet van extra personeel zoals onderwijsassistenten, invalleraren of vakleerkrachten. Daarnaast wordt een deel van de middelen ingezet voor professionalisering en de aanschaf van materiaal zoals online systemen die administratieve lasten kunnen verminderen.

- 106 Op basis van welke aannames is de taakstelling van € 282 miljoen voor de langstudeermaatregel gebaseerd en zijn hierbij gedragseffecten meegenomen?

De maatregel die in het hoofdlijnenakkoord is opgenomen gaat ervan uit dat het collegegeld met € 3.000 wordt verhoogd voor alle voltijdstudenten die langer dan één jaar uitlopen in de bachelor- of masterfase. De raming van structureel € 282 miljoen gaat er van uit dat alle geschatte langstudeerders, in totaal 94.000, € 3.000 extra collegegeld betalen. Instellingen krijgen dit bedrag per langstudeerder vervolgens minder aan Rijksbekostiging, wat tot een bezuiniging leidt. Er is geen gedragseffect meegenomen.

- 107 Hoeveel studenten zijn ook mantelzorger, hoeveel studenten doen een fulltime bestuursjaar en hoeveel studenten hebben een ondersteuningsbehoefte?

Er is geen sluitende definitie van mantelzorg, waardoor het niet altijd duidelijk is wanneer iemand wel of geen mantelzorger is. Ook MantelzorgNL geeft aan dat het verlenen van onbetaalde zorg erg divers is, waardoor er geen sluitende definitie is van mantelzorg. Daarom kan er ook niet met zekerheid worden aangegeven hoeveel studenten er mantelzorger zijn. Wel blijkt uit de meest recente versie van [de monitor beleidsmaatregelen](#) dat 6% van de studenten zelf aangeeft (mantel)zorgtaken te verrichten en dat 38% van de studenten in het hbo/wo aangeeft een functiebeperking te hebben. Veelvoorkomende beperkingen zijn ADHD/ADD, concentratieproblemen, dyslexie, dyscalculie en psychische aandoeningen. Het is niet bekend hoeveel studenten een fulltime bestuursjaar doen.

- 108 Hoeveel langstudeerders zijn er in het hbo en het wo?

Op 1 oktober 2023 waren er in het hbo circa 50.000 langstudeerders en in het wo circa 43.000. Dit zijn studenten die langer dan de nominale studieduur plus één jaar staan ingeschreven aan een voltijdopleiding en het wettelijk collegegeld betalen. (bron: DUO-gegevens)

109 PWC concludeerde dat de bekostiging van het WO structureel € 1,1 miljard te laag was. Hoe ontwikkelt dit tekort zich in de periode 2025-2028?

Het onderzoek van PWC concludeerde dat de financiering van het wo op totaalniveau niet toereikend was en dat structureel € 800 miljoen nodig was om achtergebleven investeringen vlot te trekken, een inhaalslag te maken op onderzoeksbudgetten en om de ambities op kleinschalig onderwijs te realiseren. Naast de structurele investering geeft het onderzoek aan dat € 300 miljoen aan incidentele middelen nodig waren in verband met achtergebleven investeringen. Het onderzoek baseert zich op de gegevens tot en met 2018 en bevat geen doorkijk naar de periode tussen 2025-2028. Dit tekort is dus niet één op één door te trekken naar de toekomst.

110 Hoeveel gedwongen ontslagen of niet verlengde contracten verwacht u door de aankomende bezuinigingen op het mbo, hbo en wo?

De door dit kabinet genomen keuzes in de overheidsfinanciën maken dat op het onderwijs en onderzoek wordt bezuinigd. Instellingen hebben bestedingsvrijheid over de middelen die zij ontvangen van het Rijk en zijn tevens verantwoordelijk voor het zorgvuldig doorvoeren van bezuinigingen. Hoe de onderwijsinstellingen dit doen valt onder de autonomie van de instelling. Hierover verantwoorden zij zich niet richting OCW, maar richting de medezeggenschap en het intern toezicht.

In het wo worden de sectorplannen behouden. Zij zijn cruciaal voor samenwerking en vaste banen voor talentvolle wetenschappers. In plaats daarvan wordt de komende jaren bezuinigd op de starters- en stimuleringsbeurzen. De beurzen zijn persoonlijk werkkapitaal voor jonge wetenschappers. Dat dit nu wegvalt doet pijn, maar is minder schadelijk dan het afschaffen van de sectorplannen.

Wat de personele gevolgen zijn, is niet bekend aangezien dit afhankelijk is van de wijze waarop de instellingen de bezuinigingen verder precies gaan vormgeven.

De bezuinigingen op het mbo zijn relatief beperkt.

111 Hoeveel onderwijsinstellingen lopen risico de signaleringswaarden, die de inspectie gebruikt voor haar toets naar de financiële continuïteit, niet te halen?

Voor de signalering van onderwijsinstellingen met mogelijke financiële risico's kijkt de inspectie naar de drie financiële kengetallen: solvabiliteit II, liquiditeit en absolute omvang liquide middelen. De signaleringswaarden kunnen voor de inspectie aanleiding zijn om het bestuur nader te bekijken en te bezien of er mogelijk sprake is van een financieel risico. Daarom leidt het

onderschrijden van een signaleringswaarde niet automatisch tot een financieel risico en tot verscherpt toezicht door de inspectie. Eind 2023 waren er in totaal 90 onderwijsinstellingen (59 primair onderwijs, 23 voortgezet onderwijs, 3 mbo, 5 hbo) met één of meerdere financiële kengetallen onder de signaleringswaarde. De inspectie bestudeert de jaarrekeningen van deze onderwijsinstellingen om de oorzaak te achterhalen en voert indien nodig onderzoek uit waarbij veel meer aspecten in ogenschouw worden genomen. Daarna besluit ze of het nodig is om het bestuur onder verscherpt toezicht te plaatsten. Het besluit om een bestuur onder verscherpt financieel toezicht te stellen, is altijd gebaseerd op een uitvoeriger onderzoek van de inspectie. Op dit moment staan in totaal 9 onderwijsinstellingen onder het verscherpt financieel toezicht van de inspectie. Deze informatie is terug te vinden op de website van de [Inspectie van het onderwijs](#).

112 Hoeveel % van het bbp zal de komende jaren aan publieke R&D worden uitgegeven?

Het Rathenau Instituut heeft als taak om jaarlijks een doorrekening te publiceren, waaruit blijkt welk deel van het bbp is besteed aan R&D (research & development). Dit gebeurt altijd terugkijkend, omdat deze berekening afhankelijk is van CBS-data die achteraf beschikbaar worden gesteld. Het meest recente onderzoek van het Rathenau Instituut verscheen afgelopen juni. Daaruit bleek dat de totale uitgaven aan R&D in Nederland in het jaar 2022 2,3% waren. In 2022 was een deel van de investeringen van het vorige kabinet reeds gestart, maar deze waren nog niet op het niveau van 2023 en 2024, aangezien de omvang opliep na 2022. De verwachting is dat het percentage van het bbp dat wordt geïnvesteerd in R&D zal afnemen de komende jaren als gevolg van de bezuinigingen van dit kabinet, tenzij een stijging van de private investeringen in R&D deze afname van publieke investeringen zal compenseren. Volgens de laatste ramingen van het Rathenau nemen de publieke R&D-investeringen over 2024 nog toe. Met name omdat er dit jaar nog aanzienlijke, reeds toegekende middelen geïnvesteerd worden vanuit het Nationaal Groeifonds en vanwege de structurele investeringen in onderzoek en wetenschap en investeringen uit het Fonds voor Onderzoek en Wetenschap. Vanaf 2025 wordt een daling in de publieke R&D-investeringen verwacht, met name omdat de vierde en vijfde ronde van het Groeifonds niet doorgaan, en vanwege de bezuiniging op onderzoek en wetenschap. Hiermee zullen de totale publieke R&D-uitgaven door de rijksoverheid afnemen.

113 Welke duurzaamheidsinvesteringen zullen onderwijsinstellingen de komende jaren moeten doen en wat zijn hun financiële mogelijkheden daartoe?

In de [sectorale routekaarten uit 2019](#) is in kaart gebracht hoe de gebouwen van onderwijsinstellingen er voor staan en wat er nodig is voor verduurzaming. In 2025 worden de sectorale routekaarten herijkt. Om aan de minimumeisen van de Europese richtlijn [EPBD IV](#) te voldoen, moet met name het renovatietempo van onderwijsinstellingen in primair en voortgezet onderwijs omhoog. Het [IBO onderwijshuisvesting uit 2021](#) beschrijft wat nodig is. Andere richtlijnen die onderwijsinstellingen raken zijn [EED](#) en [RED](#).

Tot financiële mogelijkheden behoren de subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA), bancaire leningen bij zowel BNG als commerciële banken en schatkistbankieren onder bepaalde voorwaarden. Ook wordt gewerkt aan een waarborgfonds maatschappelijk vastgoed voor borgstellingen. Met regelingen zoals DUMAVA kan een deel van de opgave bij onderwijsinstellingen gerealiseerd worden, maar die zijn niet altijd toereikend.

- 114 Hoeveel bezuinigt dit kabinet op onderwijs in 2025 en structureel, absoluut en relatief?

In 2025 wordt in totaal € 533 miljoen bezuinigd op onderwijs. Dit is 1% van de totale OCW-begroting in 2025. Structureel wordt in € 1,6 miljard bezuinigd op onderwijs. Dit is 3,2% van de totale OCW-begroting in 2030.

Hierbij zijn alle bezuinigingen op begrotingsartikel 1 primair onderwijs, 3 voortgezet onderwijs, 4 mbo, 6 hbo en 7 wo meegerekend. Dit betreft onder andere de bezuinigingen op het hoger onderwijs in verband met internationale studenten en een langstudeermaatregel, het afschaffen of verlagen van subsidies (zoals de Maatschappelijke Diensttijd, brede brugklassen en School en Omgeving en verwerking van de subsidietaakstelling) en het stopzetten van de startersbeurzen. Meer informatie over de extensiveringen kan worden gevonden in tabel 4 en 7 van de OCW-begroting. In de [Kamerbrief](#) van 24 oktober 2024 is uw Kamer geïnformeerd over de subsidietaakstelling.

- 115 Wat zijn de verwachte economische effecten van het wetsvoorstel Wet internationalisering in balans?

Zoals ook benadrukt in de nota naar aanleiding van het verslag bij de Wet internationalisering in balans, laten de economische effecten van het wetsvoorstel Wet internationalisering in balans zich moeilijk voorspellen, omdat instellingen zelf bepalen hoe zij de aangereikte fixusinstrumenten inzetten. Bovendien is de uitkomst van de toets anderstalig onderwijs niet op voorhand bekend: het is nog niet duidelijk hoeveel bacheloropleidingen wel en hoeveel geen toestemming zullen krijgen voor anderstalig onderwijs. Wel kan worden gesteld dat internationale studenten uit de EER die direct na hun studie uit Nederland vertrekken, kosten met zich meebrengen voor de Nederlandse staat. Een afname van deze groep

studenten zal leiden tot een besparing voor de staatskas. Tegelijkertijd dragen internationale studenten die in Nederland blijven, zoals aangetoond door het CPB in 2019, bij aan de Nederlandse economie. Een daling van deze groep zou dus mogelijk nadelig kunnen zijn voor de economie. Daarbij moet worden opgemerkt dat er op dit moment hogere kosten zijn dan die zijn aangenomen in het CPB-onderzoek. Zo betekent de herinvoering van de basisbeurs dat ook EER-studenten daarvan gebruik kunnen maken; de urennorm daarvoor is onlangs verlaagd na een uitspraak van de Centrale Raad van Beroep.

Om de balans te verbeteren, kiest het wetsvoorstel voor een selectieve instroom van internationale studenten. Het biedt strategische ruimte voor anderstalig onderwijs op locaties en in vakgebieden waar dit het meeste oplevert, zowel economisch als maatschappelijk. Een kleiner aantal internationale studenten hoeft niet direct een nadelig effect te hebben voor de Nederlandse economie, zolang het percentage van deze studenten dat na de studie in Nederland blijft werken groter wordt. Dat zijn immers de studenten die blijven die bijdragen aan de Nederlandse economie. De wet tracht daarom deze blijfkans te vergroten door de zorgplicht van instellingen te verbreden om de Nederlandse taalvaardigheid van studenten te bevorderen, waardoor ook internationale studenten in staat worden gesteld om Nederlands te leren. Dit proces van socialisatie vergroot de kans dat zij na hun studie in Nederland blijven. Uit [onderzoek van Nuffic](#) blijkt dat 67% van de internationale studenten die na hun studie in Nederland bleven aan dat Nederlandse taalvaardigheid belangrijk of zeer belangrijk is om je thuis te voelen. Tegelijkertijd geeft 30% van de internationale studenten die besluiten om Nederland na hun studie te verlaten aan dat taalbarrières belangrijk of zeer belangrijk waren in hun besluit om te vertrekken. Met het wetsvoorstel Wet internationalisering in balans wordt de instroom van internationale studenten selectiever, wat de druk op het hoger onderwijsstelsel en publieke voorzieningen vermindert, terwijl de bijdrage per student aan de Nederlandse samenleving wordt vergroot.

116 Welk budget is verbonden aan de 13,8 fte onderwijscoördinatoren?

Als het gaat om werkelijke loonkosten is er in 2023 in totaal € 1.1 miljoen uitgegeven aan onderwijscoördinatoren.

117 Hoeveel kinderen krijgen in totaal op dit moment een rijke schooldag?

In totaal doen er in de huidige regeling circa 140.000 leerlingen mee aan het programma School en Omgeving.

118 Welke onderwijsinstellingen zullen de aankomende jaren met meer dan 10% krimpen?

Daling van leerlingen- en studentenaantallen is voor bijna alle onderwijssectoren een ontwikkeling die de komende jaren aandacht vraagt en uitdagingen met zich meebrengt. Deze uitdagingen verschillen onder andere per onderwijssector, per regio en per instelling.

Op de [website van DUO zijn onder 'open onderwijsdata'](#) voor elke onderwijssector prognoses te vinden die een indicatie geven van de ontwikkeling van het aantal leerlingen/studenten per instelling. Hieronder wordt per sector toegelicht voor hoeveel instellingen in de prognose een krimp wordt verwacht van 10% of meer ten opzichte van 2023. Dit is nadrukkelijk een indicatie, de werkelijke ontwikkeling van aantallen kan zowel op totaal niveau als per instelling anders verlopen dan geprognosticeerd.

- In het primair onderwijs (basisonderwijs en speciaal basisonderwijs) zullen van de 6.299 scholen naar verwachting 359 scholen in 2024 te maken krijgen met 10% krimp. In 2025 zullen dat er naar verwachting 877 zijn en de jaren daarna loopt dit aantal verder op tot circa 1.940 scholen in 2028.
- In het voortgezet onderwijs zullen van de 640 scholen naar verwachting 15 scholen in 2024 te maken krijgen met 10% krimp. In 2025 zullen dat er naar verwachting 63 zijn en de jaren daarna loopt dit aantal verder op tot circa 120 scholen in 2028.
- In het middelbaar beroepsonderwijs zullen van de 56 instellingen naar verwachting geen instellingen in 2024 te maken krijgen met 10% krimp ten opzichte van 2023. In 2025 zal naar verwachting 1 instelling met 10% gekrompen zijn, hier komt vanaf 2027 nog 1 instelling bij. Dit beperkte aantal geeft geen compleet beeld, omdat de krimp van de laatste jaren hierin niet is meegenomen. Na 2028 neemt de daling in het aantal studenten in het mbo weer toe voor 2033 wordt verwacht dat 17 instellingen met 10% zijn gekrompen.
- Van de 36 onderwijsinstellingen in het hbo krijgt naar verwachting 1 instelling in 2024 te maken met 10% krimp ten opzichte van 2023. In 2025 zullen dat er naar verwachting 6 zijn en de jaren daarna loopt dit aantal verder op tot circa 17 instellingen in 2028. Met name de niet-Randstedelijke hogescholen ondervinden een grotere impact van dalende studentenaantallen.
- In het wo is de verwachting dat het aantal studenten na jaren van groei zich nu stabiliseert. In 2025 verwachten we dat 2 instellingen, van de 18 onderwijsinstellingen in totaal, te maken krijgen met 10% krimp ten opzichte van 2023. In de jaren daarna blijft dit aantal gelijk.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap houdt de gevolgen van de ontwikkeling van leerlingen- en studentenaantallen nauwlettend in de gaten en blijft inzetten op een regionaal passende spreiding van onderwijsaanbod.

119 Wat is de koopkrachtontwikkeling van studenten van de afgelopen vijf jaar?

Op deze vraag kan het kabinet geen antwoord geven. CBS en CPB maken geen koopkrachtberekening voor studenten. De laatste jaren heeft het kabinet wel, op verzoek van uw Kamer, regelmatig aan Nibud gevraagd of zij berekeningen kon maken over de koopkracht van studenten. Tijdens het leenstelsel was dit volgens Nibud

onvoldoende mogelijk. Na de herinvoering van de basisbeurs, die een positief effect heeft gehad op het inkomen van studenten, in het hbo en wo veranderde dit. Daarom heeft Nibud dit jaar voor het eerst in lange tijd weer een inschatting gegeven van de koopkrachtontwikkeling van studenten. Deze statistiek is niet beschikbaar voor de laatste vijf jaar.

120 Wat is de voorspelde koopkrachtontwikkeling van studenten voor de aankomende drie jaar?

Het kabinet heeft geen voorspelling voor de koopkrachtontwikkeling van studenten voor de komende drie jaar. Het kabinet en CPB maken geen raming voor de koopkracht van studenten. Wél heeft het Nibud in recent onderzoek een voorspelling voor het komende jaar gepubliceerd. Op verzoek van de Tweede Kamer heeft het Nibud dit jaar voor het eerst sinds lange tijd in kaart gebracht wat de koopkrachtontwikkeling van studenten voor het komende jaar is. Hierbij is alleen gekeken naar uitwonende studenten. Thuiswonende studenten zijn namelijk onderdeel van een huishouden en daardoor van een ander koopkrachtplaatje. De uitwonende student krijgt volgens het Nibud te maken met een daling van de koopkracht in 2025 tussen de 6,2% en 6,6%. Dit is hoofdzakelijk het gevolg van het verdwijnen van de tijdelijke koopkrachtmaatregel die gold in het studiejaar 2023/2024 om studenten tegemoet te komen voor de tijdelijk hoge energieprijzen. Daartegenover staan ook positieve ontwikkelingen. Zo is de basisbeurs fors gestegen door de indexatie en zijn energieprijzen weer gedaald. Volgens recent onderzoek van Nibud geeft 90 procent van de studenten aan rond te kunnen komen. Voor uitwonende bbl-studenten daalt de koopkracht met 1,3%. De ontwikkeling zal in de praktijk echter (fors) verschillen tussen studenten, afhankelijk van bijvoorbeeld de ontwikkeling van hun (kale) huur, energielasten, en overige uitgaven en inkomsten (zoals bijbaan).

121 Klopt het dat u wijzigingen in beleid voorbereidt ten aanzien van het basisonderwijs en niet ten aanzien van de andere onderwijssectoren?

De ambities van het ministerie van OCW zijn beschreven in de paragraaf [Beleidsprioriteiten](#) van de begroting. Hierin staan de beleidsprioriteiten die voortkomen uit het regeerprogramma en breder. Alle onderwijssectoren komen voor in de beleidsprioriteiten, niet alleen het basisonderwijs.

122 Kunt u inmiddels aangeven hoe de subsidietaakstelling voor OCW zal worden ingevuld?

De invulling van de subsidietaakstelling is toegelicht in de [Kamerbrief Subsidietaakstelling](#). De verschillende maatregelen

zijn met een [Nota van Wijziging](#) verwerkt in de Ontwerpbegroting 2025.

123 Welke projecten lopen er op dit moment om de opleidingen beter te laten aansluiten op de arbeidsmarkt?

De vergrijzing op de arbeidsmarkt, de opkomst van nieuwe technologieën en de veranderingen in de economie vragen van het onderwijs om continu in te spelen op de behoefte van de samenleving en de maatschappij. Hier ligt een continue taak voor de onderwijsinstellingen om regelmatig en samen met maatschappelijke partners en werkgevers kritisch te reflecteren op het opleidingsaanbod en de aansluiting met de arbeidsmarkt. Dit gebeurt bijvoorbeeld in de overlegtafels binnen de SBB voor het mbo en in de beroepenveldcommissies in het hbo en wo. OCW faciliteert, subsidieert en stimuleert actief het verbeteren van de aansluiting van het onderwijs met de arbeidsmarkt en de economie. Met de Werkagenda MBO wordt gewerkt aan verschillende doelstellingen om het onderwijs te versterken, waaronder het verbeteren van de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden. In het hbo investeren we structureel € 30 miljoen om de krapte in de sectoren onderwijs, gezondheidszorg en bètatechniek in te perken. In het wo dragen de sectorplannen bij aan hogere kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Hierbij ligt een focus op verschillende maatschappelijke vraagstukken. Daarnaast wordt, samen met andere ministeries, gewerkt aan verschillende (sectorspecifieke) programma's. Voorbeelden hiervan zijn het Nationaal Versterkingsplan Microchiptalent, LLO-katalysator, het opschalen van publiek-private samenwerkingen en het Actieplan Groene en Digitale Banen. Ook in de komende tijd verkennen we actief hoe de aansluiting van het onderwijs met de arbeidsmarkt verder verbeterd kan worden, onder andere met het aangekondigde mbo-pact voor het opleiden voor de arbeidsmarkt van de toekomst.

124 Welke projecten lopen er op dit moment om ons onderwijs en de economie beter op elkaar te laten aansluiten?

Zie antwoord op vraag 123.

125 Welke belemmeringen ervaren studenten wanneer zij willen wisselen van studie of opleiding?

Op verzoek van uw Kamer wordt in kaart gebracht welke belemmeringen studenten kunnen ervaren bij overstap van het hbo-wo naar het mbo, of van mbo 3-4 naar mbo 1-2 wat betreft studiefinanciering. Hierover wordt uw Kamer voor de begrotingsbehandeling van OCW geïnformeerd. Afgezien van die verkenning is er geen specifiek onderzoek uitgevoerd naar belemmeringen die studenten ervaren wanneer zij switchen van studie. In algemene zin geldt dat voor studenten die

switchen er verschillende belemmeringen kunnen optreden. Zo kan het zijn dat studenten voor hun studie al studiekosten hebben gemaakt, bijvoorbeeld voor de aanschaf van materialen. Voor een nieuwe studie moeten mogelijk weer studiekosten worden gemaakt. Ook zijn er situaties mogelijk waar de student wegens de switch een bepaalde periode moet overbruggen totdat de nieuwe studie start. Daarnaast hebben switchers in sommige gevallen een deel van hun recht op studiefinanciering en/of het studentenreisproduct al gebruikt, waardoor ze hier minder lang recht op hebben tijdens hun nieuwe studie. Of kan een overstap ertoe leiden dat een deel van de eerder verkregen prestatiebeurs niet wordt omgezet in een gift.

126 Hoeveel winst wordt er door uitzendbureaus gemaakt om leraren via uitzendconstructies te laten werken?

In het [onderzoek van de Algemene Rekenkamer](#) staat dat externe bureaus een bureaumarge hanteren van gemiddeld 25% (variërend van 15% tot 46%, exclusief btw) voor een ingehuurd docent in het vo. Deze bureaumarge bestaat uit overheadkosten (personeel, materieel, marketing et cetera) en winst. De bureaumarge is in het rapport niet gesplitst in overheadkosten en winst. Voor het primair onderwijs zijn deze gegevens niet beschikbaar.

127 Wat behelst de ABU-gedragscode?

De Algemene Bond Uitzendondernemingen (ABU) heeft een gedragscode opgesteld. In de gedragscode is opgenomen waar de leden van de ABU voor staan en hoe de leden willen handelen. De ABU heeft samen met de leden die actief zijn in het onderwijs ook een *Gedragscode verantwoorde inzet flexibele arbeid in het onderwijs* ontwikkeld, kortweg de Gedragscode Onderwijs. In deze gedragscode staat bijvoorbeeld dat het 'wegkopen' van docenten nadrukkelijk geen oplossing is voor de problemen in de sector.

128 Welke maatregelen kunnen er door de overheid tegen uitzendbureaus, die onredelijke belemmeringen opwerpen om een docent in loondienst te nemen, worden genomen?

Op alle vormen van terbeschikkingstelling van arbeid, waaronder uitzend, is artikel 9a van de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs (hierna: Waadi) van toepassing. Dit artikel bevat een belemmeringsverbod. Als er toch sprake is van een belemmering om een dienstverband aan te gaan, kan daarvan melding worden gemaakt bij de Nederlandse Arbeidsinspectie, waarna zij een onderzoek kan instellen. Zij kan een overtreding van artikel 9a Waadi vaststellen in een verslag, maar kan geen sanctie opleggen voor het overtreden van het belemmeringsverbod. Het is aan degene die een melding heeft gedaan om vervolgstappen te zetten, bijvoorbeeld door een civiele zaak te starten.

129 Hoeveel meldingen heeft de Arbeidsinspectie vanuit het onderwijs ontvangen van een overtreding van artikel 9a Waadi⁶, hoe vaak heeft de Arbeidsinspectie onderzoek bij uitzendbureaus in het onderwijs gedaan op basis van artikel 9a Waadi en wat zijn er hiervan de uitkomsten?

De Nederlandse Arbeidsinspectie heeft laten weten dat zij geen meldingen heeft ontvangen en geen onderzoeken heeft gedaan naar een eventuele overtreding van genoemd wetsartikel in de onderwijssector. Een eventuele overtreding van het belemmeringsverbod in artikel 9a van de Waadi is niet bestuursrechtelijk beboetbaar. De Arbeidsinspectie kan op verzoek van vakbonden en individuele arbeidskrachten onderzoek doen naar de naleving van dit verbod. Zie ook antwoord 128 voor de werkwijze van de Arbeidsinspectie.

130 Is het belemmeringsverbod onderdeel van de ABU-gedragscode? Zo nee, waarom niet?

Het belemmeringsverbod is wettelijk geregeld in artikel 9a van de Waadi. Alle uitzendbureaus moeten zich aan de wet houden, ongeacht of ze de gedragscode van de ABU onderschrijven.

131 Wat is de gemiddelde hoogte van de overnamekosten of boete die externe bureaus hanteren om ingehuurd personeel over te nemen?

In het [rapport van de Algemene Rekenkamer](#) over de inhuur van docenten in het voortgezet onderwijs staat dat de vergoeding die bureaus vragen voor overgenomen docenten per bureau verschilt. Zo zijn er bureaus die vergoedingen vragen van 15% tot 38% van het uurtarief over de nog openstaande uren in het contract van de ingehuurde docent (tot een maximum van bijvoorbeeld 1.040 of 2.000 uren). Ook zijn er enkele bureaus die een vaste vergoeding vragen van € 18.000 tot € 45.000 voor het in dienst nemen van een ingehuurde docent. Voor het primair onderwijs zijn deze gegevens niet voorhanden.

132 Vallen alle beloningscomponenten (inclusief werknemers- en werkgeversdeel pensioenpremie, verzekeringen en sociale zekerheid) onder de identieke beloning bij uitzendkrachten werkzaam in het vo?

Het beloningsdeel is in principe gelijk, het deel aan sociale premies niet. In de cao voortgezet onderwijs is bepaald dat de werkgever verplicht is in de overeenkomst die met de uitlenende instantie wordt gesloten, te bedingen dat de uitlenende instantie 'voor wat betreft de beloning, inclusief toelagen en onkostenvergoedingen overeenkomstige arbeidsvoorwaarden toekent als die welke worden

⁶ Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs

toegekend aan de werknemers in gelijke of gelijkwaardige functies in dienst van de inlenende instelling'. Sociale premies (waaronder ook pensioenpremies) kunnen per sector verschillen. Ook kan bij uitzendbureaus een andere verdeling van het werknemers- en werkgeversdeel van de pensioenpremie zijn afgesproken.

- 133 Zijn er verschillen, naast het werknemersdeel pensioenpremie, tussen het StiPP⁷ en ABP pensioen? En zo ja, welke?

Op dit moment betreft de ABP-regeling een uitkeringsovereenkomst en de StiPP-pensioenregeling een beschikbare premieovereenkomst. Bij het ABP geldt een premie van 27,0%. De werkgever betaalt hier 18,9% van en de werknemers 8,1%. Het maximum pensioengevend salaris voor het ABP is € 137.800. Het StiPP kent een maximaal pensioengevend uurtarief van € 38,26. Het STiPP kent twee pensioenregelingen; de Basisregeling (tot en met de eerste 52 werkweken) en de Plusregeling (minimaal 52 weken pensioenopbouw in de Basisregeling). De Basisregeling-premie van StiPP is 7,4% betaald door de werkgever. De premie in de Plusregeling van StiPP betreft 12% (werknemers betalen hier maximaal voor eenderde deel aan mee). Hoe dit uitpakt voor werknemers verschilt per individu. Het is aan de cao-partijen om de premieverdeling tussen werknemers en werkgevers vast te stellen.

- 134 Hoeveel leraren zijn er aan de slag als zzp'er in het onderwijs, uitgesplitst naar po, vo, mbo en hbo?

Uit de financiële jaarverslagen van schoolbesturen weten we niet om hoeveel personen het gaat, maar we weten wel welk bedrag er aan personeel niet in loondienst (PNIL) wordt uitgegeven. In 2022 ging het zowel in het primair onderwijs als in het voortgezet onderwijs om 4,4% PNIL-uitgaven ten opzichte van de totale personeelslasten. In het mbo ging het in 2022 om 7,3% PNIL-uitgaven en in het hbo om 8%. Het gaat hierbij om al het onderwijspersoneel. Op basis van een nadere uitvraag weten we dat in 2022 grofweg ongeveer 50% van de PNIL-kosten in het primair- en voortgezet onderwijs bestemd was voor ingehuurde leraren. Voor het mbo en hbo zijn geen nadere gegevens beschikbaar. De PNIL-cijfers over 2023 zullen in de trendrapportage bij de lerarenbrief worden opgenomen die in december 2024 naar de Tweede Kamer wordt verzonden.

- 135 Hoeveel zzp'ers in het onderwijs bouwen pensioen op en/of hebben een arbeidsongeschiktheidsverzekering?

Uit een [Brief aan oud-minister Koolmees van SZW](#) blijkt dat 2 tot 4% van de zelfstandigen pensioen opbouwt via de pensioenopbouw via de werkgever, de tweede pijler. [Cijfers van het CBS](#) laten zien

⁷ StiPP: Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

dat in 2021 16,5% van alle zzp'ers een arbeidsongeschiktheidsverzekering (aov) had en 9,2% een lijfrenteverzekering als pensioenvoorziening. Deze cijfers zien op alle sectoren. Deze cijfers zijn niet specifiek bekend voor zzp'ers in het onderwijs.

- 136 In hoeverre geldt dat er voor zelfstandigen in het onderwijs sprake van een gezagsverhouding die een kernactiviteit van de onderwijsinstelling (lesgeven) is?

Of er in een arbeidsrelatie sprake is van een gezagsverhouding, is niet in algemene zin te bepalen, maar is afhankelijk van de omstandigheden. Eventuele inbedding in de organisatie is volgens jurisprudentie van belang in deze afweging. Het kabinet stimuleert het uitvoeren van structureel werk in een vast dienstverband.

- 137 Volgen de salarissen in het onderwijs volledig de contractloonontwikkeling in de markt voor 2025?

Over 2025 is dat nog niet te zeggen: nog niet alle onderwijssectoren hebben afspraken voor (heel) 2025 gemaakt en de marktontwikkeling is gaande. Bovendien moet de kabinetsbijdrage in de arbeidskostenontwikkeling voor 2025 nog worden vastgesteld. Dit gebeurt zoals gebruikelijk bij Voorjaarsnota. In de afgelopen drie jaar 2022 - 2024 is het loon in de onderwijssectoren gemiddeld tenminste gelijk aan de markt gegroeid.

- 138 Is de incidentele loonontwikkeling ook onderdeel van de volledige loon- en prijsbijstelling voor 2025?

De incidentele loonontwikkeling maakt onderdeel uit van het referentiemodel waarmee de kabinetsbijdrage in de arbeidskostenontwikkeling wordt berekend (het loon-deel uit de loon- en prijsbestelling). De verhoging van de kabinetsbijdrage ('loonbijstelling') voor 2025 stelt het kabinet vast in de Voorjaarsnota 2025.

- 139 In hoeverre is de ruimtebrief voor 2024 en 2025 inzichtelijk gemaakt voor alle sociale partners, zoals de Kamer in 2019 had verzocht door de gewijzigde motie-Van den Hul c.s. aan te nemen?⁸

In de motie is verzocht er bij de onderwijswerkgeversorganisaties op aan te dringen de brief over de kabinetsbijdrage voor de arbeidskostenontwikkeling ('ruimtebrief') inzichtelijk te maken voor alle sociale partners aan de cao-onderhandelingstafel. Zoals aangegeven in de beantwoording van [Kamervragen van het lid Van den Hul c.s.](#) over de uitvoering van de genoemde motie, ontvangen de werkgeversorganisaties de brief vertrouwelijk. De werkgevers

⁸ Kamerstuk 35 000-VIII, nr. 173

hebben de mogelijkheid om aan de sectorale cao-tafel vertrouwelijk informatie te delen over de sectoraal beschikbare loonruimte. De sectoraal beschikbare loonruimte is onder andere afgeleid van de kabinetsbijdrage voor de arbeidskostenontwikkeling. Werkgevers zijn vrij om hierin zelf een afweging en keuze te maken. Het kabinet kan en wil de onderwijswerkgevers niet verplichten om de inhoud van de brieven inzichtelijk te maken aan de onderhandelingstafel.

140 Is er al opvolging gegeven aan de rechterlijke uitspraak om de oude ruimtebrieven aan alle sociale partners te verstrekken?

Dit gaat om een uitspraak over het heroverwegen of de ruimtebrieven openbaar moeten worden gemaakt (voor eenieder inzake de Wet Open Overheid, niet alleen aan sociale partners). In opvolging van de betreffende uitspraak heeft de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een herziene beslissing op bezwaar opgesteld. Het nieuwe besluit houdt in dat brieven ouder dan vijf jaar openbaar worden gemaakt. De stukken zijn gedeeld met uw Kamer in het [Woo-besluit over kabinetsbijdrage overheids- en onderwijswerkgevers](#).

141 Hoeveel studenten volgen op dit moment een lerarenopleiding?

In studiejaar 2023-2024 was het totaal aantal ingeschreven studenten aan een lerarenopleiding 58.403 studenten. Definitieve cijfers over het totaal aantal ingeschreven studenten dat in dit studiejaar 2024-2025 een lerarenopleiding volgt zijn er nog niet. Hierover wordt de Kamer later in 2025 over geïnformeerd.

142 Hoeveel studenten die een lerarenopleiding volgen halen hun diploma na 5 jaar?

Bij de beantwoording van deze vraag gaan we uit van 'voltijdstudenten die afstuderen in de nominale studieduur plus één jaar'. Het laatste cohort waarover we kunnen rapporteren is het cohort dat is gestart in 2017. In de aantallen en percentages hieronder worden alleen de studenten weergegeven die een diploma hebben gehaald voor deze (leraren)opleiding. Dat betekent niet dat de overige studenten zijn uitgevallen. Studenten kunnen ook nog doorstuderen, een diploma hebben gehaald voor een andere opleiding of switchen.

Voor de hbo bachelor primair onderwijs (pabo) hebben 2375 van de 4702 studenten hun diploma gehaald (51%). In de hbo bachelor tweedegraads behaalden 1509 van de 5220 studenten hun diploma (29%). Uit eerder onderzoek is gebleken dat er meerdere oorzaken zijn voor de voortijdige uitval bij de tweedegraads opleidingen, zoals de zwaarte van de studie en de wijze waarop het onderwijs wordt vormgegeven. De opleiding wordt als relatief zwaar ervaren doordat studenten al snel de praktijk (het onderwijs) in gaan.

Verder studeren veel studenten in deeltijd. De combinatie van gezin, baan en studie wordt aangegeven als oorzaak van uitval. In het cohort hbo eerstegraads studenten (inclusief kunst en lo-opleidingen) was dit 903 van de 1814 studenten (50%). Voor alle hbo bachelor studenten, niet alleen lerarenopleidingen, ligt het percentage diploma's na de nominale studieduur plus één jaar op 46%.

Voor de eerstegraads wo lerarenopleidingen (ulo), geldt dat 600 van de 884 studenten hun diploma hebben gehaald in de nominale studieduur plus één jaar (68%).

- 143 Hoeveel studenten volgen een schakeltraject om leraar te worden en hoeveel van deze studenten halen hun diploma na 5 jaar?

Voor een aantal lerarenopleidingen kunnen studenten met een niet-verbante vooropleiding een schakeltraject doorlopen. Dit verschilt in omvang van één vak tot 60 EC. Deze studenten worden niet apart geregistreerd en zijn daarmee in de databestanden van DUO niet te scheiden van andere studenten. Daarom kunnen we deze cijfers niet leveren.

- 144 Hoeveel mensen hebben een lesbevoegdheid maar werken op dit moment niet in het onderwijs?

De exacte omvang van deze groep, ook wel 'stille reserve' genoemd, is niet bekend. Er wordt, net als bij andere beroepen, niet geregistreerd waar iedere leraar die het onderwijs uitstroomt gaat werken. Uit [eerder onderzoek van OCW in 2017](#) kwam naar voren dat er naar schatting een stille reserve bestond van minimaal 82.000 personen in het funderend onderwijs. [Onderzoekers van de Universiteit Maastricht](#) hebben deze groep in 2024 op 62.000 personen geschat. Dat aantal lijkt realistisch.

- 145 Welke ambtenaren vallen onder de in het hoofdlijnenakkoord afgesproken nullijn? Vallen medewerkers van uitvoeringsorganisaties, zorg, onderwijs en gemeenteambtenaren hier ook onder?

Deze vraag is ook bij de Algemene Financiële Beschouwingen beantwoord, onder [nr. 96](#). De nullijn in 2026 raakt de ambtenaren die vallen onder de cao Rijk. De meeste uitvoeringsorganisaties vallen onder de cao Rijk en de nullijn geldt daarmee ook voor medewerkers van bijvoorbeeld Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), Rijkswaterstaat, DUO en de Belastingdienst. Gemeenten en de zorg- en onderwijssectoren hebben een eigen cao. Dit geldt ook voor enkele zelfstandige bestuursorganen binnen de Rijksoverheid (UWV, SVB), medewerkers van deze organisaties vallen dus niet onder de afgesproken nullijn.

146 Kunnen de dalende uitgaven tussen 2024 - 2029 aan het onderwijs worden uitgesplitst?

De begroting voor het onderwijs (artikelen 1, 3, 4, 6 en 6) daalt tussen 2024 en 2029 met € 2,9 miljard, zie onderstaande tabel. Deze daling wordt ongeveer voor circa € 1,6 miljard veroorzaakt door de maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord. Daarnaast dalen de leerlingen- en studentenaantallen, wat ook leidt tot een daling van de uitgaven aan het onderwijs. De uitsplitsing van deze daling is tevens te vinden in de [horizontale toelichting van OCW](#) in de Miljoenennota 2025.

sector	artikel	2024	2025	2026	2027	2028	2029
po	1	16.347	16.289	15.983	16.249	16.167	16.114
vo	3	11.923	11.822	11.504	11.525	11.280	11.184
mbo	4	5.877	5.956	5.912	5.863	5.760	5.724
ho	6 en 7	12.247	11.565	11.267	10.754	10.560	10.487
Totaal onderwijs		46.394	45.632	44.666	44.391	43.767	43.509

147 Hoeveel mbo-docenten werken op basis van een pedagogisch Didactisch Getuigschrift, absoluut en relatief?

Er zijn ongeveer 34.000 docenten werkzaam in het mbo. Daarvan is niet bekend of zij een diploma van een lerarenopleiding of een Pedagogisch Didactisch Getuigschrift (PDG) hebben behaald. Deze informatie wordt namelijk niet landelijk geregistreerd. Hierdoor is niet te zeggen hoeveel mbo-docenten absoluut en relatief werken op basis van een PDG.

Wel is bekend dat jaarlijks aan 900 - 1.000 zij-instromers in het mbo de subsidie zij-instroom wordt toegekend. Deze zij-instromers starten met het zij-instroom traject dat leidt tot het PDG. Deze groep PDG'ers wordt op basis van een geschiktheidsverklaring aangesteld en worden geacht vervolgens binnen twee jaar het getuigschrift te behalen.

148 Wat zijn de gemiddelde bijdragen en kosten aan overheidsfinanciën van EER-studenten? Hoe verschilt dit voor hbo en wo?

Studenten uit de EER en Zwitserland hebben recht op hetzelfde wettelijke collegegeld als studenten met de Nederlandse nationaliteit. Hierdoor zijn ook de kosten ten aanzien van de onderwijsbijdrage voor deze groepen studenten hetzelfde. Voor 2025 betreft de jaarlijkse onderwijsbijdrage voor een hbo-student € 10.500 en voor een wo-student € 9.000. Het collegegeld dat de student moet bijdragen betreft voor het studiejaar 2024-2025 € 2.530 per jaar. Studenten uit de EER en Zwitserland hebben altijd recht op collegegeldkrediet. Het collegegeldkrediet is een lening die in principe volledig wordt terugbetaald.

Voorts geldt dat wanneer studenten uit de EER en Zwitserland, hun ouder(s) of hun partner kwalificeren als migrerend werknemer, zij

recht hebben op volledige studiefinanciering. Migrerend werknemer ben je wanneer je reële en daadwerkelijke arbeid verricht, die niet louter marginaal en bijkomstig is. DUO hanteert hier de norm dat EER-studenten die gemiddeld 32 uur of meer per maand werken, in elk geval worden aangemerkt als migrerend werknemer. Daarnaast hebben studenten uit de EER en Zwitserland die al vijf jaar of langer rechtmatig verblijven in Nederland recht op volledige studiefinanciering.

Zoals in [de Kamerbrief van 15 oktober 2024 over de beheersing van de internationale studentenstromen](#) vermeld, is reeds verkend wat de mogelijkheden zijn om de norm van 32 uur te verhogen. Het nationale recht – een uitspraak van de [Centrale Raad van Beroep](#) – staat hieraan echter in de weg.

In onderstaande tabel is inzichtelijk gemaakt op welke studiefinancieringsbedragen deze studenten aanspraak kunnen maken. Belangrijke kanttekeningen hierbij zijn dat onderstaande bedragen zowel voor hbo als wo studenten gelden, niet alle EER-studenten in aanmerking komen voor (volledige) aanvullende beurs en dat zij naast het collegegeldkrediet ook een rentedragende lening kunnen aanvragen. Het is op dit moment niet mogelijk om een gemiddelde per student aan te geven. Er zit veel verschil in het gebruik van studiefinanciering door studenten uit de EER en Zwitserland, onder meer vanwege de variatie in opleidingen en duur van deze opleidingen en omdat slechts een deel kwalificeert als migrerend werknemer.

Tabel normbedragen studiefinanciering voor hbo en wo in euro's (prijzen 2024)

	Per maand
	€
Uitwonende basisbeurs	302,39
Maximale aanvullende beurs	€ 457,60
	€
Studentenreisproduct	114,92
	€
Totaal	874,91

149 Hoe is het te verklaren dat het CBS andere instroomcijfers voor internationale studenten hanteert dan UNL en waarom maakt het CBS bij instroomcijfers geen onderscheid tussen bachelor- en masterstudenten?

Zowel het CBS als UNL publiceren instroomcijfers van internationale studenten in het wo, met een uitsplitsing naar bachelor- en masteronderwijs. De verschillen in cijfers ontstaan door het gebruik van verschillende definities. Beide instanties hanteren dezelfde definitie van internationale studenten, namelijk

studenten met een niet-Nederlandse vooropleiding en een niet-Nederlandse nationaliteit. Het verschil in de instroomcijfers zit in de definitie van instroom.

Het CBS telt alleen studenten als eerstejaars in het wo wanneer zij voor het eerst in het wo instromen, ongeacht of dat in de bachelor of master is. Studenten die al een bachelor in Nederland hebben afgerond en doorstromen naar een master, worden niet opnieuw geteld. UNL daarentegen telt deze doorstroom van bachelor naar master wél mee als nieuwe instroom, wat leidt tot hogere instroomcijfers (aantallen) voor zowel Nederlandse als internationale studenten in de masterfase. Dit verschil in definitie verklaart ook waarom CBS juist tot een hoger aandeel internationale studenten binnen de instroom in de masterfase komt dan UNL: afhankelijk van of doorstromende Nederlandse studenten wel of niet worden meegerekend in het totaal aantal studenten, wordt het aandeel internationale studenten groter of kleiner.

- 150 Heeft u al, met het oog op de dwingende kaders van het Unierecht, nader juridisch advies ontvangen over de vraag of de voorgenomen bezuiniging op de instroom van EER-studenten rechtmatig is, gelet op het feit dat dit in feite discriminatie van EER-studenten betekent?

Over de bezuiniging is geen nader juridisch advies ingewonnen. Het kabinet acht dit ook niet nodig aangezien de geldende juridische kaders in acht worden genomen bij de uitwerking van de bezuiniging in concrete maatregelen. Het EU-recht kent geen verplichting voor lidstaten om het hbo en wo in een andere taal aan te bieden dan de officiële taal van de lidstaat. Het hanteren van het uitgangspunt dat het onderwijs in de eigen landstaal moet worden verzorgd is in Unierechtelijk verband geen uitzonderlijkheid. Een neveneffect van de bescherming van de eigen taal en cultuur in het onderwijs kan zijn dat de instroom van het aantal internationale studenten terugloopt. Hiermee kan het wetsvoorstel Wet internationalisering in balans bijdragen aan de kostenbesparing, al is dit niet primair het doel van het wetsvoorstel. Zoals in het regeerprogramma is opgenomen, worden er ook andere maatregelen genomen om de ambitie te realiseren, waaronder het sluiten van bestuurlijke afspraken ter voorbereiding op de begroting van 2026, die leiden tot een lagere internationale instroom. Ook hierbij worden de geldende juridische kaders in acht genomen.

- 151 Hoe definieert u de doelmatigheid van het hoger onderwijs, nu het IBO, dat gaat over doelmatigheid van het hoger onderwijs, nergens duidelijk gedefinieerd heeft wat doelmatigheid is?

De doelmatigheid van het hbo en wo kan op verschillende manieren worden gedefinieerd. Onze definitie is dat de doelmatigheid van het hbo en wo drie onderdelen omvat, te weten de macrodoelmatigheid

van het onderwijsaanbod, de doelmatigheid van studieloopbanen en financiële doelmatigheid.

Macrodoelmatigheid van het onderwijsaanbod houdt in dat met een efficiënte inzet van publieke middelen het onderwijsaanbod in het hbo en wo landelijk zo dekkend mogelijk aansluit op de behoeften van de arbeidsmarkt, maatschappij en wetenschap. De spreiding van opleidingen is daarbij van belang.

Van doelmatige studieloopbanen kan worden gesproken als studenten kiezen voor een studie die het beste bij hun talenten, capaciteiten en motivatie past en binnen een redelijke termijn hun studie afronden.

Financiële doelmatigheid houdt in dat de doelstellingen van het hbo en wo worden bereikt met een zo efficiënt mogelijke inzet van de beschikbare financiële middelen ([IBO: Interdepartementaal Beleidsonderzoek](#)).

- 152 Hoe beoordeelt u de veronderstelling dat een doelmatiger, in de ogen van het IBO goedkoper, onderwijs zorgt voor betere prestaties in de collegezalen nu het IBO-rapport lijkt te impliceren dat een doelmatiger onderwijs hetzelfde is als minder uitgaven voor de rijksoverheid?

Deze veronderstelling wordt niet herkend. Doelmatigheid gaat er in de kern vanuit dat elke euro aan belastinggeld zo zinvol mogelijk wordt besteed, maar dat betekent niet dat dit met minder publieke middelen gepaard moet gaan. Het IBO bevat - naast budgetneutrale beleidsopties - twee besparingsvarianten, die dienen bij te dragen aan een hogere doelmatigheid van het hbo en wo. Dit is conform de spelregels van IBO's, die vragen om tenminste één besparingsvariant van -10% tot -20%. De gedachte achter een besparingsvariant is dat het de werkgroep van het IBO dwingt om met creatieve oplossingen te komen die niet per se passen binnen de gebaande paden en/of uitsluitend een efficiencytaakstelling betreffen.

Specifiek ten aanzien van het studierendement, kunnen wij aangeven in brede zin te kijken naar de uitvoerbaarheid en naar manieren voor instellingen en studenten om langstuderen tegen te gaan. Zoals het IBO terecht stelt, is er sprake van een complex vraagstuk en is er geen pasklare oplossing of één beleidsinterventie die het geheel aan oorzaken aanpakt.

- 153 Kan de in het IBO-rapport gestelde relatie tussen uitval/switch en selectie, door bijvoorbeeld voor te stellen om bij opleidingen met hoge uitval/switch decentrale selectie toe te passen, meer geduid worden?

Het IBO constateert op basis van onderzoek (ResearchNed, 2022) dat selecterende opleidingen een lager uitval- en switch percentage kennen dan opleidingen die geen gebruik maken van decentrale selectie. Volgens het IBO kan dit duiden op een positief effect van

selectie op uitval en switch en in het verlengde daarvan op studierendement. Tegelijkertijd stelt het rapport dat er geen sprake is van een aantoonbaar causaal verband. Hoewel deze maatregel een positief effect kan hebben op doelmatigheid geeft het rapport ook aan dat de maatregel gepaard gaat met een negatief effect op de toegankelijkheid en kansengelijkheid van het onderwijs. Zoals het IBO terecht stelt, is hier sprake van een complex vraagstuk en is er geen pasklare oplossing of één beleidsinterventie die het geheel aan oorzaken aanpakt om uitval en switch tegen te gaan en het studierendement te verbeteren.

- 154 Hoe beïnvloedt de constatering uit het IBO-rapport dat de 'verbetermogelijkheden' vooral neerkomen op verder bezuinigen of OCW meer toegang geven tot interne systemen van instellingen in uw optiek de regeldruk op de instellingen?

Zoals aangegeven in het antwoord op vraag 152 wordt niet herkend dat het IBO alleen verbeteringen in de doelmatigheid ziet door middel van bezuinigingen. Ieder IBO bevat - naast budgetneutrale beleidsopties - besparingsvarianten, conform de spelregels van IBO's.

Het IBO stelt een administratieve lastenverlichting voor die te bereiken is door de verantwoordingslast op incidentele gelden te verminderen door het inzicht van de rijksoverheid in de financiën van instellingen te vergroten. Dit zou geen verhogend effect op de regeldruk moeten hebben.

- 155 Welke gevolgen hebben de forse bezuinigingen bij het hoger onderwijs en wetenschap, die in het regeerprogramma staan, op de financiële continuïteit van het stelsel van hoger onderwijs waarvoor u verantwoordelijkheid draagt en de hoger onderwijsinstellingen en wat gaat de impact zijn op de signaleringswaarden die de inspectie gebruikt voor haar toets naar de financiële continuïteit?

De in het hoofdlijnenakkoord gemaakte keuzes ten aanzien van de overheidsfinanciën maken dat op hbo, wo en onderzoek wordt bezuinigd. Zoals de vraag aangeeft hanteert de inspectie signaleringswaarden voor een aantal kengetallen bij de toetsing op de financiële gezondheid van onderwijsinstellingen. Instellingen hebben bestedingsvrijheid over de middelen die zij ontvangen van het Rijk en zijn tevens verantwoordelijk voor het zorgvuldig doorvoeren van bezuinigingen. Hoe deze kengetallen zich ontwikkelen op instellingsniveau is afhankelijk van hoe OCW de maatregelen vormgeeft en hoe de instellingen de bezuinigingen vervolgens verwerken, en tevens van andere ontwikkelingen in de inkomsten en uitgaven van instellingen.

Samen met de inspectie houden wij de ontwikkeling van de financiële gezondheid van de onderwijsinstellingen in de gaten. Ook

hebben wij met regelmaat overleggen met VH, UNL en onderwijsinstellingen over de bezuinigingen.

- 156 Kunt u aangeven welk verlies aan kwaliteit in onderwijs en onderzoek het kabinet acceptabel acht, meewegend de effecten die de bezuinigingen zullen hebben?

Om de overheidsfinanciën gezond te houden zijn scherpe keuzes nodig. Daarom wordt bezuinigd, ook op het onderwijs en onderzoek en dat vergt scherpe keuzes. Deze besluiten worden niet lichtzinnig genomen en worden zorgvuldig vormgegeven, waarbij nadrukkelijk aandacht is voor het op orde brengen van de basiskwaliteit van onderwijs zoals het verbeteren van basisvaardigheden.

Ook kiest het kabinet bijvoorbeeld voor het afschaffen van de starters- en stimuleringsbeurzen die bedoeld waren voor meer rust en ruimte voor onderzoekers, zodat de sectorplannen met structurele financiering voor onderzoekers op belangrijke sectorale thema's voor Nederland wel in stand kunnen blijven.

Bij de invulling van het OCW aandeel in de Rijksbrede subsidietaakstelling zijn als uitgangspunten gehanteerd dat we ons als ministerie focussen op maatschappelijke opgaven en financiering van structurele aard en dat we gerichte keuzes toepassen om de taakstelling in te vullen waarmee we zover mogelijk administratieve lasten van instellingen verminderen, zie tevens de [Kamerbrief van 24 oktober 2024](#) over de invulling van het OCW-aandeel in de Rijksbrede subsidietaakstelling.

De bezuinigingen zullen mogelijk effect hebben op de mate waarin bepaalde doelen voor onderwijs en onderzoek van het ministerie behaald worden. Het is echter niet zo dat minder geld altijd tot minder kwaliteit leidt, net zoals meer geld niet altijd tot meer kwaliteit leidt. Er is bovendien bewust gekozen voor een focus op de basiskwaliteit van onderwijs en onderzoek, op deze doelen verwacht het kabinet dus geen kwaliteitsverlies maar streeft het juist een verbetering na.

- 157 Heeft u zicht op de benodigde duurzaamheidsinvesteringen die universiteiten de komende jaren zullen moeten plegen en hun financiële mogelijkheden daartoe? Hoe hoog loopt het tekort op in de huidige begrotingsplannen gezien de conclusie van PwC dat universiteiten een tekort hebben in hun vastgoedbudget van ca. € 200 miljoen (peildatum 2018)?

De benodigde of gewenste verduurzamingsinvesteringen verschillen per instelling. Dit is mede afhankelijk van de toestand van de gebouwen en voorzieningen die de universiteit in stand houdt. In het antwoord op vraag 113 is nader toelichting gegeven op de verduurzamingsactiviteiten van de instellingen. Er is op dit moment

geen inschatting te maken van een tekort of overschot voor deze investeringsplannen. Universiteiten ontvangen onder andere bekostiging van de rijksoverheid. In de bekostiging wordt geen onderscheid gemaakt tussen bestedingsdoelen, deze heeft immers het karakter van lumpsum. Het is vervolgens de verantwoordelijkheid van het instellingsbestuur om, in afstemming met de medezeggenschap en met goedkeuring van de raad van toezicht verantwoorde financiële keuzes te maken. In de [sectorale routekaart 2019](#) is voorts in kaart gebracht hoe de gebouwen van universiteiten er voor staan en wat er nodig is voor verduurzaming. In 2025 wordt de sectorale routekaart herijkt.

- 158 Kunt u aangeven hoeveel % van het bbp de komende jaren aan R&D wordt uitgegeven en wat bent u van plan te doen om de 3%-doelstelling voor R&D uitgaven te halen, nu er de komende jaren wordt bezuinigd op hoger onderwijs, onderzoek en innovatie?

Zie het antwoord op vraag 41. Het kabinet houdt vast aan het streven om 3% (publiek en privaat gezamenlijk) van het bbp te besteden aan R&D. Het kabinet zet een deel van de maatregelen van het vorige kabinet in onderzoek en wetenschap door, zoals de sectorplannen. Daarnaast zet het kabinet in op de verbetering van het ondernemingsklimaat en het aanjagen van technologie-intensieve bedrijvigheid via de Nationale Technologie Strategie. Ook zet het kabinet in op het versterken van de Europese kapitaalmarktunie. Daarnaast kiest het kabinet ervoor om gericht in innovatie te investeren via InvestNL en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) en zijn er verschillende innovatieregelingen zoals de Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelwerk (WBSO).

- 159 Welke gevolgen van de voorgenomen btw-verhoging vallen te verwachten voor de betaalbaarheid van kranten en tijdschriften voor lagere inkomensgroepen?

Kranten en tijdschriften zijn van groot belang voor een goed geïnformeerde samenleving. In hoeverre een btw-verhoging tot hogere prijzen leidt, is in grote mate afhankelijk van het antwoord op de vraag of ondernemers deze stijging doorberekenen aan hun klanten. Het is echter wel aannemelijk dat door de btw-verhoging de prijzen van kranten en tijdschriften zullen stijgen. Welke invloed dit heeft op de betaalbaarheid is lastiger te zeggen. Als het gaat om de betaalbaarheid vindt het kabinet het belangrijk integraal te kijken naar de koopkracht van huishoudens. Het kabinet neemt immers ook maatregelen ten behoeve van de koopkracht van huishoudens en bestaanszekerheid.

- 160 Kunt u een opsomming geven van bekende maatregelen om meesters te werven en te behouden alsmede het verwachte effect van deze maatregelen?

Onderzoek van ResearchNed wijst uit dat er verschillende factoren een bijdrage kunnen leveren aan het aantrekkelijker maken van de pabo voor mannen. Zo wordt er binnen pabo's gewerkt om het curriculum af te stemmen op de doelgroep, waarbij bijvoorbeeld specialisaties en meer mogelijkheden voor differentiatie worden aangeboden. Het kan hierbij helpen als de vorm en inhoud van de pabo meer gericht is op vakinhoud en minder op communicatie en reflectie. We werken naar aanleiding van de motie De Kort c.s. (27923-473) en het hoofdlijnenakkoord ook aan het mogelijk maken van nieuwe opleidingen voor het jonge en oudere kind. Hierover ontvangt Uw Kamer in het najaar een hoofdlijnenbrief. Hiernaast is het van belang om aandacht te hebben voor zichtbaarheid van mannen in het wervingsmateriaal, een inclusieve cultuur op de opleidingen en (stage)scholen. De Alliantie Divers voor de Klas werkt samen met verschillende pabo's aan het realiseren van concrete interventies - op basis van het onderzoek van ResaerchNed - die kunnen helpen op het terrein van diversiteit binnen scholen én pabo's. Hierbij is het goed te noemen dat mannen helpen bij het aantrekken van mannen. Denk bijvoorbeeld aan voorlichtingsactiviteiten waar specifiek mannen worden ingezet of de inzet van communicatie tussen gelijken en rolmodellen zodat ervaringen kunnen worden gedeeld. Naast deze maatregelen bij de pabo wordt er in brede zin geïnvesteerd in de status van het beroep. Denk hierbij aan het salaris, imago en loopbaanmogelijkheden.

- 161 Kunt u een overzicht delen van alle acties op de OCW-begroting die (mede) gefinancierd zijn vanuit het Actieplan Groene en Digitale Banen of die bijdragen aan de doelstelling om één miljoen ICT'ers op te leiden in 2030?

Er ligt een belangrijke taak voor onderwijsinstellingen en werkgevers om voldoende ICT'ers op te leiden. Met het 'Actieplan Groene en Digitale Banen (AGDB)' worden verschillende maatregelen genomen door werkgevers en de Rijksoverheid, die bijdragen aan meer personeelskrachten in de IT- en technische sector. Het AGDB kent geen eigen financiering: de partijen die de acties uitvoeren, dragen zelf zorg voor de financiering daarvan. Ook OCW faciliteert en subsidieert direct en indirect via het AGDB dit doel. In de eerste plaats investeert OCW in programma's om kinderen en jongeren al op vroege leeftijd te interesseren voor de techniek en ICT. [Onderzoek van Dialogic, Oberon en SEO](#) heeft aangetoond dat beroepsbeelden en interesses voor beroepen al op jonge leeftijd worden gevormd. Voorbeelden hiervan zijn Sterk Techniek Onderwijs (€ 100 miljoen per jaar) en Techkwadraat (€ 145,8 miljoen voor de eerste fase van 2025-2027). Tot aan 2025 heeft OCW jaarlijks het programma 'Jet-Net' met € 1 miljoen ondersteund. Het aanbod van dit programma is per 2025 opgegaan in het ondersteuningsaanbod van Platform Talent voor Technologie

(PTvT) voor Techkwadraat. PTvT ontvangt hier een driejarige subsidie van in totaal € 9,1 miljoen.

In de tweede plaats wordt in het vervolgonderwijs ingezet en geïnvesteerd op een goede aansluiting op de arbeidsmarkt van de toekomst. In het kader van de Werkagenda mbo is jaarlijks € 32 miljoen extra uitgetrokken voor de versteviging van loopbaanoriëntatie. Deze middelen worden door scholen ingezet om studenten te begeleiden in hun zoektocht naar een passende en kansrijke opleiding of beroep. Zoals toegelicht in de [Beleidsbrief hoger onderwijs en wetenschap](#), investeren we in het hbo structureel € 30 miljoen om de krapte in onder meer bètatechniek in te perken. In het wo dragen de sectorplannen bij aan hogere kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Aanvullend draagt ook het groeifondsprogramma LLO-katalysator (in totaal € 392 miljoen) bij aan het versterken van bij-, op-, en omscholingstrajecten. Ook dit draagt bij aan het inperken van de krapte in de IT-sector.

- 162 Welke middelen staan gereserveerd voor de uitvoering van de motie van de leden Paternotte-Tielen over de mogelijkheid om een startkwalificatie bij Codam te behalen en zijn er middelen beschikbaar vanuit het Actieplan Groene en Digitale Banen of soortgelijke initiatieven om een pilot te organiseren voor de studiefinanciering en OV-mogelijkheden van de studenten van Codam, die hier nu geen recht op hebben?⁹

Codam is een private opleiding met een eigen concept. Ze stellen geen eisen aan de vooropleiding en het onderwijsconcept zet in op peer-to-peer learning. Studenten leren van elkaar, hebben een hoge mate van zelfstandigheid, bepalen hun eigen tempo en richten hun programma deels zelf in. In 2020 heeft OCW op verzoek van de Tweede Kamer samen met Codam, de Inspectie van het Onderwijs en Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) verkend of Codam binnen het stelsel van het mbo of het hoger onderwijs zou passen en Codam-studenten in aanmerking zouden kunnen komen voor studiefinanciering. Hierover is de [Kamer op 3 juli 2020 per brief](#) geïnformeerd. Uitkomst was dat het onderwijsconcept niet past binnen wet- en regelgeving van OCW. De wet voor het mbo vereist namelijk dat het onderwijs wordt gegeven onder verantwoordelijkheid en met actieve betrokkenheid van onderwijspersoneel (bekwame docenten en instructeurs). Om erkende hbo- of wo-opleidingen aan te bieden, moet een instelling worden toegelaten als rechtspersoon hoger onderwijs. Om die toelating aan te vragen moet een instelling voldoen aan de volkomen cycluseis. Deze 'volkomen cycluseis' houdt in dat de opleiding voorafgaand aan de aanvraag feitelijk zonder formele erkenning al een keer volledig moet zijn verzorgd. De NVAO moet op basis van een volledig uitgevoerde opleiding kunnen beoordelen

⁹ Kamerstuk 32 637, nr. 398

of voldaan wordt aan alle kwaliteitseisen. Dat betekent onder meer dat moet worden aangetoond dat:

- de kwaliteit van het onderwijsprogramma en de interne kwaliteitsborging voldoet;
- het gerealiseerde eindniveau van studenten in de opleiding (afgestudeerden) aan de eisen voldoet;
- de kwaliteit van docenten voldoet;
- de kwaliteit van de toetsing en beoordeling in de opleiding voldoet.

Omdat Codam niet aan deze wettelijke vereisten voldoet en dus niet in het stelsel van mbo of hoger onderwijs past, kunnen studenten ook geen studiefinanciering en OV-mogelijkheden ontvangen. Het Actieplan Groene en Digitale Banen heeft hier geen middelen voor beschikbaar.

- 163 Welke middelen staan gereserveerd voor de uitvoering van de motie van de leden Van den Brink-Amhaouch over een gezamenlijke inspanning van EZK en OCW om het model van de Franse Grande École du Numérique in Nederland te implementeren en wat is naar uw schatting de benodigde investering om Codam te helpen opschalen?¹⁰ Is dit mede te financieren vanuit het Actieplan Groene en Digitale Banen of soortgelijke initiatieven die zien op het opleiden van ICT'ers?

Het is niet aan de minister van OCW om een dergelijk privaat, niet erkend opleidingsinstituut te financieren. De minister van EZK heeft de motie van de leden Van den Brink-Amhaouch destijds zo geïnterpreteerd (zie verslag [Tweeminutendebat Actieplan Groene en Digitale Banen 25 mei 2023](#)) dat deze steun uitspreekt voor de ontwikkeling van een voorstel voor de vierde ronde van het Nationaal Groeifonds (NGF). Zoals [bericht aan uw Kamer](#) is de vierde ronde NGF vorig jaar stopgezet. Met het wegvallen van het NGF zijn er op dit moment geen middelen beschikbaar om het Grande École du Numérique in Nederland te ontwikkelen.

- 164 Welke middelen heeft u gereserveerd voor de uitvoering van het lid motie-Kathmann over of en hoe betaalbare op publieke waarden gedreven alternatieve applicaties voor het onderwijs gerealiseerd kunnen worden en op welke wijze is uw ministerie betrokken (geweest) bij de uitvoering van deze motie?¹¹

Producten als Word en PowerPoint worden wereldwijd gebruikt, kennen een groot gebruiksgemak ook voor scholen, en worden geproduceerd door internationale bedrijven die veel geld aan onderzoek en ontwikkeling kunnen besteden. Deze software is niet eenvoudig een-op-een te vervangen door (publieke) alternatieven. Daarom doet het Ministerie van OCW nu onderzoek naar

¹⁰ Kamerstuk 29 544, nr. 1203

¹¹ Kamerstuk 32 761, nr. 277

voorbeelden van publieke digitale onderwijs toepassingen in omliggende landen. Uw Kamer zal hierover voor het kerstreces nader worden geïnformeerd.

- 165 Kunt u uitleggen hoe u samenwerkt met andere ministeries om onwenselijke strategische afhankelijkheden van buitenlandse techbedrijven in het onderwijs tegen te gaan en welke middelen op uw begroting dragen daar aan bij?

Het ministerie van OCW voert interdepartementaal overleg over digitaliseringsvraagstukken, zowel over de kansen van digitalisering als over de borging van risico's. Zo participeert het departement onder meer in het overleg over de Nederlandse Digitalisering Strategie, over de Agenda Digitale Open Strategische Autonomie en over de implementatie van recente EU-wetgeving op het terrein van digitalisering. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW de afgelopen jaren met de ict-coöperaties van het onderwijs SURF, SIVON en het ministerie van J&V privacyonderzoeken (DPIA's) uitgevoerd op de producten van buitenlandse techbedrijven. De kosten die met deze activiteiten zijn gemoeid, zijn niet terug te voeren op een specifieke post op de begroting.

- 166 Bent u in contact geweest met Codam in het kader van de motie van de leden Paternotte-Tielen en de motie van de leden Van den Brink-Amhaouch en op welke wijze werkt u samen met de minister van EZ bij de uitvoering van deze moties?¹²

Vanuit OCW is er in 2020 in het kader van de motie Paternotte-Tielen uitvoerig gesproken met Codam. Zie antwoord op vraag 162. Wat betreft de uitvoering van de motie van de leden Van den Brink-Amhaouch heeft EZ in het kader van de voorgenomen NGF-aanvraag contact met OCW gehad en op verschillende momenten contact gehad met Codam zelf.

- 167 Is de EU-Toegankelijkheidsakte van toepassing op het Nederlandse onderwijs en welke middelen zijn gereserveerd om de toegankelijkheid van digitale leermiddelen te vergroten?

Nee, de EU-toegankelijkheidsakte is niet van toepassing op digitale leermiddelen.

OCW verstrekt een instellingssubsidie van € 4,7 miljoen per jaar aan Dedicon voor het aanpassen van leermiddelen voor blinde en slechtziende leerlingen, waaronder digitale leermiddelen.

- 168 Hoeveel budget krijgen scholen gemiddeld per leerling per jaar, uitgesplitst naar po en vo?

¹² Kamerstuk 32 637, nr. 398 en Kamerstuk 29 544, nr. 1203

Het gemiddelde bedrag aan bekostiging per leerling dat de scholen per jaar ontvangen is in het primair onderwijs € 9.700 en in het voortgezet onderwijs € 11.700. Daarnaast kunnen scholen aanvragen doen voor verschillende subsidieregelingen (zoals Basisvaardigheden en School & Omgeving).

De uitgaven per leerling zijn opgenomen in de OCW-begroting bij de artikelen voor primair onderwijs in [tabel 14](#) en voortgezet onderwijs in [tabel 19](#).

- 169 Hoeveel budget krijgen po- en vo-scholen gemiddeld per leerling in totaal over hun gemiddelde schoolloopbaan?

Uitgaande van een schoolloopbaan van acht jaar op de basisschool, krijgt een school gemiddeld genomen acht maal het bedrag genoemd onder vraag 168, dit komt neer op in totaal circa € 78.000 per leerling. Voor het voortgezet onderwijs is de duur van de schoolloopbaan mede afhankelijk van de onderwijssoort. Bij een schoolloopbaan van vier jaar gaat het bij een gemiddeld bedrag per leerling zoals genoemd in vraag 168 om een gemiddeld totaalbedrag van circa € 47.000. Bij een schoolloopbaan van zes jaar gaat het bij een gemiddeld bedrag per leerling zoals genoemd in vraag 168 om een gemiddeld totaalbedrag van circa € 70.000. De gemiddelde bedragen per leerling zijn een gemiddelde van alle bekostigingsuitgaven voor alle schoolsoorten binnen het primair- en voortgezet onderwijs. In de praktijk ontvangt bijvoorbeeld een school voor een vmbo-leerling meer bekostiging per jaar dan voor een leerling op de havo of het vwo vanwege de kostbaardere praktijkgerichte elementen en krijgt een school voor een so-leerling meer bekostiging dan voor een bo-leerling vanwege de extra ondersteuningsbehoefte.

- 170 Hoeveel bedrijven zijn er in Nederland vrijgesteld van btw, omdat zij zich richten op bijlessen, tentamen- of examentraining en/of examenafname?

Het is niet mogelijk om een inschatting te geven van het aantal bedrijven die aanvullend onderwijs aanbieden en onder de btw-vrijstelling voor onderwijs vallen, doordat de aangiftegegevens niet gedetailleerd genoeg zijn. Dit betekent dat er op dit moment geen raming gemaakt kan worden van de budgettaire opbrengst van een aanpassing van de btw-vrijstelling voor onderwijs.

- 171 Hoeveel zou het opleveren als de bedrijven die zich richten op bijles, tentamen- of examentraining en/of examenafname niet zouden zijn vrijgesteld van btw? Hoeveel omzet maken deze bedrijven tezamen jaarlijks?

Zie antwoord op vraag 170.

172 Hoeveel publiek gefinancierde scholen werken samen met commerciële bijlesbureaus?

Met de periodieke monitor aanvullend onderwijs houden we zicht op de branche van aanvullend onderwijs aanbieders. Uit de laatste editie van de monitor, uit 2023, blijkt niet hoe vaak of hoeveel scholen samenwerken met commerciële aanbieders van aanvullend onderwijs. Wel laat het zien dat in het primair onderwijs 70-90% van het aanvullend onderwijs op school in samenwerking met externe partijen wordt georganiseerd. In het voortgezet onderwijs is dit minder, daar wordt tussen de 45-80% van het aanvullend onderwijs op school in samenwerking met externe partijen georganiseerd. Samenwerking met externe partijen is soms noodzakelijk. Er komt immers veel op scholen af. Toch moeten leerlingen en ouders kunnen vertrouwen op goed en toegankelijk onderwijs óp school, waarvoor zij niet hoeven te betalen, ook als het gaat om aanvullend onderwijs.

173 Hoeveel studenten, die stage lopen in het onderwijs, ontvangen een stagevergoeding en kunt u dit uitsplitsen naar mbo-, hbo- en wo-studenten?

Het [onderzoek van ResearchNed](#) van februari 2024 toont aan dat 26% van de hbo-studenten die een onderwijsopleiding volgen een stagevergoeding ontvangt. Er zijn geen cijfers bekend voor de mbo- en wo-studenten in het onderwijs.

Momenteel worden verschillende onderzoeken uitgevoerd over stages en stagevergoedingen. In het voorjaar van 2025 ontvangt de Kamer de beleidsreactie op deze onderzoeken.

174 Hoeveel budget krijgen scholen in het po en vo voor de aanschaf van schoolboeken?

Er is geen los budget voor schoolboeken. In de reguliere bekostiging ontvangen schoolbesturen jaarlijks één bedrag voor personeel en materieel. Binnen het kader van de sectorwetten heeft het schoolbestuur vrijheid om de middelen in te zetten op een manier die past bij de lokale context van de school. Scholen bepalen dus zelf welk bedrag ze per leerling aan leermiddelen besteden. Scholen in het primair onderwijs besteden samen circa € 150 miljoen aan leermiddelen. Dit is gebaseerd op het prijspeil 2015. Dit komt neer op een gemiddeld bedrag van ruim € 100 per leerling per jaar [\[1\]](#). Het grootste deel van de scholen in het voortgezet onderwijs besteedt tussen € 275 en € 400 per leerling aan de leermiddelen. Een groot gedeelte van dat bedrag gaat naar licenties voor digitaal lesmateriaal. Scholen besteden samen zo'n € 300 miljoen per jaar aan leermiddelen [\[2\]](#). Daarnaast worden scholen in het primair- en voortgezet onderwijs gecompenseerd voor de btw-verhoging op leermiddelen. Zij ontvangen vanaf 2026 structureel €

58,5 miljoen (€ 22,2 miljoen voor primair onderwijs en € 36,3 miljoen voor voortgezet onderwijs) via de bekostiging.

- 175 Hoeveel betalen scholen méér dan het budget dat OCW beschikbaar stelt voor schoolboeken?

Scholen krijgen geen specifiek budget voor de aanschaf van schoolboeken. Wel worden scholen in het primair- en voorgezet onderwijs in hun bekostiging gecompenseerd voor de voorgenomen btw-verhoging (zie ook het antwoord op vraag 233 en 238). De ontwikkeling in prijzen, kosten en het gebruik van leermiddelen in het voortgezet onderwijs wordt onderzocht door KPMG in opdracht van OCW. Dit onderzoek richt zich op de periode 2017-2023. De eerste resultaten van het onderzoek worden naar verwachting voor de begrotingsbehandeling met de Tweede Kamer gedeeld.

- 176 Kunt u de gemiddelde uitgaven van scholen aan schoolboeken van de afgelopen twintig jaar delen?

Zie de antwoorden op vragen 174 en 175.

- 177 Hoeveel van de middelen voor scholen gaat naar overhead?

Met de huidige beschikbare gegevens is deze vraag niet te beantwoorden. Om vast te stellen hoeveel middelen schoolbesturen gebruiken voor overhead is het allereerst nodig om te komen tot een eenduidige definitie van overhead en wat hier precies onder valt en vervolgens zullen scholen zich hier over moeten verantwoorden, bijvoorbeeld via het jaarverslag. In het regeerprogramma is het voornemen opgenomen om een norm te stellen voor overhead (en onderwijspersoneel). In dat kader werken we ook aan een definitie voor het begrip overhead en zo nodig een aanpassing van de verantwoordingsvereisten. Daarmee kan bepaald worden hoeveel middelen schoolbesturen hieraan besteden. In het voorjaar van 2025 wordt u nader geïnformeerd over de maatregel uit het regeerprogramma om tot normen te komen.

- 178 Heeft de ABU-gedragscode deze instemming van sociale partners?

De ABU-Gedragscode Onderwijs is ontwikkeld door de Algemene Bond Uitzendondernemingen in samenwerking met uitzendbureaus die actief zijn in het onderwijs. Voor het ontwikkelen van deze gedragscode zijn adviezen meegenomen van onderwijsorganisaties zoals de PO-Raad en VO-raad.

- 179 Hoe wordt de pilot flexibele onderwijstijden geëvalueerd en welk tijdspad houdt u hierbij aan?

Het experiment 'ruimte in onderwijstijd' (het vervolg op het experiment 'flexibilisering onderwijstijd') wordt uitgevoerd en

geëvalueerd door SEO. Zij houden hiervoor jaarlijks een enquête onder de deelnemende scholen en voeren voortgangsgesprekken met schoolleiders. Het experiment loopt tot en met augustus 2025 en uw Kamer wordt hierover in het eerste kwartaal van 2026 nader geïnformeerd.

180 Kunt u bevestigen dat de Kamer de evaluatie van de pilot flexibele onderwijstijden ontvangt voordat er een besluit wordt genomen over het vervolg van de pilot?

Ja, uw Kamer ontvangt de evaluatie voordat er een besluit wordt genomen over het vervolg van de pilot.

181 Werken alle scholen met uitzendbureaus met de ABU-gedragscode?

Scholen kiezen zelf of en met welke uitzendbureaus ze in zee gaan. Scholen zijn ook zelf verantwoordelijk om te controleren of een uitzendbureau de ABU-gedragscode hanteert.

182 Wat zijn de sancties bij het niet voldoen aan de ABU-gedragscode?

Dit is een aangelegenheid tussen de ABU en haar leden. De ABU-gedragscode bepaalt hoe te handelen bij geschillen over de gedragscode. Niet voldoen aan de eisen van de gedragscode kan leiden tot verlies van het lidmaatschap van de ABU.

183 Bij hoeveel uitzendbureaus is het lidmaatschap van de ABU opgezegd door het niet voldoen aan de ABU-gedragscode?

Het opzeggen van het lidmaatschap van de ABU is een aangelegenheid tussen de ABU en de aangesloten uitzendbureaus. Wij hebben daar geen gegevens over.

185 Is het juridisch toegestaan om een bezuiniging in te boeken van € 293 miljoen op het weren van internationale studenten en heeft u dit gecheckt bij het College voor de Rechten van de Mens?

Het kabinet acht het rechtmatig om een bezuiniging in te boeken. Bij de uitwerking van die bezuiniging in concrete maatregelen worden de geldende juridische kaders in acht genomen. Dit is daarom op dit moment niet gecheckt bij het College voor de Rechten van de Mens. Het EU-recht kent geen verplichting voor lidstaten om onderwijs in een andere taal aan te bieden dan de officiële taal van de lidstaat. Een neveneffect van het uitgangspunt dat het onderwijs in de eigen landstaal moet worden verzorgd kan zijn dat de instroom van het aantal internationale studenten terugloopt. Hiermee gaan kostenbesparingen gepaard die kunnen bijdragen aan de voorgenomen bezuiniging. Echter is het wetsvoorstel Wet internationalisering in balans niet primair ontworpen om financiële besparingen te realiseren. Zoals ook in het

regeerprogramma is opgenomen, worden daarom ook andere maatregelen genomen om de ambitie te realiseren, waaronder, ter voorbereiding op de begroting van 2026, bestuurlijke afspraken die leiden tot een lagere internationale instroom.

186 Wanneer is er voor het laatst een begroting weggestemd door het parlement?

In 1919 is voor het laatste een begroting weggestemd door het parlement. Het betrof de begroting van de Marine die in de Tweede Kamer is verworpen. De laatste keer dat een begroting is weggestemd door de Eerste Kamer was in 1907 en betrof de begroting van Oorlog.

187 Kunt u het aandeel inflatiecorrectie ten opzichte van het totaalbedrag van de OCW-begroting per jaar sinds 2014 delen?

Hieronder treft u een tabel waarin jaarlijks de loon- en prijsbijstelling is berekend ten opzichte van de totale OCW-begroting.

	Loon- en prijsbijstelling per jaar t.o.v totale begroting
201	
4	0,3%
201	
5	0,4%
201	
6	1,6%
201	
7	1,6%
201	
8	2,2%
201	
9	2,5%
202	
0	2,7%
202	
1	2,0%
202	
2	2,8%
202	
3	5,2%
202	
4	4,8%

188 Wordt de volledige loonruimte beschikbaar gesteld voor het onderwijs?

De jaarlijkse kabinetsbijdrage in de arbeidskostenontwikkeling wordt door OCW onverkort beschikbaar gesteld aan schoolbesturen (werkgevers). Werkgevers moeten er onder andere ook hun sociale werkgeverslasten mee dekken. Werkgevers kunnen mede op basis van de kabinetsbijdrage en informatie over premiewijzigingen hun inhoudelijke en financiële inzet voor cao-onderhandelingen bepalen. De werkgevers bepalen dus zelf welk deel van de kabinetsbijdrage beschikbaar is voor de loonruimte.

189 Kunt u het aandeel leerling- en studentenaantallen ten opzichte van het totaalbedrag van de OCW-begroting per jaar sinds 2014 delen?

In de onderstaande tabel is de ontwikkeling van het totaal aantal leerlingen en studenten in het Nederlandse onderwijs weergegeven en de ontwikkeling van de totale OCW-begroting (stand ontwerp-begroting van het betreffende begrotingsjaar).

Vanwege de jaarlijkse indexatie van de begroting voor loon- en prijsontwikkelingen en andere wijzigingen op de OCW-begroting is er geen direct verband tussen de ontwikkeling van het totaal aantal leerlingen en studenten enerzijds en de totale OCW-begroting anderzijds. Zie verder de antwoorden op vraag 191 en 193 voor een toelichting op de ontwikkelingen van deze cijfers.

Jaar	Aantal leerlingen en studenten	OCW-begroting in mld €
2014	3746,1	34,8
2015	3733,1	36,0
2016	3734,1	36,9
2017	3733,6	37,2
2018	3737,1	38,9
2019	3737,4	42,0
2020	3760,4	42,7
2021	3752,7	43,7
2022	3724,6	48,2
2023	3694,2	53,2
2024	3663,4	55,5

190 Verwacht u dat studenten door de langstudeerboete sneller gaan afstuderen en zo ja, waarom zijn er geen gedragseffecten meegenomen in de budgettaire raming?

Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van de vormgeving van de maatregel. Daar is het kabinet nog mee bezig. Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

De financiële bijlage van het hoofdlijnenakkoord is voor ons een uitgangspunt en het is ons niet bekend waarom er geen gedragseffecten meegenomen. Deze gedragseffecten zijn inherent onzeker.

- 191 Voor hoeveel procent is stijgende leerling- en studentenaantallen verantwoordelijk voor de groei in het totaalbudget van de OCW-begroting sinds 2014?

Tussen 2014 en 2024 is het aantal leerlingen en studenten op totaal niveau niet gestegen, maar gedaald met 2% (zie tevens onderstaande tabel). De OCW-begroting is op totaalniveau gestegen van bijna € 34,8 miljard in 2014 naar € 55,5 miljard in 2024. Deze stijging wordt dus niet veroorzaakt door een per saldo ontwikkeling in de leerlingen- en studentenaantallen, maar door andere ontwikkelingen. De belangrijkste verklarende factor is de jaarlijkse loon- en prijsbijstelling. Daar naast is per saldo geïntensiveerd op de OCW-begroting en tot slot zijn andere ontwikkelingen zoals mee- en tegenvallers, overboekingen van- en naar andere departementen en andere technische aanpassingen van invloed op de hoogte van de OCW-begroting, zie tevens antwoorden op vragen 193 en 194.

Aantal leerlingen/ studenten	2014	2024	Vershil	% verschil
Totaal primair onderwijs	1565,1	1462,8	-102,3	-7%
Totaal voortgezet onderwijs	985	930,6	-54,4	-6%
Totaal volwasseneneducatie	14,1	15,5	1,4	10%
Totaal middelbaar beroepsonderwijs	481,2	467,9	-13,3	-3%
Totaal hoger beroepsonderwijs	445,9	444,2	-1,7	0%
Totaal wetenschappelijk onderwijs	254,7	342,4	87,7	34%
Totaal	3746,1	3663,4	-82,7	-2%

Bron: Referentieraming 2024

- 192 Is het werkgeversdeel pensioenpremie percentueel hetzelfde voor een docent in loondienst als voor een uitzendkracht?

Dit verschilt per sector en per pensioenregeling. In de pensioenregeling van het ABP voor onderwijspersoneel in loondienst, is het werkgeversdeel 70%, waarbij de werkgever 18,9% betaalt en de werknemer 8,10%. Een ander voorbeeld is de pensioenregeling van StiPP voor uitzendkrachten. Hier is het werkgeversdeel 100% voor de Basisregeling (zie antwoord 133) en 67% voor de Plusregeling waarbij de werkgever 8% betaalt en de werknemer 4%.

- 193 Voor hoeveel procent is inflatiecorrectie verantwoordelijk voor de groei in het totaalbudget van de OCW-begroting sinds 2014?

Het budget op de OCW-begroting bedroeg in 2014 bijna € 35 miljard. Dit budget is gestegen naar € 55,5 miljard in 2024. Dit

betekent dat de OCW-begroting de afgelopen 10 jaar is gestegen met € 20 miljard. Hiervan is 58,4% loon- en prijsbijstelling.

194 Hoeveel is er sinds 2014 extra geïnvesteerd op de OCW-begroting?

Sinds 2014 is er totaal ongeveer € 10,5 miljard structureel geïnvesteerd op de OCW-begroting. In diezelfde periode is er voor ongeveer € 5,5 miljard structureel geëxtensiveerd op de OCW-begroting. Per saldo is er dus ongeveer € 5 miljard structureel geïnvesteerd op de OCW-begroting sinds 2014 (Rutte I).

195 Bent u over de voorgenomen bezuiniging op de instroom van EER-studenten in contact met de Europese Commissie, met het oog op het belang van het voorkomen van Europese sancties? Zo niet, bent u voornemens contact op te nemen?

Er is regelmatig contact met de Commissie, bijvoorbeeld over de Nederlandse wens om de studentmobiliteit over Europa evenrediger te verdelen en de maatregelen in de Wet internationalisering in balans. Aangezien de bezuinigingen naar het oordeel van het kabinet niet in strijd zijn met het EU-verdrag, is er ook geen aanleiding om dit nader met de Commissie te bespreken.

196 Klopt het dat u structureel € 272 miljoen wil ophalen met de langstudeerboete en wat is hierbij de p*q-onderbouwning?

In het hoofdlijnenakkoord is een bezuiniging van structureel € 282 miljoen gekoppeld aan de langstudeermaatregel. Deze is gebaseerd op de aanname dat alle geschatte langstudeerders, in totaal 94.000, € 3.000 extra collegegeld betalen. Instellingen krijgen dit bedrag per langstudeerder vervolgens minder aan Rijksbekostiging, wat tot een bezuiniging leidt. Er is geen gedragseffect meegenomen.

197 Op basis waarvan verwacht u dat er structureel meer dan 90 duizend studenten elk jaar een langstudeerboete van € 3.000,- gaan betalen?

Bij deze maatregel uit het hoofdlijnenakkoord is geen gedragseffect ingeschat. Zie verder het antwoord op vraag 208 en 196.

198 Welke rol heeft uw ministerie precies in de uitvoering van de moties die toezien op ICT-opleiders als Codam?¹³

Zie ook het antwoord op vraag 162. Omdat Codam een private opleider is die niet erkend onderwijs aanbiedt, heeft het ministerie van OCW hierin geen rol.

¹³ Kamerstuk 32 637, nr. 398 en Kamerstuk 29 544, nr. 1203

199 Hoeveel studenten (in %) halen op het hbo en wo uiteindelijk hun diploma (inclusief studievertraging)?

Om te beschrijven hoeveel studenten (in %) in het hbo en wo uiteindelijk hun diploma halen, is het van belang om een zo laat mogelijk peilmoment te hanteren, zodat alle gevallen waarin studenten hun diploma halen (ongeacht de duur van de studie), meetellen in de berekening van het percentage. Daarom treft u hierbij cijfers aan van het aandeel studenten uit instroomjaar 2012-2013 dat 9 jaar later de beschikking had over een hbo- of wo-diploma. Het peilmoment van 9 jaar na het instroomjaar is namelijk het laatst mogelijke beschikbare peilmoment in de desbetreffende CBS-gegevens en het instroomjaar 2012-2013 is het meest recente instroomjaar waarvoor cijfers met het peilmoment van 9 jaar na start studie beschikbaar zijn.

Uit data van het CBS blijkt dat van alle studenten die in studiejaar 2012-2013 het hbo of wo instroomden, 75% 9 jaar later de beschikking had over een hbo- of wo-diploma. Dit betreft respectievelijk 68% en 89% van de instromers die in studiejaar 2012-2013 begonnen zijn aan respectievelijk een hbo-opleiding en een wo-opleiding.

200 Kunt u een tijdlijn schetsen van wanneer u de motie van de leden Paternotte-Tielen en de motie van de leden Van den Brink-Amhaouch volledig verwacht te hebben uitgevoerd?

Zie het antwoord op vraag 163. De motie van de leden Van den Brink-Amhaouch is door de minister van EZK destijds zo geïnterpreteerd dat dit onderdeel zou uitmaken van een voorstel binnen de vierde ronde van het NGF. Met het wegvallen van het NGF zijn er in de huidige begroting geen middelen beschikbaar om het model van het Franse Grande École du Numérique in Nederland te ontwikkelen. Wel is in het regeerprogramma aangegeven dat het kabinet de best practices verkent uit om- en bijscholingsprogramma's geïnitieerd vanuit het ministerie van Economische Zaken, zoals publiek-private samenwerkingen op de ICT-arbeidsmarkt, en dat initiatieven die aantoonbaar goed werken worden opgeschaald.

201 Vallen medewerkers van uitvoeringsorganisaties, zorg, onderwijs en gemeenteambtenaren ook onder de in het hoofdlijnenakkoord afgesproken nullijn?

Zoals aangegeven bij de Algemene Financiële Beschouwingen, onder [vraag nr. 96](#), raakt de nullijn in 2026 de ambtenaren die vallen onder de cao Rijk. De meeste uitvoeringsorganisaties vallen onder de cao Rijk en de nullijn geldt daarmee ook voor medewerkers van bijvoorbeeld Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), Rijkswaterstaat, DUO en de Belastingdienst. Gemeenten en de zorg- en onderwijssectoren hebben een eigen cao. Dit geldt ook

voorenkele zelfstandige bestuursorganen binnen de Rijksoverheid (UWV, SVB). Medewerkers van deze organisaties vallen dus niet onder de afgesproken nullijn.

- 202 Zijn er kostenvoordelen voor een werkgever bij het in dienst nemen van een uitzendkracht en een leraar in loondienst?

Het uurtarief van een ingehuurde docent is hoger dan de kosten per uur van een docent in loondienst. Een kostenvoordeel van inhuur ten opzichte van in vaste dienst nemen zou kunnen zijn dat schoolbesturen bij inhuur van docenten alleen voor de gewenste periode hoeven in te huren, en bijvoorbeeld tijdens vakanties niet, terwijl de kosten voor docenten in vaste dienst het gehele jaar doorlopen.

- 203 Hoe en wanneer gaat u de Kamer informeren over de concrete doelstellingen, (eventueel gekoppeld aan) maatregelen en middelen en welke indicatoren hanteert u om de voortgang op de doelstellingen te kunnen volgen?

De Tweede Kamer wordt jaarlijks over de voortgang geïnformeerd in het jaarverslag. Op www.ocwincijfers.nl is de voortgang doorlopend het jaar te volgen. De verantwoording met indicatoren is gerangschikt naar indeling van de thema's van de Strategische Evaluatie Agenda en de sectoren van het ministerie van OCW. Daarnaast ontvangt u beleidsbrieven en voortgangsrapportages over het beleid in verschillende sectoren.

- 204 Kunt u de Kamer voorafgaande aan de plenaire behandeling van uw begroting voor 2025 zo specifiek mogelijk informeren over de doelstellingen, middelen en maatregelen per onderwerp in de beleidsagenda?

Informatie over doelstellingen, maatregelen en middelen is opgenomen in de begroting voor 2025. De plannen van het kabinet uit het hoofdlijnenakkoord worden de komende periode verder uitgewerkt, aanvullende informatie over doelstellingen, middelen en maatregelen die hieruit voortkomt ontvangt de Tweede Kamer zodra dit beschikbaar is.

- 205 Waar en wanneer geeft u een toelichting op de uitvoering van de voor OCW relevante Sustainable Development Goals en de voortgang van de uitvoering?

Over de voortgang op de Sustainable Development Goals (SDG's) wordt in verschillende vormen en op verschillende momenten aan uw Kamer gerapporteerd:

1. Jaarlijks verschijnt op Verantwoordingsdag de [CBS Monitor Brede Welvaart & SDG's](#). Deze monitor bevat per SDG indicatoren over hoe Nederland er op dit moment voor staat,

zo ook voor OCW relevante Sustainable Development Goals, zoals SDG 4 'kwaliteit van het onderwijs' en SDG 5 'gendergelijkheid'.

2. Ook verschijnt jaarlijks de Nationale SDG-rapportage (zie ook [SDG rapportage 2023](#)). Deze rapportage wordt samen met sectoren uit de maatschappij geschreven en is ook ingedeeld aan de hand van deze sectoren. Een van de hoofdstukken (onderdeel F) gaat specifiek over de SDG-voortgang in relatie tot kennisinstellingen.
3. Op Prinsjesdag wordt door het CBS per begroting een [factsheet](#) gepubliceerd waarin relevante brede welvaart indicatoren worden getoond inclusief de koppeling aan de betreffende SDG's.
4. Ook wordt in specifieke beleidsstukken aangegeven hoe beleidsvoornemens bijdragen aan het realiseren van de SDG's. Zo is bij de [Emancipatienota 2022-2025](#) per beleidsvoornemen aangegeven aan welke SDG het bijdraagt.

206 Hoe wordt de koppeling gerealiseerd tussen de voor uw departement relevante Sustainable Development Goals en uw beleidsagenda en beleidsartikelen en kan de Kamer inzicht krijgen in de uitvoering van de voor OCW relevante Sustainable Development Goals en de voortgang van de uitvoering?

De Rijksoverheid past een brede toetsing toe om de gevolgen van beleidsvoorstellen goed in kaart te brengen. De SDG's en brede welvaart maken onderdeel uit van het Beleidskompas, de centrale werkwijze voor het maken van beleid bij de Rijksoverheid. Hiermee is voorzien dat een koppeling kan worden gerealiseerd tussen de relevante SDG's en nieuw beleid vanuit OCW.

In de beleidsagenda 2025 van het ministerie van OCW staan bij alle beleidsprioriteiten [beleidsindicatoren](#) beschreven. Deze indicatoren zijn indirect ook te herleiden naar de brede welvaart en SDG's.

Voor de uitvoering van de voor OCW relevante SDG's wordt nauw samengewerkt met partijen in het veld, zoals bijvoorbeeld *Wo=men Dutch Gender Platform* voor de implementatie van SDG 5.

De voortgang van de uitvoering is opgenomen in de [samenvatting](#) van de CBS-factsheet brede welvaart van het Ministerie van OCW die met de begrotingsstukken is aangeboden aan de Kamer.

207 Hoe en op welke momenten gaat u de Tweede Kamer informeren over de doelstellingen, middelen en maatregelen per onderwerp in de beleidsagenda?

Zie antwoord op vraag 204.

208 Hoe komt u tot indicatoren om de voortgang op de doelstellingen te kunnen volgen?

Zie antwoord op vraag 99.

209 Wanneer verwacht u het Herstelplan Kwaliteit Onderwijs te presenteren en welk specifiek budget is hiervoor gereserveerd?

Zoals in het regeerprogramma aangekondigd ontvangt de Tweede Kamer voor de begrotingsbehandeling van OCW van 2025 een brief met daarin de hoofdlijnen voor het Herstelplan kwaliteit onderwijs. In het voorjaar van 2025 is de verwachting dat het volledige Herstelplan kwaliteit onderwijs kan worden aangeboden. Het kabinet werkt het Herstelplan kwaliteit funderend onderwijs uit binnen de beschikbare middelen op de OCW-begroting. In het hoofdlijnenakkoord zijn geen extra middelen hiervoor beschikbaar gesteld.

210 Op grond van welke overwegingen is het Herstelplan Kwaliteit Onderwijs niet gekoppeld aan het Masterplan Basisvaardigheden, terwijl beide plannen dezelfde doelen nastreven?

Het Herstelplan is een plan waarin de belangrijkste onderwerpen en problemen van dit moment integraal en in samenhang worden aangepakt. Het Herstelplan richt zich op de hoofdthema's: 1) lezen, schrijven, rekenen en 2) onderwijspersoneel. Daarnaast moet een aantal randvoorwaarden, zoals de bekostiging en sturing, op orde zijn. Ook deze komen aan bod in het Herstelplan. Met het Masterplan basisvaardigheden is de afgelopen jaren hiervoor al een stevige basis gelegd met de focus op taal en rekenen. Bij de uitwerking van het Herstelplan wordt voortgebouwd op onder andere de goede basis die al is gelegd met het Masterplan. Voor het opstellen van het Herstelplan wordt gesproken met degene die weten wat er nodig is, zoals leraren, schoolleiders en bestuurders. Ook worden de inzichten van wetenschappers en de inspectie betrokken.

211 Welke ontwikkelingen rechtvaardigen het uitstellen van de structurele bekostiging van basisvaardigheden tot 2027?

Voor het mogelijk maken van gerichte bekostiging is een wetswijziging nodig. Het is belangrijk dat dit instrument zorgvuldig wordt uitgewerkt en uitgevoerd. Dit kost tijd, de verwachting is dat dit kan per 1 januari 2027.

212 Welke overwegingen liggen eraan ten grondslag dat er is gekozen voor een nieuwe subsidieronde in plaats van directe structurele financiering?

Er is niet gekozen voor directe structurele financiering, omdat er een wetswijziging nodig is om aan deze financiering voorwaarden te verbinden. Dat kan bij reguliere (aanvullende) bekostiging niet. Gezien de urgentie van het verbeteren van de basisvaardigheden en de specifiek voor dit doel vrijgemaakte middelen, is het passend om

deze middelen gericht voor dit doel ter beschikking te stellen. Dit kan op dit moment wel middels het subsidie-instrument. Op deze manier kan worden geborgd dat de middelen die zijn bedoeld voor het verbeteren van basisvaardigheden ook daadwerkelijk aan dit doel worden besteed.

- 213 Hoeveel scholen zullen door het uitstellen van de structurele bekostiging hun projecten moeten stopzetten of uitstellen?

Of scholen, waarbij de subsidie afloopt, hun activiteiten tijdelijk moeten stopzetten of uitstellen is niet precies te zeggen. Met het implementatieonderzoek gaan we na hoe scholen na de activiteitenperiode verder werken aan het verbeteren van de basisvaardigheden. Over de resultaten van dit onderzoek zullen we uw Kamer uiterlijk in december rapporteren in de voortgangsrapportage basisvaardigheden. Scholen worden gestimuleerd om de subsidiegelden zo duurzaam mogelijk in te zetten. We vragen daarom aandacht voor de borging van kwaliteitsverbeteringen. In de vierde voortgangsbrief over het Masterplan basisvaardigheden hebben wij, mede op verzoek van scholen, duidelijkheid gegeven over de vaste bedragen die scholen kunnen verwachten uit de gerichte bekostiging die start per 1 januari 2027. Met deze middelen kunnen scholen ook na afloop van de subsidieregelingen activiteiten blijven uitvoeren om de basisvaardigheden van leerlingen te verbeteren. Duidelijkheid over de bedragen die scholen kunnen verwachten helpt scholen in het maken van plannen voor het verbeteren van basisvaardigheden. Daarnaast kunnen scholen de middelen uit het Nationaal Programma Onderwijs nog tot het einde van schooljaar 2024/2025 inzetten. In het voorjaar van 2025 komt een laatste tranche van de subsidieregeling basisvaardigheden, deze tranche wordt momenteel uitgewerkt.

- 214 Hoeveel onderwijscoördinatoren heeft het ministerie in dienst en wat kosten zij gemiddeld per coördinator en in totaal?

Er zijn momenteel 13,8 fte onderwijscoördinatoren in dienst. Het ministerie besteedt op jaarbasis (2023) € 107.000 aan loonkosten per onderwijscoördinator, uitgaande van kosten bij schaal 12, trede 8. Zie antwoord op vraag 116 voor de totale kosten.

- 215 Hoeveel geld, inclusief personeelskosten, is er sinds de start van het visietraject Onderwijs2032 tot en met 2024 besteed aan het herzien van het curriculum?

De uitgaven aan het herzien van het curriculum sinds de start van het visietraject Onderwijs2032 tot en met 2024 zijn divers. Er is tussen 2015-2019 in totaal ongeveer € 8 miljoen uitgegeven aan het bureau 2032/curriculum.nu. Veel van dit geld ging naar leraren en schoolleiders voor het maken van bouwstenen voor het curriculum,

en naar ondersteuning van ontwikkelscholen. Tevens is er in deze periode ongeveer € 7,7 miljoen uitgegeven aan ontwikkelteams- en scholen. Daarnaast is er vanaf 2020 tot op heden voor ongeveer € 31 miljoen aan projectsubsidies met betrekking tot de curriculumherziening naar SLO gegaan en voor ongeveer € 2 miljoen aan projectsubsidies naar Stichting Cito. Ook worden er werkzaamheden gedaan door SLO die worden bekostigd uit de instellingssubsidie en werkzaamheden door CvTE binnen het eigen werkprogramma. Dit bedrag is niet te concretiseren, omdat in de verantwoording geen exact onderscheid wordt gemaakt in bepaalde curriculumwerkzaamheden. Ten slotte is er naar schatting ongeveer € 2,5 miljoen aan overige uitgaven geweest. Op dit dossier werkt 6 fte, de totale personeelskosten bedragen ongeveer € 750.000 per jaar.

216 Hoeveel kost het uitstel van de curriculumherziening?

Het doel van de extra stap in de curriculumherziening die nu wordt gezet is dat SLO met behulp van leraren en vakexperts binnen enkele maanden een scherpe selectie zal maken van de conceptkerndoelen die nodig is voor scherpe focus op lezen, schrijven en rekenen. Zie verder antwoord op vraag 217.

217 Welke verschuivingen gaan plaatsvinden wegens het uitstel van de curriculumherziening?

Dit is momenteel nog onduidelijk. De verwachting is niet dat er grote financiële verschuivingen hierdoor gaan plaatsvinden en is mede afhankelijk van de behandeling van het wetsvoorstel door het parlement.

218 Hoeveel budget krijgt SLO¹⁴ per jaar voor de curriculumherziening?

Het budget per jaar is variabel en hangt af van de activiteiten in dat jaar. SLO ontvangt een instellingssubsidie, die in 2024 € 10,9 miljoen bedraagt. Een deel hiervan wordt besteed aan de curriculumherziening. Daarnaast ontvangt SLO projectsubsidies. In 2024 gaat dit om ongeveer € 11 miljoen. Voor 2025 is € 16,3 miljoen aan projectsubsidies aan SLO begroot.

219 Hoeveel geld is vrijgemaakt voor de uiteindelijke implementatie van de curriculumherziening?

Voor de implementatie van de curriculumherziening is de aankomende vier jaar (2025-2028) cumulatief € 105 miljoen beschikbaar. Dit budget is ongelijk verdeeld over de jaren, afhankelijk van de intensiteit van de activiteiten. Daarnaast is er

¹⁴ SLO: landelijk expertisecentrum voor het curriculum

een structureel budget van € 21,3 miljoen beschikbaar voor het op peil houden van het curriculum.

- 220 Hoeveel gaat de communicatiecampagne wegens de abstractere kerndoelen kosten?¹⁵

Het is momenteel nog onduidelijk hoe de scherpe selectie van kerndoelen precies zal plaatsvinden. Er zal vooralsnog geen aparte communicatiecampagne voor de scherpe selectie plaatsvinden, maar dit zal worden meegenomen in de communicatie en implementatie van alle definitieve kerndoelen. Zie voor het budget ook het antwoord op vraag 219.

- 221 Gaat u de compensatie voor de btw-verhoging op schoolboeken vormgeven als een toevoeging aan de lumpsum en hoe gaat u daarin leerlingaantallen en verschillen tussen scholen wegen?

De compensatie voor de btw-verhoging op schoolboeken wordt toegevoegd aan de basisbekostiging. De basisbekostiging is voor het grootse deel leerlingafhankelijk; grote scholen met meer leerlingen ontvangen in principe meer bekostiging dan kleine scholen met minder leerlingen. De extra kosten door de btw-verhoging op schoolboeken per school zullen ook leerlingafhankelijk zijn. Door de compensatie toe te voegen aan het leerlingafhankelijke deel van de basisbekostiging, wordt de compensatie verdeeld op basis van het aantal leerlingen.

- 222 Van welk geld wordt het uitstel van de curriculumherziening bekostigd en wat gaat hierdoor niet door?

Zie het antwoord op vraag 217.

- 223 Welke financiële middelen zijn beschikbaar voor de nieuwe tranche van de subsidie basisvaardigheden?

Voor de nieuwe tranche van de subsidieregeling basisvaardigheden is in totaal € 522 miljoen beschikbaar. De subsidieregeling wordt momenteel uitgewerkt en in het voorjaar van 2025 gepubliceerd.

- 224 Is het mogelijk om scholen meer dan twee jaar de tijd te geven om de subsidie basisvaardigheden te besteden en zo nee, welke overwegingen liggen daaraan dan ten grondslag?

Er is gekozen voor een looptijd van twee jaar, omdat we scholen ambitieuze doelen willen laten stellen om de basisvaardigheden te verbeteren. Met een looptijd van twee jaar hebben scholen de tijd om een activiteitenplan goed uit te kunnen voeren. Voor de

¹⁵ Zie nota #47939437, p. 4

komende subsidieregeling zou een langere looptijd dan twee jaar betekenen dat er meer overlap is voor deze scholen met de gerichte bekostiging die start per 1 januari 2027.

- 225 Hoe wordt er in het onderwijs aandacht besteed aan digitale geletterdheid en burgerschap, nu het Herstelplan zich vooral richt op lezen, schrijven en rekenen?

In het kader van het Herstelplan ligt de focus op lezen, schrijven en rekenen. Dit is de absolute basis die nodig is om te leren en om je te kunnen redden in de samenleving, maar het onderwijs is breder en rijker. Niet voor niets worden er kerndoelen gemaakt voor negen leergebieden die een samenhangend geheel vormen. Digitale geletterdheid en burgerschap zijn twee van die leergebieden, daaraan verandert niets. Naast taal en rekenen-wiskunde - die prioriteit hebben - beschouw ik digitale geletterdheid en burgerschap als basisvaardigheden die noodzakelijk zijn voor iedere leerling om deel te nemen aan een pluriforme samenleving.

- 226 Hoe wilt u waarborgen dat het Herstelplan Kwaliteit Onderwijs een duurzaam plan voor de lange termijn blijft en voorkomen dat bij een nieuwe kabinetsperiode opnieuw een ander plan geïntroduceerd wordt, zoals eerder gebeurde met het masterplan basisvaardigheden?

Zoals eerder benoemd, wordt met het Herstelplan focus aangebracht in het aanpakken van de belangrijkste problemen op dit moment in het onderwijs, waarbij wordt voortgebouwd op de goede basis vanuit o.a. het Masterplan basisvaardigheden die er al ligt. Uw Kamer wordt verder over het Herstelplan geïnformeerd in het voorjaar van 2025.

- 227 Hoe adresseert het wetsvoorstel doelmatige aanpak onderwijshuisvesting de upgradering van huidige voorzieningen, zoals sanitaire faciliteiten?

Het wetsvoorstel stelt onder andere het meerjarenonderhoudsplan (MJOP) voor schoolbesturen verplicht. Deze verplichting is erop gericht dat een schoolbestuur komt tot een meerjarenplan voor het onderhoud, op basis van een bouwkundige opname. Dit MJOP beschrijft het onderhoud per jaar, wat beter inzicht geeft in de kosten daarvan en daartoe benodigde middelen per jaar. Dit leidt tot een meer doelmatige aanpak van onderwijshuisvesting en komt de kwaliteit van de voorzieningen, waar sanitaire faciliteiten onderdeel van zijn, ten goede.

- 228 In welke mate biedt het wetsvoorstel doelmatige aanpak onderwijshuisvesting helderheid over wie verantwoordelijk is voor het onderhoud van specifieke schoolfaciliteiten, zoals sanitair?

Schoolbesturen zijn op dit moment al verantwoordelijk voor al het binnen- en buitenonderhoud van hun schoolgebouwen. Daaronder vallen ook de sanitaire voorzieningen.

De kosten voor onderhoud en schoonmaak vallen onder de exploitatiekosten van het schoolgebouw, waarvoor schoolbesturen reeds middelen van het Rijk ontvangen via bekostiging. Het wetsvoorstel beoogt daarin geen wijziging te brengen.

229 Welk negatief economisch effect kan verwacht worden naar aanleiding van de invoering van de Wet internationalisering in balans?

Zoals aangegeven in het antwoord op vraag 115 laten de economische effecten van het wetsvoorstel Wet internationalisering in balans zich moeilijk voorspellen. We weten nog niet in welke mate instellingen gebruik zullen maken van de fixusinstrumenten om op aantallen te sturen, of hoeveel bacheloropleidingen na de toets anderstalig onderwijs geen toestemming meer krijgen voor het aanbieden van anderstalig onderwijs. Het is niet met zekerheid te zeggen dat de invoering van de Wet internationalisering in balans een negatief economisch effect zal hebben. Bovendien is het wetsvoorstel niet alleen gericht op economisch gewin of verlies, maar houdt het ook rekening met maatschappelijke factoren, zoals de druk op onderwijsfaciliteiten en de toegankelijkheid van publieke voorzieningen.

Internationale studenten uit de EER die direct na hun studie uit Nederland vertrekken, brengen kosten met zich mee voor de Nederlandse staat. Een afname van deze groep studenten zal leiden tot een besparing voor de staatskas. Tegelijkertijd dragen internationale studenten die in Nederland blijven bij aan de Nederlandse economie. Een afname van internationale studenten kan leiden tot minder economische ondersteuning van de (regionale) economie, bijvoorbeeld door hun consumptie en het invullen van bijbaantjes. Daarnaast kan een daling in het aantal internationale studenten dat na hun studie in Nederland blijft wonen en werken, leiden tot economisch verlies, vooral in sectoren met grote tekorten aan arbeidskrachten. Een kleiner aantal internationale studenten hoeft echter niet direct schade aan de Nederlandse economie toe te brengen, zolang het percentage van deze studenten dat na de studie in Nederland blijft werken groter wordt. Het zijn immers de studenten die blijven die bijdragen aan de Nederlandse economie.

Daarom is het wetsvoorstel gericht op een selectieve instroom van internationale studenten, juist in de vakgebieden en regio's waar zij het meeste bijdragen aan de Nederlandse economie en maatschappij. Daarnaast verbreedt de wet de zorgplicht, zodat ook internationale studenten in staat gesteld worden om Nederlands te leren, zodat de kans groeit dat zij na hun studie in Nederland blijven. Zo wordt getracht een evenwicht te vinden tussen economische en maatschappelijke belangen.

230 Hoeveel onderzoekers zullen naar verwachting hun talenten elders inzetten na invoering van de Wet internationalisering in balans?

De invoering van de Wet internationalisering in balans zal niet direct tot gevolg hebben dat onderzoekers hun talenten elders moeten inzetten. Anderstalig personeel kan Nederlands leren of ergens anders in het onderwijs en onderzoek, bijvoorbeeld in de masterfase, worden ingezet. Bovendien blijft binnen Nederlandstalige opleidingen ruimte om tot een derde van het curriculum anderstalig aan te bieden. Ook is het mogelijk dat internationale onderzoekers langer in Nederland blijven als zij de Nederlandse taal leren. Tegelijkertijd spelen er ook andere factoren mee in de keuze van een onderzoeker voor een werkplek. De keuzes die instellingen de komende jaren maken, gezamenlijk als onderdeel van de zelfregieplannen of als individuele instelling, kunnen hier een groot verschil in maken. De regering kan hierdoor niet voorzien in een inschatting van het aantal onderzoekers dat in de nabije toekomst hun talenten elders zal inzetten.

231 Welke beleidsontwikkelingen vinden op dit moment in landen om ons heen plaats op het gebied van anderstalig wetenschappelijk onderwijs (specifiek Frankrijk en Duitsland)?

Het aanbod van Engelstalige opleidingen in Nederland is in relatieve zin veel groter. Dat betreft ongeveer een factor vijf voor Frankrijk en een factor vier voor Duitsland. [Data van het OECD](#) laat zien dat het aandeel internationale studenten in Nederland significant hoger is dan in deze landen.

Duitsland en Frankrijk zetten in op het aantrekken van fors meer internationale studenten, met name op het gebied van tekortsectoren (daarbij in het bijzonder de bèta en techniek). Onderdeel daarvan is het vergroten van het aanbod Engelstalig onderwijs met name gericht op deze tekortsectoren. Hierdoor is het aanbod van Engelstalige opleidingen de afgelopen jaren in beide landen gestegen. In Frankrijk gaat het daarbij in het bijzonder om opleidingen in de masterfase.

232 Hoe gaat u uitvoering geven aan de btw-compensatie aan mbo-studenten, gegeven het gehanteerde leeftijdscriterium en de beperking tot basisvaardigheden?

Mbo-instellingen geven een tegemoetkoming aan minderjarige mbo-studenten voor de aanschaf van leermiddelen voor basisvaardigheden. Instellingen kunnen de leermiddelen zelf kosteloos ter beschikking stellen of een voucher aanbieden aan studenten waarmee zij zelf leermiddelen kunnen aanschaffen. Vanwege de btw-verhoging ontvangen instellingen via de bekostiging op de OCW-begroting gezamenlijk structureel € 1,5

miljoen extra vanaf 2026 ten behoeve van de uitvoering van deze tegemoetkoming.

233 Gaat u de compensatie voor de btw-verhoging op schoolboeken vormgeven als subsidie aan scholen?

Nee, scholen in het primair en voortgezet onderwijs worden gecompenseerd voor de btw-verhoging op leermiddelen en ontvangen vanaf 2026 structureel € 58,5 miljoen. Deze middelen zullen door middel van bekostiging, en dus niet via subsidie, aan schoolbesturen worden verstrekt.

234 Hoe werkt de vergoeding voor de schoolmaaltijden?

Scholen waarvan 30% of meer van de leerlingen uit een gezin komt met een laag inkomen kunnen zich aanmelden voor één van de twee routes binnen het programma Schoolmaaltijden. Deze routes zijn momenteel als volgt georganiseerd. Bij de eerste route, via het Rode Kruis, ontvangen ouders van leerlingen boodschappenkaarten, ter waarde van € 11,50 per leerling per week, die zij zelf kunnen uitgeven bij supermarkten. Bij de andere route, via het Jeugdeducatiefonds, organiseren scholen de maaltijden op school zelf en declareren zij de kosten hiervoor bij het Jeugdeducatiefonds, tot een maximum van € 9 per leerling per week. Zie ook de [Kamerbrief](#) die op 28 maart 2023 naar uw Kamer is verzonden.

235 Hoe declareren scholen de subsidie voor schoolmaaltijden?

Zie het antwoord op vraag 234.

236 Waar wordt de subsidie voor de schoolmaaltijden op gebaseerd?

Het subsidiebedrag voor het programma Schoolmaaltijden is bepaald op basis van een aantal factoren. Er is ruimte voor ongeveer 350.000 tot 390.000 leerlingen, afhankelijk van de route die scholen kiezen voor de vergoeding. Daarbij wordt rekening gehouden met een maximum bedrag per leerling. Zie ook het antwoord op vraag 234 over de routes binnen het programma. Daarnaast zijn er uitvoeringskosten en is er budget gereserveerd voor Caribisch Nederland.

237 Hebben scholen, die zelf hun eigen schoolmaaltijden inkopen en bereiden en die door het personeel van de school worden klaargemaakt, recht op subsidie?

Scholen waarvan 30% of meer van de leerlingen uit een gezin komt met een laag inkomen hebben recht op subsidie. Scholen kunnen er zelf voor kiezen hoe zij de maaltijden verzorgen. Het inkopen van producten en zelf bereiden valt onder de mogelijkheden van de subsidie.

238 Kom er voor de btw-verhoging een compensatie op de schoolboeken en geldt deze compensatie ook voor digitale kopieën van een boek?

Ja. Scholen in het primair- en voortgezet onderwijs schaffen leermiddelen aan en betalen btw die zij niet kunnen aftrekken. Zij ontvangen vanaf 2026 structureel € 58,5 miljoen (€ 22,2 miljoen voor primair onderwijs en € 36,3 miljoen voor voortgezet onderwijs) via de bekostiging. De compensatie ziet op zowel de papieren als digitale verschijningsvorm van leermiddelen.

239 Komt er door de btw-verhoging een compensatie voor licenties van andere leerssoftwares dan schoolboeken?

De compensatie van leermiddelen ziet zowel op de papieren als de digitale verschijningsvorm. In 2022 is het btw-tarief gelijkgesteld voor papieren en digitale leermiddelen. Daarbij zijn [digitale leermiddelen gedefinieerd](#) als: “langs elektronische weg geleverde digitale educatieve informatie onder de voorwaarde dat deze informatie kennelijk uitsluitend of nagenoeg uitsluitend is bestemd voor informatieoverdracht in het onderwijs”. In de totstandkoming van de compensatie is uitgegaan van deze definitie.

240 Valt het voorzien in faciliteiten voor studenten die te maken hebben met stagediscriminatie onder de wettelijke zorgplicht van onderwijsinstellingen en zo ja, hoe wordt deze zorgplicht inzake het voorkomen en aanpakken van stagediscriminatie ingevuld?

Ervan uitgaande dat met deze vraag wordt bedoeld op de zorgplicht voor een praktijkplaats, is het antwoord dat het afhankelijk is van de situatie. Instellingen zijn op grond van [artikel 7.2.9 WEB](#) verplicht om zorg te dragen voor de beschikbaarheid van een praktijkplaats en naar een nieuwe praktijkplaats te zoeken indien de beroepspraktijkvorming door omstandigheden niet naar behoren kan plaatsvinden. Deze zorgplicht is dus ook van toepassing indien een student door discriminatie geen stageplaats kan vinden of weliswaar een stage heeft gevonden, maar in zijn leren wordt belemmerd door discriminatie op de werkvloer. Een zorgplicht reikt tot in het redelijke, wat verschilt per situatie.

In de praktijk handelen scholen als volgt. Wanneer een student stagediscriminatie ervaart, meldt hij of zij dit bij het meldpunt op school, waarna een gesprek volgt tussen de student, het leerbedrijf en de school. Als de situatie dit vraagt, escaleert de school de melding naar SBB, dat een onderzoek kan starten en zo nodig de erkenning van het leerbedrijf intrekt. De school biedt altijd een alternatieve stageplek aan om studievertraging te voorkomen. Daarnaast krijgt de student ondersteuning en nazorg, en kan bij onveiligheid ook een externe melding worden gedaan, bijvoorbeeld bij een antidiscriminatievoorziening. Alle meldingen worden

geregistreerd en anoniem gedeeld met SBB om de kwaliteit van leerbedrijven te waarborgen.

- 241 Hoe zijn faciliteiten voor de aanpak van stagediscriminatie op hogescholen en universiteiten precies georganiseerd en zijn er verschillen te ontwaren in de wijze waarop hogescholen enerzijds en universiteiten anderzijds hun faciliteiten hebben georganiseerd? Hoe worden gesignaleerde verschillen in deze faciliteiten weggenomen?

Er worden trainingen en inspiratiebijeenkomsten georganiseerd voor studenten, docenten en het werkveld om via co-creatie in te gaan op stagediscriminatie, effectieve interventies en concrete handvatten voor de praktijk (door onderzoekers van De Haagse Aanpak en Echo) zodat een gezamenlijk gedragen en ontworpen aanpak ontstaat. Docenten krijgen via het Werkprogramma van Echo trainingen aangeboden, evenals een Leerlijn Stagediscriminatie. Op deze wijze krijgen docenten concrete handvatten voor de praktijk om met stagediscriminatie om te gaan. Voorafgaand aan de stage wordt bij de voorlichting door de stagecoördinator /stagedocenten aangegeven dat er een risico kan zijn op stagediscriminatie. Uit onderzoek weten we dat studenten het erkennen van dit fenomeen door docenten heel belangrijk vinden, om te voorkomen dat ze het idee hebben dat het aan henzelf ligt. Bij een aantal hogescholen is er een meldpunt buiten de opleiding ingericht. Bij andere onderwijsinstellingen worden ervaringen van stagediscriminatie binnen de opleidingen zelf besproken. Door studenten en de begeleidend docent bij voortgangsgesprekken of tijdens de periodieke terugkomdagen. Uit de bijeenkomst van de Landelijke Werkgroep tegen Stagediscriminatie komt naar voren dat de aanpak van stagediscriminatie binnen het hbo en wo kan verschillen. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de rol die stages hebben in het hbo (verplicht onderdeel van de studie) en het wo (vaker facultatief). Via het werkprogramma dat door Echo wordt uitgevoerd en gemonitord door OCW/SZW en alle ondertekenaars van het [Manifest](#) tegen stagediscriminatie in het hoger onderwijs worden interventies ontwikkeld om de aanpak van hbo en wo tegen stagediscriminatie te versterken. In de overleggen van de Landelijke Werkgroep tegen Stagediscriminatie in het hoger onderwijs wordt hiervan de voortgang en de ervaringen besproken. Die overleggen vinden vier keer per jaar plaats. De uitkomsten hiervan worden teruggekoppeld naar de hogescholen en universiteiten.

- 242 Welke afspraken zijn er gemaakt met mbo-instellingen om stagediscriminatie tegen te gaan en kunt u inzicht verschaffen in de voortgang van die gemaakte afspraken?

In het Stagepact zijn duidelijke afspraken gemaakt om stagediscriminatie tegen te gaan. Zo is onder meer objectieve stagematching geïntroduceerd, waarbij stages worden toegewezen zonder persoonlijke kenmerken mee te wegen. In het Stagepact is afgesproken dat iedere school start met een kopgroep van bedrijven en onderwijsteams die dit mogelijk maakt. De ambitie is om dit uit te breiden. Momenteel loopt er een onderzoek naar de effectiviteit en ervaringen van stagematching. De resultaten van het onderzoek worden medio 2025 verwacht. Daarnaast is in het Stagepact afgesproken dat iedere mbo-instelling een meldpunt inricht, zodat meldingen van discriminatie krachtig worden opgevolgd en studenten de benodigde ondersteuning ontvangen. In het regeerprogramma is tevens vastgelegd dat het Stagepact met onverminderde inzet wordt voortgezet.

De meeste scholen hebben inmiddels een meldpunt ingericht, en de verwachting is dat dit aan het eind van het schooljaar overal het geval zal zijn. Veel scholen zijn ook gestart met de pilot objectieve stagematching, maar de voortgang op dit punt verschilt. De voortgang wordt jaarlijks gevolgd met een rapportage, waarbij in 2025 een mid-term evaluatie plaatsvindt en de eindmeting in 2027 volgt.

- 243 In welke mate wordt straks bij de herziening van het curriculum voor het funderend onderwijs erin voorzien dat voor de nieuwe leerstof ook genoeg tijd wordt vrijgemaakt voor bijscholing van het onderwijzend personeel, zodat ook docenten daarvoor tijdelijk moeten worden vrijgesteld van een deel van hun lestaten en in hoeverre vinden er op dit punt ook nu al afwegingen plaats met het oog op de toekomstige beschikbaarheid van leraren? Welke besluiten zijn er al gevallen in verband hiermee?

In het Onderwijsakkoord van 2022 is gerealiseerd dat leraren extra tijd en meer ruimte krijgen. Daarin zijn met de sociale partners in het primair- en voortgezet onderwijs afspraken gemaakt over meer ruimte voor professionalisering op het punt van basisvaardigheden en de curriculumherziening. In het primair onderwijs maakt het team op de school, als onderdeel van het werkverdelingsplan, afspraken over het gebruik van deze middelen. In het voortgezet onderwijs krijgen leraren jaarlijks 16 extra uur voor professionalisering op basisvaardigheden en curriculumherziening, bovenop de 83 uur die zij al hadden voor professionalisering.

Bij de implementatie van het curriculum vervullen scholen een belangrijke rol, om de nieuwe kerndoelen te vertalen naar goed onderwijs. Dat vraagt tijd en inzet van alle betrokkenen binnen een school, van schoolbestuur, schoolleider en leraren(teams). Anderzijds biedt het nieuwe curriculum scholen ook de kans om binnen de eigen context scherpe keuzes te maken. In het kader van de implementatie wordt gewerkt aan een implementatieplan.

Voor de jaren 2025 tot en met 2027 is er in totaal circa €50,9 miljoen gereserveerd om professionalisering binnen het funderend onderwijs vorm te geven, in het licht van de curriculumherziening. Het beschikbare budget zal op verschillende manieren worden ingezet. Daarbij gaat het onder andere om de bevordering van het curriculumbewust handelen binnen scholen en bij- en nascholing op vakinhoud en -didactiek. Maar ook om het bieden en ontsluiten van teamgidsen, leerlijnen en voorbeeldlesmateriaal aan scholen. Tevens zullen goede voorbeelden uit de praktijk rondom de implementatie worden belicht. Leraren en teams krijgen zo de tijd om het curriculum zo meteen succesvol te implementeren.

244 Waarop baseert u zich bij het aantrekkelijker maken van de pabo voor mannen?

Onderzoek van ResearchNed wijst uit dat er verschillende factoren een bijdrage kunnen leveren aan het aantrekkelijker maken van de pabo voor mannen. Zo wordt er binnen pabo's gewerkt om het curriculum af te stemmen op de doelgroep, waarbij bijvoorbeeld specialisaties en meer mogelijkheden voor differentiatie worden aangeboden. Het kan hierbij helpen als de vorm en inhoud van de pabo meer gericht is op vakinhoud en minder op communicatie en reflectie. Hiernaast is het van belang om aandacht te hebben voor zichtbaarheid van mannen in het wervingsmateriaal, een inclusieve cultuur op de opleidingen en (stage)scholen. De Alliantie Divers voor de Klas werkt samen met verschillende pabo's aan het realiseren van concrete interventies - op basis van het onderzoek van ResearchNed - die kunnen helpen op het terrein van diversiteit binnen scholen én pabo's. Hierbij is het goed te noemen dat mannen helpen bij het aantrekken van mannen. Denk bijvoorbeeld aan voorlichtingsactiviteiten waar specifiek mannen worden ingezet of de inzet van communicatie tussen gelijken en rolmodellen zodat ervaringen kunnen worden gedeeld. Daarnaast werken we aan het mogelijk maken van opleidingen tot leraar voor het jonge en oudere kind, naast de brede pabo. We verwachten daarmee een bredere en meer diverse doelgroep aan te spreken, waaronder meer mannen. Tot slot werken we met het wetsvoorstel strategisch personeelsbeleid aan het vergroten van contracten in het primair onderwijs om zo voor onder andere mannen de aantrekkelijkheid te vergroten.

245 Waaruit blijkt dat de geplande interventie tot meer mannen in het onderwijs zal leiden?

Zie antwoord bij vraag 246.

246 Kunt u verwijzingen naar onderzoek en daarnaast ambtelijke analyses produceren waaruit blijkt dat het splitsen van de pabo leidt tot meer mannen voor de klas?

Qompas heeft in 2018 in een vignettenonderzoek genaamd [Optimale inrichting van lerarenopleidingen](#) aan respondenten gevraagd of zij eerder zouden kiezen voor een pabo waarbinnen je je specialiseert in het lesgeven aan het jonge of oudere kind ten opzichte van een pabo zonder specialisatiemogelijkheid. De enquête uit dit onderzoek is door 1106 havisten, 1425 vwo'ers en 16199 mbo-studenten volledig ingevuld. Hierbij is het belangrijk om te vermelden dat in beide onderzoeken niet is aangegeven of deze gespecialiseerde opleidingen ook tot een gesplitste bevoegdheid leiden. Hieruit blijkt dat de oudere kind-route iets aantrekkelijker is voor mannelijke havo/vwo-studenten (+1,3 procentpunt) en ook iets aantrekkelijker voor mannelijke mbo-studenten (+1 procentpunt) ten opzichte van de pabo zonder specialisatiemogelijkheid. Daarnaast zou een jonge kind-route mogelijk aantrekkelijk zijn voor met name de doorstroom van vrouwelijke mbo-4-studenten (+0,7 procentpunt). Ook uit het [onderzoek Specialisatiemogelijkheden in lerarenopleidingen](#) van ResearchNed (2018) is interesse voor meer differentiatie gebleken: potentiële studenten gaven in dit onderzoek eveneens aan interesse te hebben in opleidingen met inhoudelijke accenten en thematische verdieping op het jonge of het oudere kind. We willen beter zicht krijgen op het mogelijke aantal extra studenten door de introductie van opleidingen die leiden tot smalle bevoegdheden. Daarom zetten we, parallel aan het opstellen van de hoofdlijnennotitie over ditzelfde onderwerp, hier zo snel mogelijk extra onderzoek naar uit. De verwachting is dat dit onderzoek in het voorjaar van 2025 is afgerond.

In tijden van tekorten zullen we moeten blijven inzetten om zo veel mogelijk potentiële leraren te verleiden om de opleiding te gaan doen. Het voorstel om opleidingen mogelijk te maken voor het jonge en het oudere kind naast de bestaande brede opleidingen, is één van de maatregelen om de pabo aantrekkelijker te maken en zo de instroom mogelijk te verhogen van een meer diverse doelgroep.

247 Wat zet u in gang om de kwaliteit van het zij-instroomtraject te verhogen?

Het is belangrijk om opleidingen voor zij-instromers te verbeteren en flexibeler te maken, zodat het voor zij-instromers aantrekkelijk blijft om de overstap naar het onderwijs te maken en daar ook te blijven werken. Voor het verhogen van de kwaliteit van zij-instroom is een aantal maatregelen in gang gezet. De lerarenopleidingen zetten in op het erkennen van Eerder Verworven Competenties (EVC's) en landelijke afspraken over het verlenen van vrijstellingen. In studiejaar 2025-2026 gaan deze afspraken bij alle lerarenopleidingen in en is het bij alle lerarenopleidingen mogelijk om deel te nemen aan de brede intake. Met de NVAO en de

lerarenopleidingen worden afspraken gemaakt op welke wijze de trajecten zij-instroom mee worden genomen in de visitaties van lerarenopleidingen. Hierdoor wordt het externe toezicht op de kwaliteitsborging van de zij-instroomtrajecten geborgd.

248 Wat is op dit moment het aandeel vaste contracten in het po en vo?

In het jaar 2022 had 89% van de leraren in het primair onderwijs een vast contract. Van de primair onderwijs-leraren die langer dan een jaar in dienst waren, had 96% een vast contract. In het voortgezet onderwijs had in 2022 78% van de leraren een vast contract. Van de vo-leraren die langer dan een jaar in dienst waren, had 91% een vast contract. De cijfers over 2023 komen naar verwachting in december 2024 met de lerarenbrief naar uw Kamer.

249 Wat is de invloed van de tijdelijke middelen die richting de sector primair onderwijs zijn gegaan op het aandeel vaste contracten?

Tijdelijke middelen kan één van de redenen zijn voor werkgevers om een tijdelijk contract aan te bieden in plaats van een vast contract. Momenteel doen wij onderzoek naar de achtergronden en verklaringen voor flexibele contracten van leraren in het primair- en voortgezet onderwijs. Naar verwachting wordt dit onderzoek in december 2024 afgerond en daarna met uw Kamer gedeeld.

250 Kunt u een overzicht geven van het aantal onderwijsregio's?

In 2024 zijn er 29 onderwijsregio's. Voor 2025 hadden onderwijsregio's tot medio oktober 2024 de tijd om een aanvraag in te dienen. Op dit moment worden de aanvragen getoetst door DUS-I. In de Kamerbrief Lerarenstrategie van december 2024 zal een update over het aantal onderwijsregio's in 2025 worden gegeven.

251 Kunt u het totaal aan kosten voor onderwijsregio's onder elkaar zetten en uitsplitsen per onderwijsregio?

Het overgrote deel van de kosten voor de onderwijsregio's en alle activiteiten die zij ontplooiën in de bestrijding van het lerarentekort en voor het opleiden en begeleiden van personeel zijn de middelen voor de regeling Landelijk Dekkend Netwerk Onderwijsregio's en de aanvullende regelingen. Dit betreft € 231,6 miljoen in 2025 (het hoofdbudget tekorten regio's op artikel 9 van de OCW begroting). Voor de Realisatie Eenheid, die de onderwijsregio's ondersteunt, is € 5,7 miljoen beschikbaar voor subsidies, onderzoek en andere aanvullende uitgaven. Het is nog niet mogelijk om een uitsplitsing naar onderwijsregio te maken omdat de aanvragen pas net zijn ingediend en nog moeten worden gecontroleerd. De hoogte van het aan te vragen bedrag hangt samen met het aantal leerlingen in primair- en voortgezet onderwijs, studenten mbo én het aantal

studenten dat wordt opgeleid volgens het kwaliteitskader Samen Opleiden.

- 252 Wat is nu de precieze verhouding tussen de nieuwe onderwijsregio's en de regio's voor Samen Opleiden & Professionaliseren?

Via de subsidieregeling Landelijk dekkend netwerk onderwijsregio's kunnen schoolbesturen, lerarenopleidingen en de beroepsgroep samen een aanvraag doen voor hun regionale aanpak van de tekorten. Onderwijsregio's zetten zich in om 100% van de studenten en zij-instromers op te leiden volgens de systematiek en het kwaliteitskader van Samen Opleiden. De financiering van Samen Opleiden is voortgezet via de onderwijsregio's. De partnerschappen Samen Opleiden zijn ontstaan vanuit een inhoudelijke samenwerking tussen een opleiding en één of meer besturen, dit is lang niet altijd een geografisch aaneengesloten gebied en stimuleert ook de samenwerking tussen opleidingen nog niet. Ook zit er de nodige overlap tussen de partnerschappen in regio's waar ze actief zijn. Per 2025 is de financiële verantwoordelijkheid verschoven van de partnerschappen naar de onderwijsregio's en maken de onderwijsregio's afspraken over de doorontwikkeling van Samen Opleiden binnen de onderwijsregio's met behoud van kwaliteit.

- 253 Wat gaat u wat doen met het kritische rapport dat verschenen is van de Verenigde Naties over de manier waarop Nederland het VN-verdrag Handicap uitvoert, specifiek op het punt van toegankelijkheid van het onderwijs voor kinderen met een beperking en wat gaat u extra doen na dit kritische rapport?

Op 23 oktober is een eerste [beleidsreactie](#) vanuit het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gestuurd aan uw Kamer, waarin ook wordt aangegeven hoe we verder werken aan het toegankelijk en inclusief maken van het onderwijs. De aanbevelingen van het Comité worden meegenomen bij het ontwikkelen van huidig en nieuw beleid.

- 254 Op welke manier zijn de conclusies en aanbevelingen van het rapport 'Druk op de keten' over de druk op de keten in kinderopvang, onderwijs en zorg voor kinderen in de leeftijd 0-13 jaar meegenomen in het beleid?

Nog voor het eind van het jaar wordt uw Kamer via een gezamenlijke beleidsreactie van OCW, SZW en VWS geïnformeerd over acties volgend op dit onderzoek Druk op de Keten.

- 255 Wanneer zal de landelijke norm basisondersteuning er zijn en wat is de planning hiervoor?

De Algemene Onderwijsbond en Ouders & Onderwijs zijn op ons verzoek bezig met het afronden van het advies voor de eerste drie ondersteuningsgebieden van de landelijke norm basisondersteuning (lees-/spellingsproblemen en dyslexie, (hoog)begaafdheid en taak-/werkgedrag). Dit najaar verwachten wij het eindadvies, dat wij daarna aan uw Kamer zullen aanbieden. Wij zullen daarna de voorbereidingen verder oppakken voor het wettelijk vastleggen hiervan.

- 256 Hoeveel Samen naar School-klassen zijn er in het po en in het vo en kunt een overzicht geven van de hoeveelheid Samen naar School-klassen in het po en vo de afgelopen vijf jaar?

Het aantal Samen naar Schoolklassen wordt niet centraal door het Ministerie van OCW geregistreerd, dus deze zijn niet bekend. Wel weten we uit gesprekken met de NSGK (Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind) dat het aantal initiatieven inmiddels de 50 heeft gepasseerd.

- 257 Hoeveel leerlingen zijn vrijgesteld van de leerplicht, uitgesplitst naar het po, vo en mbo?

De meest actuele cijfers over het aantal kinderen en jongeren met een vrijstelling van de leerplicht zijn van de '[Leerplichttelling](#)' over het schooljaar 2022-2023. Deze cijfers zijn begin mei met de Kamer gedeeld bij de [Kamerbrief](#) passend onderwijs. Hieronder staat het aantal leer- en kwalificatieplichtige kinderen dat vrijgesteld is van leerplicht, uitgesplitst per schoolsoort. Hierbij wordt gekeken naar de sector waarin de jongere ingeschreven stond toen de vrijstelling werd afgegeven. De groep 'geen onderwijs' stond nooit eerder ingeschreven stonden op een Nederlandse school.

Vrijstelling 5 onderdeel a (jongeren die door een lichamelijke of psychische beperking geen onderwijs kunnen volgen)

- po: 433 kinderen
- vso: 1738 kinderen
- vo: 628 kinderen
- mbo (inclusief volwasseneneducatie): 307 kinderen
- onbekend: 413 kinderen
- geen onderwijs: 4.903 kinderen

Vrijstelling 5 onderdeel b (jongeren waarvoor geen school van de geloofs- of levensovertuiging bereikbaar is)

- po: 286 kinderen
- vso: 8 kinderen
- vo: 34 kinderen
- mbo: 0 kinderen
- onbekend: 39 kinderen
- geen onderwijs: 1.757 kinderen

Vrijstelling 5 onderdeel c (leerlingen die onderwijs volgen in het buitenland)

- po: 3.287 kinderen
- vso: 154 kinderen
- vo: 1.398 kinderen
- mbo: 58 kinderen
- onbekend: 570 kinderen
- geen onderwijs: 3.424 kinderen

258 Hoeveel leerlingen zitten er in totaal langer dan een maand thuis, uitgesplitst naar po, vo en mbo?

De meest actuele cijfers over het aantal kinderen en jongeren dat thuiszit zijn van de ['Leerplichttelling'](#) over het schooljaar 2022-2023. Deze cijfers zijn begin mei met de Kamer gedeeld bij de [Kamerbrief](#) passend onderwijs. Het aantal kinderen dat gedurende het schooljaar 2022-2023 wel ingeschreven was op school maar tenminste langer dan een maand ongeoorloofd niet naar school ging (langdurig relatief verzuim totaal), uitgesplitst per schoolsoort, is:

- po: 763 kinderen
- (v)so: 629 kinderen
- vo: 1.992 kinderen
- mbo: 497 kinderen

Het is hierbij van belang te benoemen dat gedurende het schooljaar een grote groep (1881 van de 3881) kinderen en jongeren (van deze aantallen) weer teruggeleid werd naar school.

259 Hoeveel budget krijgen scholen gemiddeld per leerling met een ondersteuningsbehoefte?

Scholen ontvangen voor leerlingen met een ondersteuningsbehoefte altijd de reguliere bekostiging per leerling. Daarnaast ontvangen scholen vaak extra middelen voor deze leerlingen voor de ondersteuning:

- voor het speciaal basisonderwijs ontvangen scholen € 6.992,09 per leerling per jaar als ondersteuningsbekostiging (prijspeil 2024);
- voor het leerwegondersteunend onderwijs in het vmbo en in het praktijkonderwijs is dit € 5.756,09 per jaar;
- voor cluster 3&4-scholen in het (voortgezet) speciaal onderwijs is het bedrag per leerling afhankelijk van de in de toelaatbaarheidsverklaring opgenomen ondersteuningsbehoeftecategorie (laag, midden of hoog). Dit varieert van € 13.635,66 tot € 33.112,90 per leerling;
- instellingen voor cluster 1&2 ontvangen een vast ondersteuningsbedrag per instelling.

Daarnaast kunnen scholen nog vanuit het samenwerkingsverband extra middelen krijgen voor het bieden van ondersteuning. Omdat de bedragen die scholen krijgen per leerling variëren, een leerling niet altijd zijn volledige schoolloopbaan (dezelfde) extra ondersteuning behoeft en het beleid van samenwerkingsverbanden rond extra ondersteuning onderling kan verschillen is het niet goed

mogelijk een gemiddelde per school te noemen. Via de [website van DUO](#) is te zien welke ondersteuningsbudgetten er per school, per jaar worden verstrekt.

260 Hoeveel budget krijgen scholen gemiddeld voor leerlingen met een ondersteuningsbehoefte in totaal over hun gemiddelde schoolloopbaan?

Zie antwoord bij vraag 259.

261 Hoe veel financiële middelen lopen scholen mis door vrijstellingen van de leerplicht?

Er is geen sprake van mislopen van bekostiging. De bekostiging voor scholen wordt berekend en uitgekeerd per ingeschreven leerling. Wanneer er sprake is van een vrijstelling is er echter geen schoolinschrijving en dus ook geen bekostiging. De bedragen die een school gemiddeld per bekostigde leerling krijgt zijn in de antwoorden op vragen 168 en 259 genoemd.

262 Hoeveel leerlingen zitten er in totaal langer dan drie maanden thuis, uitgesplitst naar het po, vo en mbo?

De meest actuele cijfers over het aantal kinderen en jongeren dat thuiszit zijn van de *'Leerplichttelling'* over het schooljaar 2022-2023. Deze cijfers zijn begin mei met de Kamer gedeeld bij de [Kamerbrief](#) passend onderwijs. Het aantal leer- en kwalificatieplichtige kinderen dat gedurende het schooljaar 2022-2023 wel ingeschreven was op school maar tenminste langer dan drie maanden ongeoorloofd niet naar school ging (langdurig relatief verzuim langer dan 3 maanden), uitgesplitst per schoolsoort, is:

- po: 527 kinderen
- (v)so: 490 kinderen
- vo: 1.502 kinderen
- mbo: 278 kinderen

Het is ook hierbij van belang te benoemen dat gedurende het schooljaar een grote groep kinderen en jongeren (van deze aantallen) weer teruggeleid wordt naar school. Zie ook de aantallen bij vraag 258.

263 Wat wordt bedoeld met het "versterken van de interne organisatie" bij scholen met grote tekorten aan leraren?

Op de manier zoals het onderwijs nu is georganiseerd, vormt het lerarentekort een risico voor de kwaliteit van onderwijs - zeker op de scholen met hoge tekorten. Daarom verkennen we hoe de inrichting en samenwerking rond de scholen versterkt kan worden. Dit kan zowel in preventieve zin door als school en regio voorbereidende maatregelen te nemen om tekorten op te vangen,

als door tekorten aan te pakken op scholen waar deze het grootst zijn. Dit kan bijvoorbeeld door mogelijkheden te delen die de schoolorganisatie weerbaarder maken zoals een model waarbij er 1,5 fte op een klas staan, meer ondersteunend personeel in de school, het delen van leraren, de samenwerking en inzet met welzijn en jeugdhulp en kijken naar het scholenbestand in de regio/wijk.

264 Welke initiatieven, naast de vorming van onderwijsregio's, lopen er of worden gestart om concurrentie tussen scholen tegen te gaan?

Zoals aangegeven in de [Kamerbrief op 5 april 2024](#) over de herijking van de sturing in het funderend onderwijs is het belangrijk dat samenwerking de norm wordt. In het regeerprogramma is mede daarom opgenomen dat wij eerder en steviger in zullen gaan grijpen als besturen hun maatschappelijke opdracht niet naleven. Hiermee wordt men gestimuleerd om niet alleen op het belang van de eigen instelling te letten, maar ook het overkoepelend maatschappelijk belang na te streven en daarvoor indien nodig samen te werken. Hierbij past ook het stimuleren van samenwerking in krimpgebieden. Het kan in uiterste gevallen nodig zijn om in te grijpen wanneer besturen niet tot samengaan komen, terwijl dat wel in het belang van de leerling is. Daarnaast hervormen we de kleinescholentoeslag in het primair onderwijs naar een dunbevolktheidstoeslag, waardoor de middelen terecht komen bij kleine scholen in dunbevolkte gebieden en regio's waar de laatste school dreigt te verdwijnen. In dit kader wordt ook gekeken naar het stelsel van normen en uitzonderingen daarop. Met aanpassingen op de kleinescholentoeslag en op de uitzonderingen wordt de concurrentie in drukbevolkte gebieden verminderd.

265 Kunt u een lijst, inclusief bijbehorende aangevraagde budgetten, produceren van culturele instellingen en gezelschappen die geen financiering krijgen ondanks een positief advies van de Raad voor Cultuur en aangeven waarom zij geen financiering krijgen?

Een aantal aanvragers heeft voor de culturele basisinfrastructuur 2025-2028 een negatief subsidieadvies gekregen van de Raad voor Cultuur (hierna: de raad), ondanks een positieve beoordeling op de specifieke en algemene beoordelingscriteria. Als binnen een bepaalde functie meer aanvragers dan beschikbare plekken waren heeft de raad een nadere afweging gemaakt tussen meerdere positief beoordeelde aanvragers. Dit is inherent aan de bis-systematiek en het beoordelingsproces van de aanvragen en wordt hieronder toegelicht.

In de Regeling op het Specifiek cultuurbeleid (hierna: de regeling) zijn per functie een subsidieplafond en een maximum aantal te subsidiëren plekken opgenomen. Ook bevat de regeling de

algemene en specifieke criteria per functie en de algemene criteria waarop de aanvragen zijn beoordeeld. Deze specifieke en algemene criteria zijn door de raad nader uitgewerkt in zijn beoordelingskader.

Wanneer er meer aanvragen waren dan het aantal beschikbare plekken binnen die functie, heeft de raad de aanvragen die positief waren beoordeeld op de specifieke en algemene criteria met elkaar vergeleken. Hierbij zijn naast de criteria ook twee aanvullende afwegingsaspecten betrokken: de pluriformiteit van genres en kunstvormen en de bijdrage aan nieuwe disciplines en genres. Op basis van deze afweging besliste de raad vervolgens welke aanvragen in aanmerking moesten komen voor subsidieverlening en welke aanvragen geen subsidie krijgen. Deze afwegingen zijn in het advies van de raad nader gemotiveerd. In onderstaande tabel vindt u de aanvragers die het betreft, voor welk artikel in de regeling zij hebben aangevraagd en het aangevraagde bedrag.

Naast de subsidies in de basisinfrastructuur worden er ook rijksmiddelen verstrekt door de rijkscultuurfondsen. De helft van de onderstaande aanvragers wordt in de periode 2025-2028 meerjarig ondersteund door een van de rijkscultuurfondsen. Een kleiner aantal heeft bij een fonds aangevraagd, maar is daar niet gehonoreerd vanwege onvoldoende middelen of omdat de aanvraag negatief is beoordeeld. Tot slot is er een aantal aanvragers die om verschillende redenen niet bij een van de fondsen heeft aangevraagd. Voor veel aanvragers op onderstaande lijst geldt daarnaast dat zij op gemeentelijk of provinciaal niveau meerjarig ondersteund worden voor hun activiteiten.

aangevraagd op artikel in de Regeling Specifiek cultuurbeleid	naam instelling	aangevraagd subsidiebedrag
Artikel 3.14 Dans	ISH	1.963.050
Artikel 3.20 Muziekensembles en koren	ZO! Gospel Choir	685.000
Artikel 3.20 Muziekensembles en koren	Orkest van de Achttiende eeuw	845.000
Artikel 3.20 Muziekensembles en koren	Holland Baroque	950.000
Artikel 3.20 Muziekensembles en koren	Cappella Amsterdam	900.000
Artikel 3.25 Festivals (Podiumkunsten)	Holland Dance Festival	350.000
Artikel 3.25 Festivals (Podiumkunsten)	Wonderfeel	315.000
Artikel 3.25 Festivals (Podiumkunsten)	Rotterdam Circusstad	365.000
Artikel 3.33 Presentatie-instellingen beeldende kunst	Stichting Nest Foundation	450.000
Artikel 3.33 Presentatie-instellingen beeldende kunst	De Appel	450.000
Artikel 3.45 Festivals ontwerp, beeldende kunst of cross-over	What Design Can Do	500.000
Artikel 3.47 Ontwikkelinstellingen	stichting CBK Zuidoost	393.250
Artikel 3.47 Ontwikkelinstellingen	Rightaboutnow	200.000
Artikel 3.47 Ontwikkelinstellingen	Musicalmakers	977.000
Artikel 3.47 Ontwikkelinstellingen	Likeminds	845.000
Artikel 3.47 Ontwikkelinstellingen	HipHopHuis	500.000
Artikel 3.47 Ontwikkelinstellingen	BioArt	525.000
Artikel 3.47 Ontwikkelinstellingen	Binhuis	486.107
Artikel 3.56 Debat en reflectie	Pakhuis de Zwijger	298.700
Artikel 3.56 Debat en reflectie	Arminius	298.700

Daarnaast was er een forse overvraging was van de meerjarenregeling talentontwikkeling, waardoor vrijwel alle instellingen die zich met dit onderdeel bezighouden bij het Fonds voor Cultuurparticipatie een afwijzing hebben ontvangen. Vanuit mijn bestelverantwoordelijkheid zie ik dit als een onwenselijke uitkomst, omdat het belangrijk is dat de groeimogelijkheden naar en binnen de professionele klassieke muzieksector standhouden. Zoals vermeld in de [Kamerbrief van 17 september 2024](#), wordt in de periode 2025-2028 jaarlijks een bedrag van € 1,9 miljoen

vrijgemaakt voor het Fonds voor Podiumkunsten om een specifieke regeling te ontwikkelen, met als doelgroep instellingen die zich richten op talentontwikkeling in de klassieke muziek. Het Fonds voor Cultuurparticipatie en Fonds Podiumkunsten dragen hiervan het grootste deel bij (€ 1,2 miljoen per jaar).

- 266 Hoeveel is de culturele sector gemiddeld kwijt aan het constante proces van subsidies aanvragen?

In de culturele sector worden eens in de vier jaar op verschillende plaatsen meerjarige subsidies verdeeld. Het gaat daarbij om de subsidies in de basisinfrastructuur bij het Rijk, maar ook om de meerjarige subsidies van de rijkscultuurfondsen en de diverse subsidies van provincies en gemeenten. Het is niet mogelijk om te berekenen hoeveel het constante proces van subsidies aanvragen de culturele sector daadwerkelijk kost.

Voor de komende bis-periode 2029-2032 wordt gekeken naar de verbetering en versimpeling van het stelsel. Ook zal de komende jaren verder worden ingezet op afstemming met andere overheden.

- 267 Zijn er voor de maatschappelijke diensttijd ook scenario's met een benodigd budget van minder dan € 200 miljoen per jaar?

Ja, elk ander bedrag is mogelijk. Hoeveel trajecten voor een lager bedrag voltooid kunnen worden hangt onder andere af van keuzes op het gebied van cofinanciering of de vergoeding per traject. Met een subsidiebudget van bijvoorbeeld € 100 miljoen en een cofinanciering van 25% kunnen ruim 70.000 jongeren worden bereikt. Bij een cofinanciering van 50% stijgt dit aantal naar circa 110.000 jongeren. Als het subsidiebudget € 50 miljoen bedraagt, kunnen er bij een cofinanciering van 25% ruim 35.000 jongeren deelnemen. Met een cofinanciering van 50% kan dit aantal oplopen tot circa 55.000 jongeren.

Let op: de scenario's gaan uit van de huidige vergoeding per traject (bijvoorbeeld op basis van de lengte of intensiteit). Er kan ook gekozen worden voor een verlaging van de trajectprijs. In theorie kunnen dan meer jongeren worden bereikt, maar dit heeft wel invloed op de intensiteit (o.a. begeleiding en training).

- 268 Kunt u aangeven wat mogelijke scenario's zijn voor de financiering van de maatschappelijke diensttijd met bijdragen vanuit de meest betrokken ministeries (onder meer Defensie, VWS, SZW en J&V)?

Hoewel MDT een interdepartementaal programma is, dat op een positieve manier bijdraagt aan beleidsterreinen van verschillende departementen, is de financiering van het programma niet voorzien vanuit verschillende departementale begrotingen. De volledige kosten voor het programma MDT lagen in de afgelopen jaren bij de OCW begroting en daarvoor bij de begroting van VWS.

Bij het borgen van de geleerde lessen van MDT worden de desbetreffende departementen betrokken, zodat zij die lessen op hun beleidsterreinen mee kunnen nemen of door kunnen gaan met (elementen van) MDT. In dit borgingstraject nemen we ook een verkenning van mogelijke (interdepartementale) financieringsscenario's mee.

269 Wat is het effect voor huidige onderzoekers die nu al met een startersbeurs aan de slag zijn?

De universiteiten hebben het geld voor de starters- en stimuleringsbeurzen die al verstrekt zijn reeds ontvangen van het ministerie van OCW. Er wordt dus niet door OCW bezuinigd op bijdragen voor reeds toegekende beurzen. Gezien de afspraken die met de universiteiten zijn gemaakt over deze middelen, verwachten wij van de universiteiten dat zij toegekende starters- en stimuleringsbeurzen in stand houden.

Bij de invulling van de budgettaire opgave van het Fonds voor Onderzoek en Wetenschap is onder andere omgebogen op de stimuleringsbeurzen. Een deel van deze middelen blijft bestaan. Het gaat hierbij om een bedrag van gemiddeld € 78 miljoen tot en met 2031. Met deze middelen kunnen universiteiten de werkdruk te verlagen. Hierover zijn op 22 oktober de universiteiten geïnformeerd.

270 Klopt het dat het budget voor onderzoekers die nu al een startersbeurs hebben behouden blijft?

Zie antwoord bij vraag 269.

271 Wat is het effect voor huidige onderzoekers die nu al met een stimuleringsbeurs aan de slag zijn?

Zie antwoord bij vraag 269.

272 Klopt het dat het budget voor onderzoekers die nu al een stimuleringsbeurs hebben behouden blijft?

Zie antwoord bij vraag 269.

273 Voor hoeveel scholen in het po stopt de subsidie onder het programma School en Omgeving door het beperken van de subsidie?

Zie antwoord bij vraag 61.

274 Voor hoeveel scholen in het vo stopt de subsidie onder het programma School en Omgeving door het beperken van de subsidie?

Zie antwoord bij vraag 61.

- 275 Kunt u in een overzicht weergeven hoe de 22% taakstelling op het ambtelijk apparaat per onderdeel van het departement en voor de uitvoeringsorganisaties neerslaat?

Dit is op dit moment nog niet bekend. In de ontwerpbegroting 2025 hebben alle onderdelen van OCW (kerndepartement, agentschappen en zbo's) een eerste efficiencytaakstelling opgelegd gekregen van 0,5% structureel over hun apparaatskosten. Deze taakstelling gaat in vanaf 2025. Het voornemen is deze efficiencytaakstelling met 0,5% per jaar te laten oplopen tot 2,5% structureel vanaf 2029; dit zal bij Voorjaarsnota in de begroting worden verwerkt. Over de verdere verdeling moet nog besluitvorming plaatsvinden.

- 276 Kunt u aangeven op basis van welke criteria bepaald wordt hoe de 22% taakstelling op het ambtelijk apparaat wordt ingevuld?

Dit is op dit moment nog niet bekend. In de ontwerpbegroting 2025 hebben alle onderdelen van OCW (kerndepartement, agentschappen en zbo's) een eerste efficiencytaakstelling opgelegd gekregen van 0,5% structureel over hun apparaatskosten. Deze taakstelling gaat in vanaf 2025. Over de verdeling van de 22% vanaf 2026 en de hierbij gehanteerde criteria moet nog besluitvorming plaatsvinden.

- 277 Kunt u concreet aangeven welke taken/werkzaamheden niet meer uitgevoerd gaan worden vanwege de taakstelling van 22% op het ambtelijk apparaat?

Dit is op dit moment nog niet bekend. In de ontwerpbegroting 2025 hebben alle onderdelen van OCW (kerndepartement, agentschappen en zbo's) een eerste efficiencytaakstelling opgelegd gekregen van 0,5% structureel over hun apparaatskosten. Deze taakstelling gaat in vanaf 2025. Over de verdeling van de 22% vanaf 2026 moet nog besluitvorming plaatsvinden. Dan zal ook meer duidelijk zijn over welke taken en werkzaamheden er niet meer kunnen worden uitgevoerd.

- 278 Betekent de beëindiging functiemix Randstad dat een school minder inkomsten ontvangt terwijl de kosten gelijk blijven?

Ja, op de korte termijn is dit mogelijk. De uitgaven die tegenover de daling in bekostiging staan verdwijnen niet meteen, aangezien leraren hun rechten op grond van hun arbeidsovereenkomst behouden als zij in een hogere salarisschaal zijn geplaatst. Dit betekent dat schoolbesturen deze daling in hun bekostiging op de korte termijn moeten opvangen binnen hun begroting. Vanwege natuurlijk verloop stromen leraren in de hogere salarisschalen op

langere termijn echter uit, bijvoorbeeld omdat zij met pensioen gaan. Aangezien nieuwe leraren door het afschaffen van de functiemix Randstad mogelijk minder hoog worden ingeschaald, kunnen de kosten voor het schoolbestuur op de lange termijn dalen.

279 Wat is het budgettaire effect van de bezuiniging op de ODA-middelen op hogescholen en universiteiten?

De ODA-bezuinigingen hebben vooral budgettaire effecten op de instellingen met een internationaal onderwijs- en onderzoeksinstituut dat met ODA-middelen wordt bekostigd, namelijk de Universiteit Twente, Erasmus Universiteit, TU Delft, Universiteit Leiden, Universiteit Maastricht en Wageningen Universiteit. Met de instituten zijn wij in gesprek over de invulling van deze bezuiniging. Daarnaast vullen wij een deel van de bezuiniging in op de NL Scholarship beurzen met een budgettaire effect op alle universiteiten en hogescholen. In totaal gaat het om een bezuiniging van € 8,5 miljoen vanaf 2026 tot en met 2029. Vanaf 2030 geldt een structurele bezuiniging van € 7,2 miljoen per jaar.

280 Hoeveel docenten zijn er vorig jaar door de gelden uit de functiemix doorgroeid naar een hogere schaal?

Het is niet bekend hoeveel leraren in 2023 doorgroeid zijn naar de LC-schaal binnen de Randstadregio. Het is wel bekend dat in 2023 binnen de Randstadregio's circa 15 procentpunt meer leraren ingeschaald waren in een LC-schaal dan buiten de Randstadregio's (op basis van fte's). Omgerekend is dat circa 2.000 fte. Uitgedrukt in personen is dit aantal hoger, omdat veel leraren parttime werken.

281 Hoeveel scholen hebben in totaal nu in schaal doorgegroeide docenten waarvan ze zelf na het stoppen van de subsidie de kosten moeten dragen?

In 2024 zijn er 291 scholen die aanvullende bekostiging verstrekt kregen op basis van de Regeling Versterking Functiemix vo-leraren in de Randstadregio's.

282 Kunt u uitsplitsen wat de effecten zijn van de btw-verhoging à € 22 miljoen voor school- en studiemiddelen voor een mbo-, hbo- en een universitaire student?

De btw-verhoging zorgt voor extra kosten voor de studenten die zelf boeken moeten aanschaffen. Afschaffing van het verlaagd btw-tarief op (zowel fysieke als digitale) boeken/educatieve leermiddelen zal leiden tot een kostenstijging voor studenten in het vervolgonderwijs. Er is niet bekend wat de exacte extra kosten zijn voor studenten, deze zijn ook niet per sector uit te splitsen.

283 Hoeveel studenten zijn er in het mbo, hbo en wo die niet in aanmerking komen voor de compensatie van de btw-verhoging voor school- en studieboeken?

De compensatie van de btw-verhoging voor leermiddelen is beschikbaar voor scholen in het primair en het voortgezet onderwijs en in het mbo voor studenten onder de 18 jaar voor wat betreft de basisvaardigheden. Dit komt omdat de leermiddelen in het funderend onderwijs voor deze groepen betaald worden door de scholen zelf vanuit de Rijksbekostiging. Instellingen in het mbo geven een tegemoetkoming in de kosten van leermiddelen basisvaardigheden aan studenten onder de 18 jaar. Het hbo en het wo maken geen kosten voor de leermiddelen van hun studenten en komen daarom niet in aanmerking voor de compensatie. De betrokken groep bedraagt in 2025 circa 1,1 miljoen mbo-, hbo- en wo-studenten.

284 Hoe wordt het gedragseffect van de langstudeerboete meegenomen in de bezuiniging?

In het hoofdlijnenakkoord is geen gedragseffect meegenomen voor de langstudeermaatregel.

285 Wat is het effect van de langstudeerboete op studentenaantallen van studies voor tekortsectoren?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

286 Welke invloed zal de langstudeerboete hebben op het aantal studenten dat kiest voor een schakeltrajecten?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

287 Hoe verhoudt de regeling 'tegemoetkomingen en subsidies leraar', waarbij studenten die een lerarenopleiding volgen een jaar extra studiefinanciering krijgen, zich tot de extra kosten voor studenten van de langstudeerboete?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire

behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

- 288 Zou de langstudeerboete ervoor kunnen zorgen dat hogescholen of universiteiten met meer langstudeerders meer middelen ontvangen?

Nee, hogescholen of universiteiten met meer langstudeerders ontvangen niet meer middelen door de langstudeermaatregel zoals in het hoofdlijnenakkoord opgenomen. De gedachte is dat studenten die één jaar of meer uitlopen in de bachelor- of masterfase € 3.000 extra collegegeld betalen, wat ten goede komt aan de instelling waar de student is ingeschreven. Instellingen ontvangen echter per langstudeerder € 3.000 minder Rijksbekostiging. Per saldo levert het de instelling dus geen extra middelen op. Bovendien werkt het verdeelmodel van de Rijksbijdrage zo, dat instellingen voor studenten die langer dan nominaal studeren, geen Rijksbijdrage ontvangen.

- 289 Wat is het budgettaire effect van de verminderde inkomsten uit collegegeld door het dalende aantal niet-EEG studenten?

Uit de Referentieraming 2024 volgt een stijging van het aantal niet-EER studenten in het wo van 27.000 in 2024 naar 33.500 in 2030 en een stijging van het aantal niet-EER studenten in het hbo van 11.500 in 2024 naar 13.300 in 2030. De Referentieraming is een beleidsarme raming, waarin eventuele effecten van (toekomstig) beleid niet zijn meegenomen. Het beleid van dit kabinet is erop gericht om het aantal internationale studenten te beheersen, vanwege de druk op de onderwijscapaciteit, de maatschappelijke voorzieningen en op het Nederlands als onderwijstaal. Een vermindering van het aantal niet-EER studenten kan verminderde inkomsten uit collegegeld voor instellingen tot gevolg hebben. Maar omdat deze studenten niet door het Rijk worden bekostigd, heeft dit geen budgettaire gevolgen voor het Rijk.

- 290 Hoe wordt de bezuiniging op internationale studenten ingevuld?

De reeks in het hoofdlijnenakkoord weerspiegelt de ambitie van de regering om de uitgaven aan internationale studenten te verminderen. In Referentieraming 2024 is al een afvlakking van internationale studentenaantallen te zien, mede door de maatschappelijke discussie en de terughoudendheid in de werving door hogescholen en universiteiten. Deze afvlakking draagt bij om de besparing. De verwachting is dat de maatregelen uit de Wet internationalisering in balans op termijn een verdere bijdrage leveren aan de besparing. Het wetsvoorstel WIB is niet primair ontworpen om financiële besparingen te realiseren. Zoals ook in het regeerprogramma is opgenomen, worden daarom ook andere maatregelen genomen om de ambitie te realiseren, waaronder, ter

voorbereiding op de begroting van 2026, bestuurlijke afspraken die leiden tot een lagere internationale instroom.

Vooruitlopend op het wetsvoorstel, is er ruimte voor onderwijsinstellingen om zelf te sturen op studentenstromen, bijvoorbeeld door het toepassen van een fixus op een traject, andere vormen van zelfregie, het omzetten van opleidingen naar het Nederlands en het blijvend herzien van het wervings- en selectiebeleid.

- 291 Hoeveel van de bezuiniging op internationale studenten komt bij het hbo terecht en hoe is deze verdeling tussen hbo en wo gemaakt?

De taakstelling wordt in mindering gebracht op het bekostigingsbudget van het hbo en wo. In de ontwerpbegroting voor 2025 is een pro forma verdeling opgenomen, gebaseerd op het totaal aantal internationale EER-studenten dat in de beide sectoren studeert: 30% in het hbo en 70% in het wo. De definitieve verdeling zal in de begroting 2026 verwerkt worden. Er worden ook bestuurlijke afspraken gemaakt met instellingen.

- 292 Hoeveel kan worden bespaard door te kiezen voor een aanbesteding en samenwerking met reeds bestaande (private) partijen in plaats van zelf onderwijscoördinatoren in dienst te nemen?

Sinds 2022 zijn er bij OCW onderwijscoördinatoren in dienst. Zij ondersteunen nu zo'n 2.150 scholen. Of een aanbesteding goedkoper was geweest is niet te zeggen. De onderwijscoördinatoren helpen scholen met vraagarticulatie en evidence-informed te werken.

- 293 Welke andere vormen van publieke ondersteuning zijn voortgekomen uit het masterplan basisvaardigheden en welk budget is daaraan gekoppeld?

Vanuit het Masterplan basisvaardigheden is een aantal initiatieven gestart of verder ondersteund. Eind 2023 is € 74 miljoen geïnvesteerd in BoekStart in de kinderopvang en in 'De Bibliotheek op school'. Ook zijn er expertisepunten opgericht. In 2024 ging het om een bedrag van € 598.000 voor het Expertisepunt Rekenen-Wiskunde, een bedrag van € 1,1 miljoen voor het Expertisepunt Digitale geletterdheid en een bijdrage van € 790.000 voor het Expertisepunt Burgerschap. Aankomende jaren wordt uitgegaan van vergelijkbare kosten. In deze gevallen heeft het ministerie geoordeeld dat het gezien de urgentie om de prestaties van leerlingen te verbeteren nodig is om ervoor te zorgen dat scholen bij een centraal punt terecht kunnen voor (evidence informed) expertise over een bepaald onderwerp die belangeloos wordt verstrekt.

294 Zou het kostenbesparend zijn om deze ondersteuning niet langer publiek aan te bieden, maar samen te werken met bestaande private partijen? Welke bezwaren ziet u daartegen?

Het is onzeker of ondersteuning met bestaande private partijen kostenbesparend zou zijn. De ondersteuning door onderwijscoördinatoren wordt door scholen enorm gewaardeerd. Die ondersteuning ziet vooral op de vraagarticulatie en hulp bij evidence-informed werken. Hulp bij vraagarticulatie, oftewel scherp krijgen wat de school écht nodig heeft om een verbeteringslag te maken, en verwijzen naar passende evidence informede partijen of kennis die hierbij kunnen helpen kan voor marktpartijen soms intrinsiek lastig zijn. Daarom hebben we de ondersteuning hierop publiek ingericht.

295 Wat is de stand van zaken met betrekking tot de evaluatie naar de curriculumbijstelling, zoals in de begroting van 2024 nog vermeld, maar in 2025 niet is opgenomen in de Strategische Educatieve Agenda?

Eén van de pijlers van het Masterplan Basisvaardigheden is de curriculumbijstelling. De curriculumbijstelling wordt daarom niet apart genoemd in de SEA, maar is er dus wel onderdeel van. De stand van zaken is dat de monitoring en evaluatie worden opgezet. Aangezien de nieuwe kerndoelen nog niet zijn geïmplementeerd, kunnen deze nog niet worden geëvalueerd.

296 Heeft u onderzoek gedaan of private partijen dezelfde diensten kunnen verlenen als de onderwijscoördinatoren?

Voor het einde van dit kalenderjaar wordt de Kamer geïnformeerd over de mogelijkheden voor de inrichting van een duurzame ondersteuningsstructuur en de rol van markt van onderwijsadviesdiensten daarin.

297 Op welke inhoudelijke punten verschilt het werk van de onderwijscoördinatoren met dat van private onderwijsadviseurs en op welke inhoudelijke punten komt het overeen?

De ondersteuning ziet vooral op de vraagarticulatie en hulp bij evidence-informed werken.

In het geval van de onderwijscoördinatoren is er overigens geen sprake van economische activiteiten, omdat het gaat om gerichte ondersteuning van een beperkte groep subsidiescholen ter uitvoering van een subsidieregeling, wat ook duurzaam bijdraagt aan de kwaliteit van onderwijs.

298 Welke overwegingen liggen ten grondslag aan de keuze voor een publieke ondersteuningsstructuur met de onderwijscoördinatoren, naast een al bestaande private ondersteuningsstructuur?

Sinds 2022 is er voor scholen die subsidie verbetering basisvaardigheden krijgen de mogelijkheid ondersteuning van OCW te krijgen bij het besteden van de gelden. De wens was toen en is nu nog steeds, dat het onderwijsveld hands-on geholpen moet worden met het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Het stelsel van commerciële onderwijsadviesdiensten heeft de neergang van de basisvaardigheden niet kunnen stoppen, daarom is destijds gekozen voor directere ondersteuning. En deze ondersteuning begint vruchten af te werpen. In het najaar ontvangt u de uitkomsten van de verkenning naar de toekomst van een bredere ondersteuningsstructuur.

- 299 Is de in 2023 aangekondigde periodieke rapportage over de Evaluatie van het kansengelijkheidsbeleid 2017-2023 al gereed en wanneer wordt deze met de Tweede Kamer gedeeld?

De Strategische Evaluatieagenda Kansengelijkheid is gereed en inmiddels ook met uw Kamer gedeeld in de [Kamerbrief van 25 oktober 2024](#).

- 300 Wanneer wordt de opzet van de periodieke rapportage onderzoeks- en wetenschapsbeleid naar de Tweede Kamer gestuurd?

Zie antwoord op vraag 104.

- 301 Hoe valt met elkaar te rijmen dat het budget voor vroeg- en voorschoolse educatie met 10% wordt gekort, terwijl het kabinet zegt de kansengelijkheid te willen bevorderen?

In het hoofdlijnenakkoord is onder andere besloten om generiek 10% te korten op alle specifieke uitkeringen en deze over te hevelen naar het Gemeentefonds, wat vrij besteedbaar is. Gemeenten ontvangen budget voor voorschoolse educatie via een specifieke uitkering (gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid, GOAB). Het GOAB-budget is naast voorschoolse educatie ook bedoeld voor activiteiten om onderwijskansen van kinderen in de basisschoolleeftijd te verbeteren. Voor een overzicht van de inzet op kansengelijkheid wordt verwezen naar het antwoord op vraag 96.

- 302 Klopt het dat bezuiniging van 10% op de middelen voor onderwijsachterstanden op de basisscholen een verschrijving is?

Ja, het klopt dat dit een verschrijving is. In het hoofdlijnenakkoord is een korting van 10% op specifieke uitkeringen doorgevoerd. Dit heeft alleen effect op de GOAB-middelen en niet op de OAB-middelen. De OAB-middelen worden middels bekostiging verstrekt, waarop geen korting van toepassing is. De opgenomen teksten onder beleidsartikel 1 in de Ontwerpbegroting 2025 zijn leidend conform dit onderwerp.

303 Wordt binnen het evaluatieprogramma Ontwikkeling van het Jonge Kind nog een effectevaluatie naar de pilots uitgevoerd, zoals in de begroting van 2024 nog is vermeld?

In plaats van de effect-evaluatie zal een monitoring- en evaluatieonderzoek plaatsvinden naar de interventies die de gemeenten uitvoeren in het kader van het programma Ontwikkeling Jonge Kind. Het gaat hierbij om de 19 gemeenten die deelnemen aan het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. Deze gemeenten ontvangen voor dit programma via een specifieke uitkering (Kansrijke Wijk) extra middelen. Dit monitoringsonderzoek vervangt de in de begroting van 2024 aangekondigde effect-evaluatie, omdat deze laatste niet uitvoerbaar bleek te zijn aangezien het niet mogelijk was om nieuwe pilots te organiseren.

304 Welke budgetten zijn er tot en met 2029 per jaar beschikbaar om laaggeletterdheid tegen te gaan? Kunt u hiervan een overzicht produceren?

€ x mln	2024	2025	2026	2027	2028	2029
OCW-middelen						
Middelen voor kerntaak gemeenten (bijdrage medeoverheden 'educatie')	92.0	100.5	81.8	81.5	81.5	81.5
Programma-middelen OCW (Tel mee met Taal)	24.9	12.9	13.2	13.2	13.2	13.2
Totaal	116.9	113.4	95.0	94.7	94.7	94.7

De programma-middelen OCW (Tel mee met Taal) uit 2024 staan op diverse Rijksbegrotingen, waaronder OCW artikel 4.

305 Is de evaluatie naar mainstream en emancipatiebeleid, zoals vermeld in de begroting van 2024, al gereed en wanneer wordt deze met de Tweede Kamer gedeeld?

Movisie heeft in opdracht van OCW onderzoek gedaan naar gendermainstreaming. Het onderzoek is in september afgerond en de rapportage *Gendermainstreaming bij de rijksoverheid: Een gedragswetenschappelijk onderzoek* is in te zien via [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl).

306 Wat zijn de concrete doelen van de (vorming van) onderwijsregio's, behalve dat er een landelijk dekkend netwerk van onderwijsregio's moet zijn?

Het doel van de onderwijsregio's is het zorgen voor voldoende en (blijvend) goed opgeleid onderwijspersoneel binnen onderwijsregio's. Onderwijsregio's voeren activiteiten uit gericht op het bereiken van doelen met betrekking tot het werven, matchen, opleiden, begeleiden en professionaliseren van onderwijspersoneel.

307 Wat is het budgettaire effect van dalend aantal leerlingen in het primair onderwijs?

Het dalend aantal leerlingen in het primair onderwijs leidt ertoe dat het leerlingafhankelijke deel van het bekostigingsbudget op de begroting van artikel 1 evenredig afneemt. Zie ook antwoord op vraag 168 en 328.

308 Wat betekent het dalend aantal leerlingen voor het budget voor scholen?

Indien op een school het aantal leerlingen afneemt, neemt het leerlingafhankelijke deel van hun budget evenredig af. Zie ook antwoord op vraag 328.

309 Wat is de reden dat er in 2025 minder budget beschikbaar is voor de Aanpak lerarentekort G5?

Dit is het gevolg van een technische aanpassing omdat de middelen overgaan van een systematiek per schooljaar, waarbij er in het najaar vooruit wordt betaald, naar een systematiek per kalenderjaar, waarbij in het voorjaar voor het hele jaar vooruit wordt betaald. Door deze overgang worden er in 2025 alleen de middelen voor het resterende deel van het kalenderjaar beschikt en betaald en niet voor 12 maanden. In 2026 wordt dan weer voor 12 maanden beschikt en betaald voor een gelijk bedrag per maand. Daarnaast is het voornemen om deze middelen vanaf 2026 te verstrekken via de onderwijsregio's.

310 Welke zaken worden bekostigd vanuit de post NGF Digitaal Onderwijs?

Hiermee wordt het [Nationale Groeifondsvoorstel Digitaal Onderwijs Goed Geregeld - programma Edu-V](#) bekostigd zoals ook nader staat toegelicht op pagina 321 van de memorie van toelichting bij de Ontwerpbegroting en in [de oorspronkelijke aanvraag](#). Momenteel betreft dit subsidies aan het programmabureau Edu-V voor de uitvoering van het voorstel.

- 311 Wat is de exacte definitie van "de laatste school van een richting" in het kader van de dunbevolktheidstoelage en hoe zorgt u ervoor dat dit in lijn blijft met artikel 23 van de Grondwet (gelijke bekostiging voor openbaar en bijzonder onderwijs)?

Dat zijn twee aparte instrumenten. De huidige kleinescholentoeslag wordt uitgekeerd aan iedere school met een leerlingaantal lager dan 150, onafhankelijk van de richting. Er wordt gewerkt aan de uitwerking van de ambitie in het hoofdlijnenakkoord om de kleinescholentoeslag om te vormen naar een dunbevolktheidstoelage. De definities van de laatste school in de richting, alsook de laatste openbare school, zijn onderdeel van een uitzonderingsgrond waardoor scholen in stand kunnen blijven ook als ze onder de opheffingsnorm zitten. Dit gaat over erkende richtingen zoals Protestant-Christelijk, Antroposofisch, Algemeen Bijzonder. Eind dit jaar wordt uw Kamer geïnformeerd over de beleidsvoornemens op dit gebied.

- 312 Is de huidige lumpsumfinanciering voor primair en voortgezet onderwijs voldoende om adequate schoonmaak en onderhoud van sanitaire voorzieningen te garanderen?

De lumpsumfinanciering is één bedrag waarmee schoolbesturen de kosten voor personeel en exploitatie van de school moeten betalen. De middelen zijn niet geormerkt en sinds 2023 wordt er geen schot meer geplaatst tussen personele en materiële bekostiging. Schoolbesturen zijn dus vrij om het geld naar eigen inzicht uit te geven aan de kosten waarvoor zij volgens de wet verantwoordelijk zijn. Het is daarmee aan het schoolbestuur om daarbinnen voldoende middelen in te zetten voor onderhoud en schoonmaak van sanitaire voorzieningen.

- 313 Wanneer komt er een school in aanmerking voor de subsidie voor kleine scholen toeslag?

Alle basisscholen die minder dan 150 leerlingen hebben, ontvangen de kleinescholentoeslag. De toeslag loopt op naarmate het aantal leerlingen afneemt.

- 314 Hoeveel scholen maken gebruik van de kleine scholen toeslag?

Circa 1.850 basisscholen, van de in totaal circa 6.000 basisscholen.

- 315 Hoeveel van deze kleine scholen zouden demografisch gezien niet in aanmerking moeten komen voor de kleine scholen toeslag?

Met de omvorming naar een dunbevolktheidstoelage worden de beschikbare middelen efficiënter ingezet en worden scholen die het nodig hebben beter ondersteund. Dit betekent dat een deel van de middelen vanuit grote steden ingezet worden naar kleinere dorpen.

Eind van het jaar wordt uw Kamer nader geïnformeerd over dit beleidsvoornemen en de effecten hiervan.

- 316 In hoeverre worden ook de schoolbesturen op de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba geconfronteerd met dezelfde problematiek als die het CBS heeft gesignaleerd op Curaçao in de studie 'The Boy Problem': dat jongens minder succesvol zijn in het onderwijs dan meisjes en zij oververtegenwoordigd zijn binnen het speciaal onderwijs en praktisch beroepsonderwijs?

Er zijn momenteel geen gegevens beschikbaar waarop een mogelijk verschil in het onderwijssucces van jongens en meisjes op Caribisch Nederland kan worden vastgesteld.

- 317 Kunt u bevestigen of de loon- en prijsbijstelling vanaf 2026 niet volledig zal worden uitgekeerd, en wat zijn de gevolgen hiervan voor de onderwijssector?

De reguliere systematiek van indexatie van de begroting met loon- en prijsontwikkeling is onveranderd. Wel zijn er in het hoofdlijnenakkoord en tijdens de augustusbesluitvorming twee uitzonderingen aangekondigd die hieronder worden toegelicht. In de budgettaire bijlage van het hoofdlijnenakkoord is aangekondigd dat er in 2026 eenmalig een nullijn wordt toegepast voor rijksambtenaren inclusief ambtsdragers. Deze maatregel heeft geen gevolgen voor de onderwijssector. Zie ook het antwoord op vraag 145.

In de Miljoenennota 2025 is aangekondigd dat ter dekking van aanvullende schaderoutes van toeslagenouders incidenteel € 1,4 miljard wordt gedekt door een deel van de eindejaarsmarge van 2024 volgend voorjaar in te houden en dat een verwacht resterend deel van incidenteel € 0,9 miljard wordt gedekt met een reservering uit de Rijksbrede prijsbijstelling tranche 2025. Bij Voorjaarsnota 2025 wordt bezien hoe de uitvoering van de aanvullende schaderoutes verloopt en daarmee ook hoeveel van de prijsbijstelling daadwerkelijk nodig is. In de 1e suppletore begroting 2025 van OCW wordt u geïnformeerd over de gevolgen voor de OCW-begroting.

- 318 Hoe geeft u in het beleid gestalte aan de aanbeveling van het rapport van de VN over de uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Nederland: 'Strengthen and expand comprehensive support programmes for children with disabilities, focusing on education, healthcare and inclusion, and ensure that these programmes are adequately funded, widely accessible and effectively monitored'

Zie antwoord op vraag 253.

- 319 Wordt er gekort op de Gelijke Kansen Alliantie en zo ja hoeveel?

Er wordt niet bezuinigd op het budget van de Gelijke Kansen Alliantie.

- 320 Hoeveel scholen die niet binnen de vijf procent scholen met de hoogste relatieve achterstandsscore vallen, doen er op dit moment mee aan het programma School en Omgeving?

Momenteel nemen er circa 530 schoolvestigingen deel aan het programma School en Omgeving die niet tot de scholen met vijf procent van de leerlingen met de hoogste relatieve onderwijsachterstandsscore behoren.

- 321 Kunnen scholen, die nu meedoen aan het programma School en Omgeving maar niet binnen de 5% scholen met de hoogste relatieve achterstandsscore vallen, blijven meedoen aan het programma School en Omgeving?

Zie antwoord op vraag 61.

- 322 Hoeveel kinderen verliezen hun Rijke Schooldag door de bezuinigingen op de Rijke Schooldag?

Zie antwoord op vraag 61.

- 323 Welk bedrag moet DUO bezuinigen door de rijksbrede ambtenarentaakstelling en wat gaan zij niet meer doen hierdoor?

In de ontwerpbegroting 2025 heeft DUO een eerste efficiëncytaakstelling opgelegd gekregen van 0,5% structureel over hun apparaatskosten, net als de andere onderdelen van OCW. Deze taakstelling gaat in vanaf 2025. Het voornemen is deze efficiëncytaakstelling met 0,5% per jaar te laten oplopen tot 2,5% structureel vanaf 2029; dit zal bij Voorjaarsnota in de begroting worden verwerkt. Uitgangspunt is dat deze korting wordt ingevuld door efficiënter te gaan werken en dat de korting niet ten koste mag gaan van de kwaliteit van de dienstverlening. Over de verdeling van de OCW-brede taakstelling vanaf 2026 (die oploopt tot 22% in 2029) moet nog besluitvorming plaatsvinden.

- 324 Wat is het budgettaire effect van dalend aantal leerlingen in voortgezet onderwijs?

Het dalend aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs leidt ertoe dat het leerlingafhankelijke deel van het bekostigingsbudget op de begroting van artikel 3 (vo) evenredig afneemt. Zie ook het antwoord op vraag 328.

- 325 Wat betekent het dalend aantal leerlingen voor het budget voor scholen?

Zie het antwoord op vraag 308.

326 Wat is de rationale achter het halveren van het budget voor de professionalisering van starters en schoolleiders en het strategisch personeelsbeleid vanaf 2025?

We zien meerwaarde dat scholen, naast op bestuursniveau, bepaalde vraagstukken rondom personeelsbeleid samen oppakken in de regio. Vanaf 2025 worden middelen uit de regeling 'Bijzondere bekostiging professionalisering en begeleiding starters en schoolleiders' (voor het primair onderwijs) en het strategisch personeelsbeleid gedeelte van de regeling 'Aanvullende bekostiging strategisch personeelsbeleid, begeleiding en verzuim vo' (voor het voortgezet onderwijs) deels toegevoegd aan het budget voor de Onderwijsregio's. Het restant van de middelen blijft beschikbaar voor de genoemde regelingen. Met de Onderwijsregio's zorgen schoolbesturen, lerarenopleidingen en de beroepsgroep samen voor voldoende en goed opgeleid onderwijspersoneel. Onder deze regionale aanpak valt ook het begeleiden en professionaliseren van onderwijspersoneel. Door de inzet van financiële middelen voor de onderwijsregio's creëren we ruimte voor samenwerking tussen schoolbesturen om zo ook op regionaal niveau op dit onderwerp winst te behalen. Om deze reden is, in navolging van bestuurlijke afspraken, besloten een deel van de financiële middelen over te zetten naar de Onderwijsregio's.

327 Welke projecten krijgen vanaf 2027 geen gelden meer met de afbouw van de NGF-ontwikkelkrachtsubsidie?

Het kabinet bouwt het Nationaal Groeifonds voor nieuwe projecten af, maar de bestaande projecten zoals Ontwikkelkracht vinden doorgang, waarmee is ingestemd door de Tweede Kamer. De financiering van het NGF programma Ontwikkelkracht wordt niet afgebouwd per 2027, maar de middelen voor 2027-2032 staan nog niet op de OCW-begroting. De middelen voor Ontwikkelkracht zijn voor de jaren 2022-2026 onvoorwaardelijk toegekend en voor de jaren 2027-2032 voorwaardelijk. Wanneer aan de voorwaarden van de Adviescommissie Nationaal Groeifonds wordt voldaan, volgt een besluit over de toekenning van de voorwaardelijke middelen en dan komen de middelen op de OCW begroting.

328 Klopt het beeld dat de schoolbesturen in het funderend onderwijs elk jaar minder bekostiging ontvangen vanaf 2025?

Het bedrag dat schoolbesturen in het funderend onderwijs ontvangen fluctueert de komende jaren licht. In het primair onderwijs daalt de bekostiging licht van € 14,698 miljard in 2025 naar € 14,694 miljard in 2026 (-0,03%). In de jaren erna stijgt het budget weer licht naar circa € 15,0 miljard. Deze fluctuaties in het budget zijn met name ontstaan als gevolg

van de fluctuaties in de verwachte leerlingaantallen in het primair onderwijs en de bekostiging die daarop volgt.

Voor het voortgezet onderwijs geldt dat de bekostiging voor 2026 een lichte daling kent naar een bedrag van € 10,7 miljard, in 2027 stijgt het budget naar € 10,9 miljard, waarna het budget licht afneemt tot een bedrag van € 10,8 miljoen structureel. Deze fluctuaties in het budget zijn met name ontstaan als gevolg van de fluctuaties in de verwachte leerlingaantallen in het voortgezet onderwijs en de bekostiging die daarop volgt.

329 Wat klopt er van het beeld dat de aanpak van het lerarentekort door de onderwijsbesturen wordt bemoeilijkt door een daling van de rijksbekostiging?

Er is geen daling in het bedrag per leerling dat schoolbesturen ontvangen. In [tabel 14 van de begroting](#) is te zien dat het bedrag per leerling in de bekostiging (basis en aanvullend) gelijk blijft tussen 2024 en 2025 in het primair onderwijs. In het voortgezet onderwijs is een zeer lichte daling in de totale bekostiging per leerling. Dit komt met name door een verschuiving van de middelen voor strategisch personeelsbeleid van de aanvullende bekostiging naar de aanpak van het lerarentekort in de onderwijsregio's. Hiermee worden middelen specifiek gericht op het in gezamenlijkheid aanpakken van het lerarentekort. Dit betreft 50% van de middelen voor de regeling strategisch personeelsbeleid in het voortgezet onderwijs en ook 50% van de middelen voor professionalisering en begeleiding van startende leraren en schoolleiders in het po. De verwachting is dat door de gezamenlijke inzet meer resultaat bereikt kan worden met dezelfde middelen. Daarnaast wordt er niet bezuinigd op de middelen voor de aanpak van het lerarentekort, zoals opgenomen op artikel 9 van de OCW begroting.

330 Hoe schat u in dat de afschaffing van de functiemix-regeling voor vo-leraren in de Randstad het lerarentekort zal beïnvloeden?

Op grond van de bekende informatie over de effectiviteit van de middelen is het niet mogelijk om een schatting te doen over het effect van het afschaffen van de functiemix-regeling op het lerarentekort in de Randstad. Wel blijkt er uit [onderzoek van het CPB](#) uit 2015 dat er destijds geen effecten waren van de hogere beloning op de kans om leraar te blijven. De hogere beloning heeft er wel voor gezorgd dat een iets groter deel van de leraren in de Randstad bleef werken en er niet voor koos om elders een baan als leraar te aanvaarden. Uit [onderzoek van ROA en het CAOP](#) uit 2016 blijkt dat schoolleiders in het voortgezet onderwijs benadrukken dat hun leraren er door de functiemix in salaris op vooruit zijn gegaan, hetgeen bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van het leraarsberoep.

331 Hoeveel thuiszitters zijn er op dit moment? Kunt u een overzicht geven van het aantal thuiszitters de afgelopen tien jaar?

De meest actuele cijfers over het aantal kinderen en jongeren dat thuiszit zijn van de 'Leerplichttelling' over het schooljaar 2022-2023. Deze cijfers zijn begin mei met de Kamer gedeeld samen met de [Kamerbrief](#) passend onderwijs. Het aantal leer- en kwalificatieplichtige kinderen dat tijdens het einde van schooljaar 2022-2023 niet stond ingeschreven op een school en ook geen vrijstelling had (absoluut verzuim) was 13.707. Van deze groep volgden 4.440 kinderen aan het einde van het schooljaar weer onderwijs. Daarnaast waren er 3.881 kinderen die 4 weken of langer ongeoorloofd niet naar school gingen. Aan het einde van het schooljaar 2022-2023 waren dit nog 1682 kinderen.

In de [Leerplichttelling](#) vindt u de verzuimcijfers van de afgelopen 10 jaar en de ontwikkeling hiervan. Voor een volledig beeld van de verzuimcijfers heeft Ingrado (branchevereniging van leerplichtambtenaren) een [duiding](#) gemaakt en het ministerie van OCW een [verzuimanalyse](#).

332 Welk aandeel van de subsidies voor het doel 'verbetering van basisvaardigheden' is bedoeld voor het ontwikkelen digitale geletterdheid? Kunt u schetsen wanneer een leerling voldoende digitaal geletterd is?

De subsidie dient te worden besteed aan taal dan wel rekenen-wiskunde. Aanvullend kunnen scholen ervoor kiezen om vaardigheden op het gebied van burgerschapsvorming en digitale geletterdheid te versterken. Er zijn nog geen wettelijke kerndoelen voor digitale geletterdheid, daarom is nu nog niet aan te geven wanneer een leerling voldoende digitaal geletterd is. Een kerndoelenteam heeft in opdracht van OCW actuele conceptkerndoelen voor [digitale geletterdheid](#) ontwikkeld.

333 Klopt het beeld dat de bezuiniging op het programma School en Omgeving de aanpak van kansengelijkheid, door onder meer de Rijke Schooldag, ondergraaft?

Dit kabinet blijft investeren in de kansen en brede talentontwikkeling van kinderen, onder andere door middel van het programma School en Omgeving, maar maakt hier schepere keuzes in. Door de bezuiniging op dit programma zullen er uiteindelijk minder leerlingen extra leer- en ontwikkeltijd aangeboden krijgen dan met het oorspronkelijke budget mogelijk was. Maar er is nog steeds circa € 300 miljoen per jaar beschikbaar ten behoeve van de kinderen die dit extra aanbod het hardst nodig hebben. Met de ervaringen uit de deze subsidieregeling wordt de nieuwe subsidieregeling op dit moment vormgegeven. Het is daarom nu niet in te schatten, of en zo ja, hoeveel en welke scholen, er in de

nieuwe subsidieregeling precies buiten de boot zullen vallen. Dit hangt ook af van het aantal nieuwe aanvragen. Voor een overzicht van de inzet op kansengelijkheid wordt verwezen naar het antwoord op vraag 96.

- 334 Wat kunt u op grond van onderzoek zeggen over de gevolgen van de bezuiniging op het programma School en Omgeving voor de aanpak van kansengelijkheid?

Door de bezuiniging kunnen uiteindelijk minder leerlingen extra leer- en ontwikkeltijd ontvangen. Het aanbod voor de 5% leerlingen die het programma het hardste nodig hebben blijft bestaan. Met de ervaringen uit de deze subsidieregeling wordt de nieuwe subsidieregeling op dit moment vormgegeven. Het is daarom nu niet in te schatten, of en zo ja, hoeveel en welke scholen, er in de nieuwe subsidieregeling precies buiten de boot zullen vallen. Eerste lokale onderzoeken laten zien dat het extra aanbod van School en Omgeving leidt tot meer binding met de school, waardoor leerlingen een hoger welbevinden hebben en gemotiveerder zijn. Hiermee zorgt de extra ontwikkeltijd ervoor dat de reguliere lessen meer effect hebben, en de extra inzet op basisvaardigheden effectiever wordt. Uit onderzoek blijkt namelijk dat hoe hoger het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen is, hoe effectiever het onderwijs.

- 335 Hoeveel kinderen profiteren op dit moment van het programma School en Omgeving en hoeveel zullen dit er worden na de bezuiniging?

Zie het antwoord op vraag 61.

- 336 Wat is uw onderbouwing om het programma voor brede brugklassen niet te hervatten?

Het kabinet moet scherpe en moeilijke keuzes maken om de overheidsfinanciën gezond te houden. Hoewel er geen budget meer is om brede brugklassen financieel te stimuleren, is het wel goed om te benadrukken dat hiermee het concept brede brugklassen niet verdwijnt. Scholen kunnen hier zelf voor (blijven) kiezen, en vanuit OCW zal kennisdeling op dit thema worden gefaciliteerd.

- 337 Wat is het budgettaire effect van het dalend aantal studenten in het mbo?

Het aantal leerlingen- en studenten wordt jaarlijks geraamd in de [referentieraming](#). Wanneer blijkt dat er in een nieuwe raming meer of minder studenten worden verwacht dan eerder geraamd dan wordt het budget voor bekostiging bijgesteld. Jaarlijks worden in de eerste suppletoire begroting de budgettaire effecten van de referentieraming structureel verwerkt. Het budgettaire effect is

afhankelijk van de bijstelling van het aantal studenten, maar ook van historische intensiveringen, bezuinigingen en de uitgekeerde loon- en prijsbijstelling.

De begrotingssystematiek kent een horizon van vijf jaar. Tot en met 2029 blijven de bedragen ongeveer gelijk.

€ x mln	2025	2026	2027	2028	2029
bekostiging mbo-instellingen (lumpsum)	4.479	4.482	4.495	4.493	4.453

x 1000	2025	2026	2027	2028	2029
Aantal mbo-studenten (exclusief vavo)	469	469	469	465	460

338 Hoeveel financiële middelen worden er op dit moment uitgetrokken voor het op peil krijgen van de basisvaardigheden op het mbo?

Het op peil krijgen van de basisvaardigheden is een van de doelstellingen uit de werkagenda mbo.

De mbo-instellingen zetten in op het realiseren hiervan via de regeling kwaliteitsafspraken.

Daarnaast zijn de volgende financiële middelen beschikbaar, bovenop de reguliere bekostiging van mbo-instellingen

- € 30 miljoen per jaar voor professionalisering docenten (onderdeel van de lumpsum in het mbo).

- € 2 miljoen per jaar voor kwaliteit onderwijs, ontwikkeling van opleidingstrajecten voor docenten en monitoring taal en rekenen.

- € 1,2 miljoen voor monitoring burgerschap in primair- en voortgezet onderwijs en mbo.

- Incidenteel € 7 miljoen voor het uitvoeren en onderzoeken van evidence-informed taal- en rekeninterventies om mbo-studenten bij te spijkeren.

339 Hoeveel financiële middelen gaan er naar de MBO Raad?

De MBO Raad is een vereniging waarin de leden contributie betalen. Daar bovenop wordt voor specifieke doelen gewerkt met subsidies. De verantwoording van de door OCW gesubsidieerde projecten wordt opgenomen in de jaarrekeningen van de MBO Raad. In 2023 was dit € 8.2 miljoen. De jaarrekeningen worden gepubliceerd via de [website van de MBO Raad](#).

340 Hoe worden de financiële middelen binnen de MBO Raad besteed?

De MBO Raad vrij is om te doen wat ze wil met het lidmaatschapsgeld dat zij van haar leden ontvangt. De middelen die zij ontvangt van OCW worden volgens de door OCW goedgekeurde projectbegrotingen besteed. Per project is de besteding verschillend, over het algemeen wordt 80% van de subsidiegelden besteed aan inhoudelijke personele inzet en 20% aan materiele kosten. De middelen worden besteed aan kennisontwikkeling en kennisoverdracht voor het mbo.

341 Hoeveel fte is er op dit moment werkzaam bij de MBO Raad?

In 2023 had de MBO Raad 122,2 fte in dienst, waarvan 18,8 fte ten dienste van de door OCW gefinancierde projecten.

342 Hoeveel studenten van 27 jaar of ouder, die al een startkwalificatie op niveau 3 of 4 binnen het Middelbaar Beroepsonderwijs hebben behaald, ontvangen jaarlijks bekostiging vanuit de overheid voor studie?

Op 1 oktober 2023 volgden er in totaal 459.000 studenten een bekostigde opleiding. Daarvan zijn ongeveer 51.000 studenten van 27 jaar en ouder (11%). Van deze groep studenten hebben er in totaal ongeveer 16.000 al eerder een mbo 3 of 4 diploma gehaald (3%). Het merendeel van de studenten die al een niveau 3 of 4 diploma hebben gehaald volgen een bbl-opleiding (15.000 studenten), slechts een klein deel volgt een bol-opleiding (700 studenten). Dit zijn zowel studenten die binnen het mbo doorstromen als studenten die van buiten het onderwijs weer een opleiding gaan volgen. In totaal volgt 86% van deze groep studenten een opleiding in de richting van zorg, techniek of ICT.

343 Hoe is de procentuele verdeling van de financiering voor nieuwe mbo-studenten en voor studenten die een diploma behalen en hoeveel ontvangt een mbo-instelling wanneer een student een diploma behaalt?

De rijksbijdrage wordt verdeeld over de instellingen op basis van het aantal studenten, de behaalde diploma's, de leerweg en de prijsfactor van een opleiding. In totaal wordt 20% van de totale rijksbijdrage aan mbo-instellingen verdeeld op basis van behaalde diploma's. Daarbij krijgt een diploma een bepaald gewicht afhankelijk van het niveau. De waarde van een eerder behaald diploma wordt in mindering gebracht, tenzij de studenten in drie aaneengesloten voorgaande jaren niet was ingeschreven in het mbo. Er worden geen vaste prijzen gehanteerd in het verdeelmodel, ook niet voor behaalde diploma's.

344 Zijn er al effecten zichtbaar van het BBL-offensief en zo niet, wanneer worden hier eerste resultaten van verwacht?

Zoals in [de Kamerbrief van 17 juli 2024](#) is geschreven over de voortgang van de Werkagenda MBO, is het aantal en het aandeel bbl-studenten in 2023 gestegen ten aanzien van de drie jaren daarvoor. Hierbij moet worden opgemerkt dat economische omstandigheden doorgaans een belangrijke invloed op de hoeveelheid bbl-studenten hebben. In economisch goede tijden waarin er een grotere vraag is naar arbeidskrachten zijn werkgevers eerder bereid om te investeren in het opleiden van nieuw personeel via de bbl.

In het offensief werkt OCW samen met partners uit het onderwijs en bedrijfsleven aan maatregelen om de bbl bekender te maken bij alle relevante doelgroepen in en om het onderwijs heen. Ook zetten we in op het wegnemen van knelpunten voor initiële studenten en zij-instromers die baat hebben bij een bbl-opleiding. De bbl moet aantrekkelijk zijn voor (potentiële) studenten, want we hebben vakmensen nodig. Dat vereist inspanningen van diverse partijen. In het pact voor de arbeidsmarkt van de toekomst, dat u voor de zomer van 2025 ontvangt, nemen wij de afspraken op die wij met de partners van het bbl-offensief maken. Acties die al eerder door een of meerdere partners uitgevoerd kunnen worden om de bbl te promoten en te versterken, worden alvast uitgevoerd. Middels Kamerbrieven houden wij u daarover op de hoogte.

345 Hoeveel procent van de mbo-studenten zal van 2022 tot 2028 naar verwachting het BBL-traject volgen?

Jaarlijks wordt het aantal studenten en leerlingen voor alle onderwijssectoren geprognosticeerd in de referentieraming. Onderstaande gegevens komen uit de referentieraming 2024. In tabellen 1 en 2 uit deze raming wordt zichtbaar dat het mbo - en de bbl specifiek - te maken heeft met dalende studentenaantallen. Dit komt door de veranderende demografische samenstelling van de bevolking en de verwachte economische ontwikkelingen.

Vakmensen zijn echter hard nodig. Nederland staat voor grote opgaven en de bbl is bij uitstek geschikt om de vakmensen voor deze opgaven op te leiden. In het bbl-offensief wordt samen met het onderwijs, werkgevers en werknemers gewerkt aan het gericht versterken van de bbl. De partners van het offensief zetten in op het bekender en aantrekkelijker maken van de bbl, zodat het een aantrekkelijke optie blijft en wordt voor studenten voor wie dit passend is. Vooral nog zijn de effecten van de maatregelen uit het bbl-offensief niet meegenomen in de ramingen. Een update over dit offensief ontvangt uw Kamer dit najaar in de brief over de Werkagenda MBO.

Tabel 1. Prognose aantal mbo-studenten, referentieraming 2024 (x 1000 studenten)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
BOL	347	330	340	350	356	362	365
BBL	136	140	128	119	113	107	100
	47						
Subtotaal	483	0	468	469	469	469	465

Tabel 2. Prognose verhoudingen bol- en bbl-studenten, referentieraming 2024

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
BOL	72%	70%	73%	75%	76%	77%	78%
BBL	28%	30%	28%	26%	24%	23%	22%
Subtotaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

346 Kunt u per prioriteit uit het Stagepact mbo aangeven hoe de prioritering is terug te zien in middelen?

Er valt geen uitsplitsing te maken per prioriteit van het Stagepact en hoe dit terug te zien is in de middelen. Het Stagepact kent meerdere prioriteiten, maar deze hangen nauw met elkaar samen. Om die reden is er voor gekozen om niet per prioriteit te financieren. SBB, de MBO Raad en VNO NCW / MKB Nederland hebben aanvullende middelen ontvangen ter ondersteuning bij de uitvoering van meerdere prioriteiten. De mbo-instellingen kunnen hun kwaliteitsmiddelen inzetten ten behoeve van de uitvoering van het Stagepact.

347 Kunt u per prioriteit van de Werkagenda mbo aangeven hoe deze prioritering zich uit in financiële middelen?

In onderstaande tabel treft u de investeringen van mbo-instellingen op de prioriteiten van de Werkagenda op basis van de beschikbare begrotingen van mbo-instellingen.

€ x 1 miljoen	2024	2025	2026	2027	Totaal
Prioriteit 1: kansengelijkheid	32 2	29 1	29 0	28 8	1.19 1
Prioriteit 2: aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt	16 5	16 4	16 2	15 9	650

Prioriteit 3: kwaliteit, onderzoek en innovatie	29 3	29 3	29 4	29 4	1.17 5
<i>Totaal investerings vanuit kwaliteitsagenda' s mbo-instellingen</i>	79 5	76 5	76 2	75 7	3.0 81

De investeringen uit de kwaliteitsagenda's bevatten de middelen die beschikbaar zijn gesteld via de Regeling kwaliteitsafspraken mbo 2024-2027. Daarnaast gebruiken instellingen ook andere middelen om in te zetten voor de prioriteiten van de Werkagenda. Het betreft bijvoorbeeld middelen uit de lumpsum en andere regelingen in het mbo.

In een separate brief wordt uw Kamer voor de begrotingsbehandeling nader geïnformeerd over de inzet van de mbo-instellingen in termen van doelstellingen en maatregelen die aan deze middelen zijn gekoppeld.

348 Heeft u inzicht in hoeveel procent van de mbo-studenten een stagevergoeding ontvangt, uitgesplitst naar sector?

41% van mbo-studenten van de beroepsopleidende leerweg (bol) ontvangt een stagevergoeding. Studenten uit de sector Voedsel, groen en gastvrijheid ontvangen het minst vaak een stagevergoeding, studenten uit de sector techniek en gebouwde omgeving het vaakst. Alle cijfers zijn te vinden bij het [CBS](#).

349 Klopt het dat de eerste prioriteit van de Werkagenda mbo is dat alle studenten gelijke kansen krijgen, maar dat de middelen Gelijke kansen stoppen?

De middelen voor gelijke kansen in het mbo worden niet gestopt. Instellingen kunnen middelen uit de kwaliteitsagenda inzetten op kansengelijkheid. In het begrotingsartikel 4 voor mbo is te zien dat de middelen voor de Gelijke Kansen Alliantie vanaf 2024 op 0 staan. Dit betreft echter een technische wijziging. De middelen lopen door, en hebben een plek gekregen op artikel 1 (primair onderwijs) Dit heeft te maken met organisatorische wijzigingen in de ambtelijke organisatie en heeft geen financiële consequenties.

350 Klopt het dat er helemaal geen middelen meer gaan naar Leven Lang Ontwikkelen? Zo nee, kunt u inzichtelijk maken hoeveel middelen er gaan naar Leven Lang Ontwikkelen de komende vijf jaar?

Het kabinet investeert met verschillende lopende NGF-programma's circa € 700 miljoen in Leven Lang Ontwikkelingen (LLO). Deze programma's lopen in de komende vijf jaar af. Buiten deze programma's investeert OCW geen extra middelen in LLO. De activiteiten uit de Onderwijsagenda LLO (november 2023) worden onverminderd uitgevoerd.

351 Klopt het dat er na 2026 geen middelen meer zijn voor de aanpak van laaggeletterdheid?

Nee, er blijven middelen beschikbaar voor de aanpak van laaggeletterdheid na 2026. In de begroting kunt u die middelen terugvinden onder de subsidiereeks voor 'Actieplan laaggeletterdheid/Tel mee met Taal' en de bijdrage aan medeoverheden 'educatie'. Gemeenten ontvangen deze middelen. De bedragen vindt u onder het antwoord op vraag 304.

352 Hoeveel docenten in het mbo vielen onder de salarismix Randstadregio's?

Uit de gegevens van DUO blijkt dat van 2019 tot en met 2023 gemiddeld 10.895 fte per jaar aan docenten in het mbo onder de regeling salarismix Randstadregio's vielen. De regeling is stopgezet per 1 januari 2024.

353 Wat voor zaken werden bekostigd met de middelen Gelijke kansen?

Dit zijn de middelen voor de Gelijke Kansen Alliantie, waarvoor het budget vanaf 2024 op artikel 1 (primair onderwijs) van de begroting staat. In de Gelijke Kansen Alliantie werkt OCW samen met scholen (in primair en voortgezet onderwijs) en gemeenten aan effectieve interventies die passen bij de lokale context, zodat ook kinderen die opgroeien in sociaaleconomisch ongunstige omstandigheden een goede start kunnen maken in het onderwijs. Daarbij is er aandacht voor de omgeving van school, thuis en de wijk, omdat de omstandigheden om te kunnen leren voor kinderen voor een belangrijk deel ook buiten de school liggen. De GKA investeert daarnaast ook in kennisopbouw en -deling binnen het landelijke netwerk, bijvoorbeeld voor het programma School en Omgeving. Als uit monitoring en onderzoek interventies effectief blijken, kunnen die worden opgeschaald naar een bredere groep scholen. Een voorbeeld hiervan is de landelijke subsidieregeling brugfunctionaris.

354 Klopt het dat de SBB¹⁶ wordt gekort op middelen? Welke taken moeten hoeven zij niet meer uit te voeren als gevolg van deze bezuiniging?

¹⁶ SBB: Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven

Het CPB hanteert bij Keuzes in Kaart het uitgangspunt dat de maximale generieke korting op het overheidsapparaat is bepaald op 0,5%. Vandaar dat OCW deze generieke efficiëncytaakstelling toepast voor het gehele OCW-concern en haar zbo's. Deze efficiëncytaakstelling gaat, conform het CPB-rapport Keuzes in Kaart, specifiek over apparaatskosten. OCW blijft het gesprek voeren met SBB over de doorontwikkeling van hun taakuitoefening en het behoud van kwalitatief goede dienstverlening.

355 Hoeveel 'begeleidingsgesprekken jeugdwerkloosheid' zijn er gevoerd? Klopt het dat de middelen hiervoor worden gekort?

Op basis van de eerste regeling nazorg zijn ruim 19.000 jongeren ondersteund. Dit gaat om het aantal unieke jongeren dat ondersteuning heeft gekregen in 2022 en 2023. Mbo-instellingen hoeven niet alle individuele gesprekken bij te houden, waardoor het aantal gevoerde gesprekken niet bekend is. Het klopt niet dat de middelen voor de Aanpak Jeugdwerkloosheid worden gekort. Het bieden van deze begeleidingsgesprekken is onderdeel van het wetsvoorstel Van school naar duurzaam werk en wordt daarmee een structurele taak voor mbo-instellingen. Het beschikbare budget voor scholen voor het bieden van deze ondersteuning blijft ook na inwerkingtreding gelijk. Dit wetsvoorstel wordt nog dit jaar aan uw Kamer gestuurd.

356 Welke stappen onderneemt u om regionale publiek-private samenwerkingen in technische sectoren verder op te schalen?

Het opschalen van regionale publiek-private samenwerkingen in technische sectoren gebeurt door middel van verschillende programma's 'LLO Katalysator' en 'Opschalen PPS'. De focus ligt daarbij op de klimaat- energie- en digitale transitie. Ook is er 'Techkwadraat', waarin wordt gewerkt aan toegankelijk technologieonderwijs voor alle kinderen in het funderend onderwijs. Binnen Techkwadraat is op landelijk, provinciaal, regionaal en lokaal niveau sprake van publiek-private samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en (maatschappelijke) organisaties in de buitenschoolse leeromgeving. Om te komen tot duurzaam, dekkend en kwalitatief sterk technisch onderwijs in het beroepsgerichte vmbo is er daarnaast nog 'Sterk Techniek Onderwijs' voor samenwerkingen tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid in de regio.

357 Hoe wordt de aansluiting tussen regionale vakscholen/opleidingsbedrijven en onderwijsinstellingen verder verbeterd?

Via verschillende programma's is geïnvesteerd in de totstandkoming van publiek-private samenwerking op het snijvlak van onderwijs en arbeidsmarkt. Zie voor voorbeelden het antwoord

op vraag 356. Hier zijn onder andere werkgevers, hun opleidingsbedrijven en door OCW-bekostigde onderwijsinstellingen een actor in. Het bedrijfsleven creëert daarnaast zelf waardevolle leeromgevingen in samenwerking met opleiders. In bedrijfsscholen en opleidingsbedrijven leren vakmensen de vaardigheden die zij nodig hebben voor het uitoefenen van hun beroep.

Zoals aangekondigd in het regeerprogramma werkt dit kabinet daarnaast aan de totstandkoming van een pact Opleiden voor de Arbeidsmarkt van de Toekomst. Daarin willen we met betrokken partijen afspraken maken over het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, met specifieke aandacht voor publiek-private samenwerking. In het pact besteden we tevens expliciet aandacht aan wat er regionaal en wat landelijk nodig is, zodat dit elkaar versterkt.

358 Hoeveel denkt u dat het deels uitkleden van de subsidie praktijkleren bijdraagt aan het behalen van de doelstelling uit het stagepact 'een passend vergoeding voor iedere student'?

Zoals in vraag 6 is beantwoord, is er sprake van een beperkte bezuiniging op de subsidieregeling praktijkleren die naar verwachting geen of beperkt effect zal hebben op werkgevers die een praktijkleerplaats aanbieden. Dit staat los van de doelstelling uit het Stagepact dat iedere student recht heeft op een passende vergoeding voor de stage of leerbaan. Of een bedrijf wel of geen subsidie praktijkleren krijgt, is niet van belang voor de vergoeding die studenten ontvangen. In het Stagepact is afgesproken dat alle bbl-studenten een arbeidscontract en loon ontvangen. Voor het overgrote deel van de bbl-studenten is dit ook al zo. Tegelijkertijd ziet OCW een verbeterpunt, omdat uit onderzoek van SZW naar cao-afspraken blijkt dat specifieke loonafspraken voor bbl-studenten in tweederde van de cao's uitblijft.

359 Welke overwegingen liggen er, naast de subsidietaakstelling, ten grondslag aan de bezuinigingen op de subsidie praktijkleren?

Zoals de minister van OCW in de [Kamerbrief van 24 oktober 2024](#) met de invulling van de subsidietaakstelling voor OCW heeft laten weten, blijft de minister inzetten op de subsidieregeling praktijkleren. Dit betekent dat er vanaf 2030 slechts 5% structureel bezuinigd wordt op de regeling, waardoor € 220 miljoen voor praktijkleren overblijft. Gezien de verwachte daling van het aantal mbo-studenten, heeft de korting op deze regeling naar verwachting geen significante impact op het aantal en op het bedrag per praktijk- en werkleerplaats na 2030.

De bezuiniging voor deze regeling van circa € 150 miljoen was een voorlopige technische verwerking van de subsidietaakstelling. Dit reflecteert echter niet onze inhoudelijke keuze, die gemaakt is in de [Kamerbrief van 24 oktober 2024](#) over de invulling van de subsidietaakstelling voor OCW.

360 Klopt de redenatie dat het deels uitkleden van de subsidie praktijkleren gaat leiden tot minder praktijk- en werkpleerplaatsen?

Zoals in vraag 6 en vraag 359 is beantwoord wordt er slechts beperkt bezuinigd op de subsidieregeling praktijkleren. Gezien de verwachte daling van het aantal mbo-studenten, heeft de korting op deze regeling naar verwachting geen significante impact op het aantal en op het bedrag per praktijk- en werkpleerplaats na 2030.

361 Op grond van welke overwegingen wordt de komende jaren € 58,3 miljoen, in 2026 oplopend naar € 152,5 miljoen, bezuinigd op de subsidieregeling praktijkleren?

Zoals in de antwoorden op de vragen 6 en 359 is aangegeven, is er geen sprake van een bezuiniging van meer dan € 150 miljoen op de subsidieregeling praktijkleren. Dit was slechts een voorlopige technische verwerking van de subsidietaakstelling die vooruitliep op de toen aangekondigde nota van wijziging die is ingediend, en staat los van de inhoudelijke keuzes die met de indiening van de nota van wijziging gemaakt zijn. Zie hiervoor ook de [Kamerbrief van 24 oktober 2024](#).

362 Kunt u een overzicht geven van de afgelopen tien jaar van het aantal mensen dat er in Nederland laaggeletterd zijn?

Een inschatting van het aantal laaggeletterden in Nederland wordt gedaan op basis van OESO-data uit het Programme for the International Assessment of Adult Competencies dat eens in de tien jaar plaatsvindt. De huidige schatting van 2,5 miljoen mensen wordt gebaseerd op gegevens uit het PIAAC-onderzoek van 2013. De ontwikkeling van jaar op jaar wordt daarin niet bijgehouden. In december 2024 presenteert de OESO nieuwe cijfers.

363 Welke impact zal een verdere daling van dit subsidiebudget hebben op de opleiding van (aankomend) zorgprofessionals en het aantal studenten met een beperking dat een praktijkpleerplaats kan vinden?

Zoals in het antwoord op vraag 6 staat aangegeven, heeft de structurele bezuiniging van 5% vanaf 2030 naar verwachting geen significante impact op het aantal en op het bedrag per praktijk- en werkpleerplaatsen. Dit geldt ook voor het aantal leerpleerplaatsen voor zorgprofessionals en voor studenten met een beperking.

364 Hoeveel mensen hebben tot nu toe door het project LLO Collectief Laagopgeleiden en Laaggeletterden een opleiding kunnen volgen? Klopt het dat dit project stopt na 2027?

Het LLO Collectief Laagopgeleiden en Laaggeletterden is een project in het kader van het Nationaal Groeifonds. In eerste

instantie zijn twee pilotregio's - Zuidoost-Brabant en Twente - geselecteerd om een maatwerk opleidingsaanbod aan te bieden aan deze doelgroep. Deze regio's zitten nog volop in de uitvoeringsfase. Een eerste tussenmeting laat zien dat er tot nu toe 244 mensen in deze regio's een traject zijn gestart.

Naar verwachting zal het Nationaal Groeifonds in het eerste kwartaal van 2025 besluiten of de voorwaardelijk toegekende middelen worden vrijgegeven voor het LLO Collectief. Indien dit gebeurt, dan zullen nog eens achttien regio's van start kunnen. Die nieuwe projecten hebben waarschijnlijk een looptijd tot en met 2027. Doel is om de innovaties, nieuwe samenwerkingen en geleerde lessen uit de regio's te borgen in de reguliere structuren voor de aanpak van basisvaardigheden bij volwassenen, zodat deze ook na de looptijd van de projecten gebruikt kunnen worden.

365 Hoe gaat de verlaging van €0,3 miljoen van overige subsidies neerslaan bij de betreffende subsidies?

Deze middelen op het instrument overige subsidies waren bestemd voor beleidsontwikkeling in het mbo. Nu worden deze middelen gedeeltelijk ingezet voor € 0,3 miljoen ter dekking van de subsidietaakstelling in 2025.

366 Klopt het dat in het Hoofdlijnenakkoord staat dat niet zou worden bezuinigd op uitvoeringsorganisaties, maar dat DUO toch wordt gekort? Welke overweging ligt hier aan ten grondslag?

In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat de uitvoering bij de invulling van de taakstelling op de apparaatskosten wordt ontzien. Het CPB hanteert bij Keuzes in Kaart het uitgangspunt van een maximale generieke efficiencykorting van 0,5% per jaar op het overheidsapparaat. Vanuit deze optiek is er voor gekozen deze korting toe te passen op het kerndepartement, de dienstonderdelen en de zelfstandige bestuursorganen.

367 Klopt het dat de SBB na 2025 geen aanvullende middelen ten behoeve van de uitvoering van het Stagepact mbo ontvangt, terwijl het Stagepact doorloopt tot 2027? Hoe verwacht u dat de SBB enerzijds bezuinigt en anderzijds haar wettelijke taken blijft uitvoeren?

SBB krijgt in de jaren 2023-2025 aanvullende financiering ten behoeve van het Stagepact. Een deel van deze middelen is structureel. Deze middelen zijn o.a. ingezet om extra producten te ontwikkelen ter ondersteuning van praktijkbegeleiders in leerbedrijven om de kwaliteit van de stagebegeleiding te verbeteren en stagediscriminatie tegen te gaan. Ook zijn de middelen ingezet voor adviseurs praktijkleren zodat zij meer en betere begeleiding kunnen bieden aan leerbedrijven. Van de ontwikkelde producten en

de extra kennis bij adviseurs praktijkleren kan de sector ook de komende jaren nog profiteren. Het gaat dan bijvoorbeeld om ontwikkelde workshops en tipkaarten over begeleiding van studenten met een extra ondersteuningsbehoefte en leaflets waar extra informatie over stagediscriminatie in is opgenomen. In overleg met SBB wordt gekeken hoe de tijdelijke impuls na 2025 een plek kan krijgen in de structurele wettelijke taken, en hoe de aanvullende structurele middelen zo goed mogelijk ingezet kunnen worden, bijvoorbeeld voor onderhoud van de ontwikkelde producten. Het wegvallen van de aanvullende middelen is geen bezuiniging, vanaf de start was reeds duidelijk dat deze extra impuls voor de periode 2023-2025 zou zijn.

368 Hoe rijmt u de efficiëntietaakstelling voor SBB en de mogelijke taakstelling voor de Subsidieregeling praktijkleren met het tekort aan vakmensen?

Zowel de efficiencytaakstelling voor SBB als de beperkte bezuiniging voor de subsidieregeling praktijkleren, zou niet moeten leiden tot inperking van belangrijke activiteiten voor de aansluiting tussen onderwijs en de arbeidsmarkt.

Zoals ook beschreven in het antwoord op vraag 354, hanteert het CPB bij Keuzes in Kaart het uitgangspunt dat de maximale generieke korting op het overheidsapparaat is bepaald op 0,5%. Dit zou niet moeten leiden op de kwaliteitsverlies of inlevering op belangrijke taken van SBB voor het versterken van de aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt. OCW blijft het gesprek hierover voeren met SBB.

Zoals ook beschreven in het antwoord op vraag 6, heeft de beperkte bezuiniging op de subsidieregeling praktijkleren van 5% vanaf 2030 naar verwachting geen of een beperkt negatief effect op het aantal praktijk- en werkpleerplaatsen en dus ook niet voor het opleiden van vakmensen in de bbl.

369 Deelt u de mening dat gezien het tekort aan vakmensen er geïnvesteerd zou moeten worden in het praktijkleren in het mbo?

Wij delen uw mening dat het opleiden van goede vakmensen belangrijk is. Daarom blijven we structureel jaarlijks € 220 miljoen investeren in de regeling praktijkleren.

Zoals in het antwoord op vraag 6 en 359 staat aangegeven heeft de beperkte korting op de subsidieregeling praktijkleren, zeker gezien de verwachte daling van het aantal mbo-studenten, naar verwachting geen significante impact op het opleiden van vakmensen.

370 Wat is het budgettaire effect van het dalend aantal studenten in het hbo?

In de Referentieraming 2024 zien we een daling van 444.200 studenten in studiejaar 2024/25 naar 409.500 studenten in studiejaar 2030/31. Dit betreft zowel voltijd- als deeltijdstudenten. Het is niet mogelijk om nu het budgettaire effect per jaar door dalende studentenaantallen precies vast te stellen, omdat dit effect afhankelijk is van de toekomstige ontwikkeling van de Referentieraming en de prijs per student in de komende jaren. De onderwijsuitgaven per student in het hbo, zoals opgenomen in de ontwerpbegroting, bedraagt € 10.500 in 2025.

371 Wat betekent het dalend aantal leerlingen voor het budget voor hogescholen?

Zie het antwoord op vraag 370.

372 Wat is het budgettaire effect van het dalend aantal studenten in het wo?

In de Referentieraming 2024 zien we een stijging van 342.400 studenten in studiejaar 2024/25 naar 347.300 studenten in studiejaar 2030/31. Het aantal NL/EER studenten neemt in deze periode af van 315.400 naar 312.400 studenten. Dit betreft zowel voltijd- als deeltijdstudenten. Het is niet mogelijk om het budgettaire effect per jaar door dalende studentenaantallen precies vast te stellen, omdat dit effect afhankelijk is van de ontwikkeling van de Referentieraming en de prijs per student door de jaren heen. De onderwijsuitgaven per student in het wo, zoals opgenomen in de ontwerpbegroting, bedraagt € 9.000 in 2025.

373 Wat betekent het dalend aantal leerlingen voor het budget voor universiteiten?

Zie het antwoord op vraag 372.

374 Hoeveel van de financiële middelen van de rijksbijdrage aan onderwijsinstellingen landt bij onderzoek, wetenschap en onderwijs?

Door het lumpsumkarakter van de rijksbijdrage aan de instellingen en de bestedingsvrijheid, is het niet mogelijk dit inzichtelijk te maken. De instellingen bepalen zelf hoe zij dit geld besteden. In de tabel bij vraag 35 is de ontwikkeling van het lumpsumgedeelte voor de verschillende onderdelen van de Rijksbijdrage weergegeven. Deze onderverdeling hoeft vanwege de bestedingsvrijheid niet overeen te komen met de uiteindelijke bestedingen van de instelling.

375 Hoeveel van de financiële middelen van de rijksbijdrage aan onderwijsinstellingen landt bij overhead en communicatie?

Door het lumpsumkarakter van de rijksbijdrage aan de instellingen en de bestedingsvrijheid, is het niet mogelijk dit inzichtelijk te maken. De instellingen bepalen zelf hoe zij dit geld besteden. Als benadering voor overhead kan bijvoorbeeld wel het percentage ondersteunend en beheer personeel (OBP) bij universiteiten in relatie tot het totaal personeel worden gebruikt. Volgens opgave van [de UNL](#) is dit in 2023 circa 41%. De UNL heeft een uitsplitsing hiervan in verschillende onderdelen zoals onderwijs en onderzoekondersteuning, facilitaire zaken, management en bestuursondersteuning et cetera. Het aantal communicatiemedewerkers wordt door de UNL niet apart zichtbaar gemaakt. Exclusief onderwijs en onderzoekondersteuning is het OBP circa 32% van het totale personeel van de universiteiten. Het percentage van 32% is relatief stabiel sinds 2010.

376 Welke onderwijsinstellingen maken op dit moment gebruik van een capaciteitsfixus?

In studiejaar 2024-2025 zijn er in het hbo en wo 88 voltijd-bacheloropleidingen met een capaciteitsfixus. Deze opleidingen zijn verspreid over 13 hbo-instellingen en 12 universiteiten. Een actueel overzicht van opleidingen met een numerus fixus is te raadplegen via studiekeuze123.nl.

377 Wat zijn de meest recente cijfers op het gebied van onveiligheid van Joodse studenten op onze onderwijsinstellingen?

Op hogescholen en universiteiten is geen registratieplicht voor antisemitische incidenten. Er zijn daarom geen cijfers beschikbaar op het gebied van onveiligheid voor Joodse studenten. Via het CIDI komen wel meer meldingen van antisemitische incidenten binnen het onderwijs binnen, maar hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen sectoren. Wel laat het kabinet zich door de Nationaal coördinator antisemitismebestrijding informeren over signalen van onveiligheid van Joodse studenten.

378 Wat doet u op dit moment om ervoor te zorgen dat onderwijsinstellingen voor alle studenten vrij en veilig toegankelijk zijn?

De verantwoordelijkheid voor vrij, en veilig toegankelijk onderwijs ligt primair bij de instellingen zelf. In het kader van de protesten rond de situatie in Gaza voeren wij het gesprek met de instellingen over hoe zij omgaan met de protesten en de impact daarvan op de (ervaren) veiligheid van alle studenten en medewerkers. Wij zien het als onze verantwoordelijkheid om beleid te voeren dat normen stelt en om instellingen te stimuleren, faciliteren en ondersteunen

bij de transitie naar meer sociale veiligheid voor studenten, docenten en onderzoekers. Dit doen wij met de integrale aanpak sociale veiligheid. Daarnaast werken wij op dit moment aan de concrete uitvoering van de motie Martens America (Kamerstuk 36560 VIII, nr. 13), die ziet op het rapporteren van de Kamer over situaties waarin onderwijsinstellingen niet vrij, veilig of toegankelijk zijn. Wij zullen uw Kamer voor het kerstreces hierover nader informeren.

379 Welke onderwijsinstellingen en/of opleidingen zijn voornemens de mogelijkheid af te schaffen om cum laude af te studeren?

Er is geen overzicht van onderwijsinstellingen of opleidingen die voornemens zijn de mogelijkheid af te schaffen om cum laude af te studeren. Ook zijn ons geen signalen bekend. Instellingen nemen de eisen om de aantekening cum laude te ontvangen op in de onderwijs- en examenregeling (OER) of de Regels en Richtlijnen van de examencommissie.

380 Hoeveel financiële middelen gaan naar de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie?

In 2025 gaat er vanuit het ministerie van OCW, voor hoger onderwijs, € 7 miljoen naar de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) en de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CHDO). Daarnaast ontvangt de NVAO ook middelen vanuit het ministerie van OCW, voor middelbaar beroepsonderwijs, in 2025 ter hoogte van € 590.000 voor de instellingssubsidie van de Commissie Macrodoelmatigheid mbo (CMMBO).

381 Hoe worden de financiële middelen binnen de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie besteed?

De NVAO is een zelfstandig bestuursorgaan en is daardoor zelf verantwoordelijk voor haar bedrijfsvoering en financiële huishouding. De algemene bijdrage van het ministerie is daarom niet verder uitgesplitst. Over de besteding van middelen legt de NVAO verantwoording af aan OCW middels [de jaarverslagen](#).

382 Hoeveel fte is er op dit moment werkzaam bij de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie?

De NVAO is een zelfstandig bestuursorgaan en is daardoor zelf verantwoordelijk voor haar bedrijfsvoering en financiële huishouding. Uit het [jaarverslag van 2023](#) blijkt dat er in dat jaar 37 FTE werkzaam was voor het Nederlandse deel van de NVAO.

383 Hoe vaak raadpleegt u de Universiteiten voor Nederland (UNL) voor advies en wat voor advies betreft dit?

Wij spreken zowel de Universiteiten van Nederland als de Vereniging Hogescholen én de studentenorganisaties individueel op regelmatige basis, in elk geval drie maal per jaar. Daarnaast spreken ambtenaren binnen OCW structureel elke vier tot zes weken individueel met de Vereniging Hogescholen, de Universiteiten van Nederland en de studentenorganisaties. Het gaat om brede overleggen waarbij we samen de agenda bepalen. We spreken over een veelheid van beleidsmatige en financiële zaken die aandacht behoeven omdat ze actueel zijn of omdat extra inzet van zowel het Rijk als de instellingen nodig is. Voor onze beleidsvorming is het van groot belang om regelmatig te overleggen met de vertegenwoordiging van onze sectoren. Daarnaast spreken wij geregeld met andere geledingen zoals toezichthouders, bestuurders en met individuele wetenschappers, docenten en studenten.

384 Wat zijn de financiële gevolgen voor onderwijsinstellingen vanwege de recente rellen?

Er is vanuit de stelselverantwoordelijkheid geen centraal overzicht van specifieke financiële gevolgen van de recente rellen. Alle bekostigde universiteiten en hogescholen ontvangen lumpsum-bekostiging van het Rijk. Zij beslissen zelf hoe zij het geld uitgeven en verantwoorden zich hierover conform de voorschriften in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs (RJO) en aan de raden van toezicht.

385 Wie heeft er op dit moment de leiding wanneer er nieuwe rellen ontstaan op onderwijsinstellingen; is dit de Raad van Bestuur of de burgemeester van de desbetreffende stad?

Het college van bestuur van onderwijsinstellingen is de eerstverantwoordelijke partij om de veiligheid van studenten en medewerkers in de instelling en op het privéterrein van de instelling te garanderen. Hiervoor hebben zij onder meer huisregels en veiligheidsbeleid opgesteld. Indien de instelling, bijvoorbeeld tijdens een protestactie, actievoerders verzoekt om het pand of terrein te verlaten en hier wordt geen gehoor aan gegeven, kan het college van bestuur overwegen om aangifte te doen van huisvredebreuk of lokaalvredebreuk. Vanaf dat moment gaat de lokale driehoek onder leiding van de burgemeester over de inzet van de politie.

In het geval er een (al dan niet aangekondigde) protestactie plaatsvindt in de openbare ruimte is het de verantwoordelijkheid van de lokale driehoek onder leiding van de burgemeester om de openbare orde en veiligheid te handhaven.

Overigens is er niet overal een duidelijk zichtbare overgang van openbare ruimte naar het privéterrein van de onderwijsinstelling, mede vanwege het open karakter van onderwijsinstellingen en de

bijbehorende campussen. In algemene zin is het daarom zo dat er bij protestacties nauw contact is tussen de onderwijsinstelling en de verschillende partijen van de lokale driehoek.

386 Wat doet u op dit moment om onderwijsinstellingen te helpen voorkomen dat er opnieuw rellen uitbreken?

Onderwijsinstellingen in Nederland kennen een lange rijke geschiedenis van vrijheid van meningsuiting en academische vrijheid en zijn juist daarom de plekken van open dialoog. Studenten en medewerkers krijgen de ruimte om zich te uiten en door middel van feiten en onderbouwing met elkaar in discussie te gaan. Het zijn plekken waar je het met elkaar oneens mag zijn op basis van woorden en argumenten, maar altijd op respectvolle wijze. Discriminatie, racisme, bedreiging, intimidatie of geweld past hier op geen enkele manier bij.

Het college van bestuur van onderwijsinstellingen is de eerstverantwoordelijke partij om de veiligheid van zijn studenten en medewerkers in de instelling en op het privéterrein van de instelling te garanderen. Om vreedzame demonstraties beter te faciliteren is door de onderwijsinstellingen de gezamenlijke Richtlijn protesten universiteiten en hogescholen opgesteld. Aanvullend vervult het ministerie een ondersteunende rol in het verbeteren van contacten tussen de instellingen en relevante partners uit de lokale veiligheidsketen en met het beschikbaar stellen van openbare informatie over de toepassing van het demonstratierecht. Tot slot benadrukt het ministerie van OCW het belang van het uitwisselen van goede voorbeelden tussen de instellingen, bijvoorbeeld op het gebied van de-escalatie. Ook voert zij hierover regelmatig overleg met de koepels UNL en VH. Zie verder het antwoord op vraag 387.

387 Hoe vaak onderhoudt u contact met de verschillende Raad van Besturen van onderwijsinstellingen om nieuwe rellen te voorkomen?

Wij voeren bestuurlijk overleg met instellingen en de diensten wanneer de actuele situatie hiertoe aanleiding geeft. In de periode na de uit de hand gelopen demonstratie bij de UvA begin mei dit jaar heeft onze ambtsvoorganger intensief overleg gevoerd. De agenda's van deze overleggen zijn openbaar gemaakt in verband met een [WOO-verzoek](#). Ook na de zomer hebben wij overleg gevoerd met de instellingsbesturen en is er regelmatig contact geweest met individuele instellingen. Daarnaast overlegt het ministerie van OCW geregeld met de koepels UNL en VH over de stand van zaken als het gaat om inspanningen ten behoeve van de-escalatie, en laat zij zich informeren over de uitkomsten van beoordelingen van internationale samenwerkingen, en over de toepassing van de demonstratierichtlijn.

388 Wat is op dit moment de stand van zaken wat betreft academische samenwerkingen met Israëlische universiteiten?

De stand van de informatie zoals ik die van UNL heb ontvangen op 22 september jongstleden is als volgt. De meeste universiteiten hebben commissies op centraal niveau die het College van Bestuur en decanen adviseren over richtlijnen omtrent samenwerkingen met externe partijen waarbij sprake kan zijn van een conflict met eigen maatschappelijke waarden, bijvoorbeeld in geval van samenwerking met landen in conflictgebieden. De scope, werkwijze en toepassing van deze commissies verschilt per universiteit. De meeste universiteiten hebben op dit moment geen beperkingen gesteld aan samenwerking met Israëlische universiteiten. Bij het merendeel van de universiteiten zijn op dit moment de kaders voor beoordeling nog in ontwikkeling of is casuïstiek in behandeling. Enkele universiteiten gaan, lopende deze processen, voorlopig geen nieuwe samenwerkingen aan.

389 Welke aandachtspunten neemt u mee uit het IBO-rapport in de discussie rondom capaciteitsbekostiging?

De problematiek rondom spanning op de arbeidsmarkt en effecten van de demografische krimp zijn herkenbaar. In het regeerprogramma staat dat we ten behoeve van onderwijs in de regio en met betrekking tot tekortsectoren toewerken naar vormen van capaciteitsbekostiging. Wij zullen daarom de bekostiging bezien in het kader van stabiele langetermijnfinanciering. Het IBO stelt dat invoer van capaciteitsbekostiging ten koste gaat van studiekeuzevrijheid. Dat is niet bij alle vormen van capaciteitsbekostiging het geval. Wij zullen in ons beleid ook kijken naar de effecten van capaciteitsbekostiging op studiekeuzevrijheid. Tot slot ziet het IBO geen aanleiding voor een nieuw bekostigingsmodel en beschrijft het IBO dat elk model voor- en nadelen heeft, gerelateerd aan prikkels in het stelsel. We zullen bij de uitwerking van capaciteitsbekostiging en eventueel aanvullend beleid rekening houden met voor- en nadelen van verbeteringen in de bekostigingssystematiek.

390 Hoe ontwikkelt het in 2021 door PwC geconstateerde structurele tekort van € 1,1 miljard zich in de bekostiging van het wo in de periode 2025-2028? En mocht u daar geen zicht op hebben, wilt u dit dan alsnog in kaart laten brengen?

Het onderzoek van PwC concludeerde dat de financiering van het wo op totaalniveau niet toereikend was en dat structureel € 800 miljoen nodig was om achtergebleven investeringen vlot te trekken, een inhaalslag te maken op onderzoeksbudgetten en om de ambities op kleinschalig onderwijs te realiseren. Naast de structurele investering geeft het onderzoek aan dat € 300 miljoen aan incidentele middelen nodig waren voor in verband met

achtergebleven investeringen. Het onderzoek baseert zich op de gegevens tot en met 2018 en bevat geen doorkijk naar de periode tussen 2025-2028. Dit tekort is dus niet één op één door te trekken naar de toekomst.

- 391 Onderschrijft u de onderzoeksuitkomsten van de Arbeidsinspectie dat regeldruk, verantwoordingsdruk en administratieve lasten een belangrijke oorzaak van werkdruk zijn? Heeft u zicht op de omvang van de regel- en verantwoordingsdruk in het wo die wordt veroorzaakt door nationale wet- en regelgeving? Zo niet, bent u voornemens dit in kaart te brengen, gelet op het belang dat u ook hecht aan vermindering van de werkdruk?

Ja, wij onderschrijven de onderzoeksuitkomsten van de Arbeidsinspectie. Werknemers geven aan dat zij structureel belast zijn met meer taken en verantwoordelijkheden dan waarvoor zij zijn aangesteld. De minister van OCW heeft er daarom voor gekozen om het restant van de stimuleringsbeurzen in te zetten om werkdruk te verlagen. De belangrijkste oorzaken van werkdruk zijn volgens werknemers regel- en verantwoordingsdruk, prestatiedruk, ambities van zowel individuen, als faculteiten en universiteiten, en de wijze waarop het onderzoek en onderwijs wordt gefinancierd. Wij zijn alert op het probleem van regel- en verantwoordingsdruk. Daarom heeft de minister van OCW er bijvoorbeeld voor gekozen om voor de besteding van de middelen voor werkdruk geen extra verantwoordingsregime, noch een extra nieuw instrument in te richten. Verder wordt bij elk wetsvoorstel gekeken naar welke gevolgen het toevoegen of schrappen van een regel heeft voor de administratieve lastendruk van instellingen die te maken krijgen met het betreffende wetsvoorstel. Dit wordt toegelicht in de Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel. Overigens dient opgemerkt te worden dat het bij regeldruk niet alleen gaat om de impact van nationale wet- en regelgeving, maar ook om de regels die universiteiten zelf hanteren. Wij ontvangen hier ook signalen over uit het veld. Wij zijn van mening dat universiteiten daar ook kritisch naar moeten kijken en dat het behulpzaam is wanneer zij hierover in gesprek gaan met hun medewerkers.

- 392 Heeft u zicht op de kosten die universiteiten moeten maken om aan nationale wet- en regelgeving te voldoen?

Er bestaat geen (uitputtend) overzicht van de nalevingskosten die universiteiten of hogescholen moeten maken. Bij elk wetsvoorstel wordt er steeds gekeken naar welke gevolgen het toevoegen of schrappen van een regel heeft voor de nalevingskosten. Dit wordt zoals gebruikelijk toegelicht in de memorie van toelichting bij een wetsvoorstel.

- 393 Wanneer vindt besluitvorming plaats over de onvoorwaardelijke middelen voor de NGF-projecten: '(LLO)-katalysator',

'Digitaliseringsimpuls onderwijs NL' en 'Nationale aanpak professionalisering leraren'? Klopt het dat deze onvoorwaardelijke middelen niet op de begroting OCW staan?

Npuls (voorheen: digitaliseringsimpuls onderwijs NL)

De onvoorwaardelijke middelen zijn in 2022 bij het honoreren van het programma toegekend en overgeboekt naar de OCW begroting. De besluitvorming voor de voorwaardelijke middelen ligt in de eerste helft van 2025. Deze middelen staan nu nog niet op de begroting van OCW. Bij een positief advies van de adviescommissie over de voorwaardelijke periode en besluitvorming in de ministerraad worden de middelen bij het eerstvolgende reguliere begrotingsmoment naar de begroting van OCW overgeboekt.

LLO-katalysator

De onvoorwaardelijke middelen zijn in 2022 bij het honoreren van het programma toegekend en overgeboekt naar de OCW begroting. De start voor de evaluatie voor de voorwaardelijke middelen ligt eind 2025. De middelen van de voorwaardelijke fase zijn nu nog niet opgenomen op de begroting van OCW.

Bij een positief advies van de adviescommissie over de voorwaardelijke periode en besluitvorming in de ministerraad worden de middelen bij het eerstvolgende reguliere begrotingsmoment naar de begroting van OCW overgeboekt.

Nationale aanpak professionalisering leraren (NAPL)

Besluitvorming over de voorwaardelijke middelen wordt verwacht in de eerste helft van 2027, het evaluatieproces ten behoeve daarvan start naar verwachting eind 2026.

De middelen van de voorwaardelijke fase zijn nu nog niet opgenomen op de begroting van OCW. Bij een positief advies van de adviescommissie over de voorwaardelijke periode en besluitvorming in de ministerraad worden de middelen bij het eerstvolgende reguliere begrotingsmoment naar de begroting van OCW overgeboekt.

394 Wat zijn de gevolgen voor hbo-instellingen als deze onvoorwaardelijke middelen worden geschrappt?

De onvoorwaardelijke middelen kunnen niet meer worden geschrappt, omdat deze al toegekend zijn.

Voor het voorwaardelijke gedeelte van de NGF-programma's geldt dat de middelen worden ingezet voor de betrokken sectoren waar het hbo onderdeel van is. Als de voorwaardelijke middelen geschrappt worden dan zijn de gevolgen voor het hbo net zo ingrijpend als voor het primair onderwijs, voortgezet onderwijs, mbo en het wo, alsmede de betrokken bedrijven.

395 Valt het onvoorwaardelijke deel van deze NGF-projecten onder ronde 1 t/m 3 of onder 4 of 5 van het Nationaal Groeifonds?

De LLO-Katalysator en Npuls zijn voorstellen uit de tweede ronde van het NGF. De Nationale aanpak professionalisering leraren (NAPL) is een programma uit de derde ronde. Zowel de onvoorwaardelijke als de voorwaardelijke middelen behoren bij dezelfde ronde.

- 396 Op welke manier bent u betrokken bij het ontwikkelen van een digitale 'gezamenlijke sectorarchitectuur' in het onderwijs? Op welke termijn is deze volledig gerealiseerd? Kunt u schetsen welke voordelen scholen op termijn zullen hebben van een dergelijke architectuur?

Het hbo en wo kent reeds een sectorarchitectuur (genaamd HOSA). HOSA draagt bij aan goede onderlinge informatiehuishouding en -uitwisseling en vormt een ict basis. Vanuit groeifondsprogramma NPuls wordt verder gewerkt aan digitale sectorvoorzieningen, bijvoorbeeld op het gebied van een betere uitwisseling van studiegegevens. Het ict landschap van mbo, hbo en wo-instellingen wordt via Npuls verder uitgebreid volgens de uitgangspunten van de HOSA.

- 397 Wat is het gemiddelde startsalaris van een zij-instromer?

Er zijn geen gegevens beschikbaar over het gemiddelde (start)salaris van een zij-instromer. Afhankelijk van de functie kan een zij-instromer door de werkgever in een hogere trede of schaal beginnen. In algemene zin verdient een leraar in het primair- en voortgezet onderwijs in 2024 tussen de € 3.800 en € 7.900 per maand. Gemiddeld in het primair- en voortgezet onderwijs is dat respectievelijk € 5.800 en € 6.200 per maand.

- 398 Vanuit welke sectoren komen zij-instromers veelal?

Er is een grote spreiding in de herkomst van de zij-instromers. Op basis van DUO-gegevens over subsidieaanvragen voor zij-instromers in beroep (primair- en voortgezet onderwijs en mbo) voor 2024 blijkt dat zij-instromers veelal uit de sectoren onderwijs (22%), gezondheidszorg en welzijn (8%), bouw en techniek (5%) en zakelijke dienstverlening (4%) komen.

- 399 Hoeveel gaan zij-instromers er gemiddeld op voor- of achteruit in salaris bij aanvang van de zij-instroomopleiding?

Er zijn geen gegevens beschikbaar over wat een zij-instromer verdiende en gaat verdienen. Gemiddeld verdient een leraar in het primair- en voortgezet onderwijs in 2025 € 6.100 respectievelijk € 6.500 bruto per maand (hierbij is de aannahme gedaan dat de loonsverhoging van 4,9% in het primair onderwijs per oktober 2024, in lijn met het onderwijsakkoord 2022 ook in het voortgezet

onderwijs zal worden toegepast). Dat is ruim meer dan het modale inkomen van Nederland (€ 3.700 per maand in 2024) en ca. 6% en 4% meer dan op hen lijkende hbo- en wo-opgeleiden in andere sectoren (in 2022, zie [Arbeidsvoorwaarden publieke sector](#)). Dat is relevante informatie, want salaris kan als een drempel worden ervaren door de deelnemers van een zij-instroom traject. Zie hiervoor ook de [kosten zij-instroomtrajecten](#).

- 400 Hoe is de begeleiding van de regeling zij-instroom vormgegeven? Gaat deze aangevraagde begeleiding via de werkgever of de zij-instromer?

Hoe de begeleiding wordt ingevuld is niet voorgeschreven en kan per zij-instromer verschillen. Voorbeelden zijn begeleiding door een buddy, mentor, coach, docent en/ of schoolleiding, een begeleidingsprogramma voor beginnende leraren, een introductiebijeenkomst voor beginnende leraren en een intervisiegroep. De afspraken over de begeleiding worden opgenomen in de tripartiete overeenkomst tussen werkgever, zij-instromer en lerarenopleiding. De begeleiding wordt door het bevoegd gezag in overleg met de zij-instromer bepaald.

- 401 Kunt u aangeven of de afschaffing van de OV-vergoeding voor Nederlandse studenten in het buitenland ook geldt voor Nederlandse studenten die op een Nederlandse instelling studeren, maar in het buitenland wonen en deze vergoeding gebruiken om van en naar de instelling te kunnen reizen?

Het uitgangspunt van deze maatregel uit het hoofdlijnenakkoord is het volledig afschaffen van de RBS-vergoeding. Dit betekent dat ook de in de vraag genoemde groep studenten, de Nederlandse studenten die in Nederland studeren maar in het buitenland wonen, na wetswijziging geen aanspraak meer zullen kunnen maken op deze RBS-vergoeding. De gewone ov-studentenkaart blijft ongewijzigd beschikbaar.

- 402 Kunt u toelichten waarop de verwachte bezuinigde bedragen zijn gebaseerd en waarom dit bedrag per jaar verschilt?

De raming voor de afschaffing van de OV-vergoeding is gebaseerd op de verwachte uitgaven aan deze vergoeding (prijsspeil 2023). De besparing in het hoofdlijnenakkoord loopt op van € 4 miljoen in 2026 naar € 30 miljoen in 2036. Dit komt enerzijds omdat er naar alle waarschijnlijkheid sprake dient te zijn van cohortgarantie bij afschaffing. De cohortgarantie houdt in dat studenten die hun opleiding zijn gestart voor het afschaffen van de OV-vergoeding in het buitenland, recht blijven houden op de OV-vergoeding. Hierdoor is er in het begin sprake van een ingroeipad en wordt de totale besparing pas later bereikt. Ten tweede is de OV-vergoeding voor mbo niveau 3-4, hbo en wo onderdeel van de prestatiebeurs.

Bedragen die als prestatiebeurs worden verstrekt, tellen pas voor de begroting op het moment dat deze worden omgezet in een gift.

403 Kunt u de post 'Programma leesbevordering' uitsplitsen tot en met 2029?

In onderstaande tabel zijn de geraamde bedragen van de post 'programma leesbevordering' uitgesplitst. De uitsplitsing is gemaakt is op basis van de stand ontwerpbegroting 2025.

omschrijving geplande uitgaven (bedragen X € 1.000)	202 5	202 6	202 7	20 28	20 29
Stichting Lezen - Infrastructuur de Bibliotheek op School tot met schooljaar '25- '26	24.1 95	13.9 39			
Stichting Lezen Kunst van lezen i.h.k.v. Actieprogramma 'Tel mee met Taal'	3.35 0	3.35 0	3.35 0	3.3 50	3.3 50
Stichting Leenrecht - Leenrechtvergoeding auteurs Bibliotheek op School	3.50 0	3.50 0	3.50 0	3.5 00	3.5 00
Stichting Literatuurmuseum (verhuizing)		3.00 0	3.00 0		
Certificering Taalhuizen	366	366	366		
Stichting Lezen - Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid	239				
Toegankelijk publiceren aan de bron - 2	70	70	70	70	70
Stichting De Schrijverscentrale 'De kracht van Creativiteit'	59				
Stichting De VoorleesEpresss - Leesbevordering 2023-2024	123				
Stichting NVJ - Meldpunt	23				

Schrijversveilig (Pilotjaar)					
Overige projecten	180	372	372	692	2.6 88
Totaal budget	32.1 04	24.5 97	10.6 58	7.6 12	9.6 08

404 Kunt u het totaal aan financieringsbronnen (inclusief bekostiging vanuit het masterplan basisvaardigheden) voor de bibliotheek op school onder elkaar zetten?

De bibliotheek op school wordt tot en met schooljaar 2025-2026 gefinancierd via de post 'Programma leesbevordering' op artikel 14 (cultuur). De middelen zijn afkomstig uit het 'Masterplan basisvaardigheden' Dit is tevens de enige financieringsbron voor de bibliotheek op school.

405 Tot welk jaar wordt de bibliotheek op school gefinancierd en voor welk budget?

De 'Bibliotheek op school' wordt gefinancierd tot en met het schooljaar 2025-2026. Het totale budget voor de schooljaren 2023-2024, 2024-2025 en 2025-2026 bedraagt € 73,9 miljoen.

406 Hoe veel po- en vo-scholen hebben momenteel een bibliotheek op school?

In schooljaar 2022-2023 hebben 3.334 po-scholen en 292 vo-scholen een samenwerking volgens de 'Bibliotheek op school' of een vergelijkbare aanpak.

407 Wat bedoelt u met de zin "dit geld komt uit de onderwijsbegroting"? Welk geld wordt hier bedoeld?

De middelen zijn binnen de OCW-begroting vanuit het beleidsartikel van het primair onderwijs (artikel 1) overgeheveld naar het beleidsartikel voor cultuur (artikel 14). Deze middelen zijn afkomstig uit het 'Masterplan basisvaardigheden' en waren ook op het onderwijsartikel reeds bestemd voor het doel leesbevordering. Cultuur heeft de uitvoering voor de versterking van de samenwerking tussen de bibliotheken en scholen, via de 'Bibliotheek op school', en 'BoekStart' in de kinderopvang ter hand genomen.

408 Hoeveel dragen lokale overheden gemiddeld bij aan de bibliotheek op school?

De bijdrage van lokale overheden aan de 'Bibliotheek op school' is variabel. In de praktijk loopt het uiteen van helemaal geen gemeentelijke financiering tot 100% financiering door de gemeente.

409 Hoeveel kost het om de bibliotheek op school uit te breiden naar iedere school?

De totale kosten van een volledige voorziening van de 'Bibliotheek op school' op iedere school zijn volgens de berekening van de Kwink-groep (2023) in totaal € 142 miljoen per jaar: € 99,7 miljoen voor het primair onderwijs en € 42,3 miljoen voor het voortgezet onderwijs. Dit betreft de totale gezamenlijke investering voor de bibliotheekgerelateerde kosten vanuit het Rijk en gemeenten. In de berekening van de kosten zijn de eigen investering door de school voor de noodzakelijk inzet van formatie en scholing niet meegenomen.

In het huidige programma, dat voor een deel van de scholen geldt, worden de totale kosten gedeeld door het Rijk, de gemeenten en de scholen zelf. Momenteel stelt het Rijk tot en met 2025 (schooljaar 2025-2026) tijdelijk circa € 25 miljoen per jaar beschikbaar voor de uitvoering van 'Bibliotheek op school'.

410 Hoeveel financiële middelen ontvangt het Commissariaat voor de Media?

Vanuit het ministerie van OCW ontvangt het Commissariaat voor de Media in 2025 € 10 miljoen voor het uitvoeren van de wettelijke toezichtstaken die voortvloeien uit de Mediawet 2008 en de wet op de vaste boekenprijs. Het betreft toezicht op radio, televisie, 'videodiensten op aanvraag' en Nederlandse boekuitgaven.

411 Hoe worden de financiële middelen binnen het Commissariaat voor de Media besteed?

Vanuit het ministerie van OCW ontvangt het Commissariaat voor de Media een bijdrage voor het uitvoeren van de wettelijke taken die voortvloeien uit de Mediawet 2008. Naast de bijdrage van het ministerie van OCW ontvangt het Commissariaat jaarlijks van commerciële media-instellingen een bijdrage in de toezichtskosten, zie bijvoorbeeld het [jaarverslag 2023 Commissariaat voor de Media](#). De financiële middelen van het Commissariaat worden gericht ingezet om de taken als toezichthouder uit te voeren. Zoals beschreven in het jaarverslag 2023 worden de taken uitgevoerd door de afdelingen markttoegang, toezicht, onderzoek en beleidsadvies en handhaving en bezwaar. Daarnaast ondersteunt de afdeling bestuurs- en organisatiezaken de uitvoerende afdelingen om haar werk zo effectief en efficiënt mogelijk te doen.

412 Hoeveel fte is er op dit moment werkzaam bij het Commissariaat voor de Media?

Op dit moment is er 73 fte werkzaam bij het Commissariaat voor de Media.

413 Hoeveel financiële middelen gaan er vanuit OCW naar NPO Start?

Het is aan de NPO om te besluiten hoeveel OCW-middelen zij willen alloceren aan NPO start. Van de totale bekostiging vanuit het ministerie van OCW wordt € 71,4 miljoen door de NPO in 2025 gealloceerd aan NPO Start, zowel voor techniek (€ 12,5 miljoen) als content (€ 58,9 miljoen).

414 Wat is op dit moment de stand van zaken rondom de fondsen voor de veiligheid van journalisten?

'PersVeilig' is in 2019 als project begonnen. Recent is 'PersVeilig' geëvalueerd. In november, tijdig voor het wetgevingsoverleg Media, zal de Kamer nader worden geïnformeerd over de evaluatie en de recente ontwikkelingen rond 'PersVeilig'. Op het project 'Persveilig' wordt niet bezuinigd, omdat persvrijheid en -veiligheid cruciaal zijn voor de democratie.

415 Welke manier van steekproef gebruikt DUO op dit moment wat betreft de signalering van fraude?

DUO gebruikt voor de controle uitwonendenbeurs sinds juni 2023 een aselechte steekproef. Hier is door mijn ambtsvoorganger voor gekozen nadat bekend werd dat er mogelijk sprake was van indirecte discriminatie bij het risicogericht toezicht.

Op dit moment worden studenten aselekt gecontroleerd voor de controle naar hun woonsituatie. Een uitzondering hierop is dat studenten in een kwetsbare positie niet gecontroleerd worden. Dat zijn de volgende groepen:

- studenten die verblijven in zorginstellingen;
- studenten die beschermd wonen (bijvoorbeeld het Leger des Heils) of begeleid wonen;
- studenten die ingeschreven staan op een gemeentelijke briefadres (bijv. dak- en thuislozen);
- studenten die onder curatele gesteld zijn;
- studenten die verblijven in een crisisopvang (Blijf-van-mijn-Lijfhuizen);
- studenten die vallen onder de hersteloperatie Kinderopvang Toeslagenaffaire (KOT);
- studenten die vermist worden of waarbij sprake is van een vermoeden van overlijden.

416 Welke manieren van steekproeven gebruikte DUO in het verleden om fraude te signaleren?

In de periode tot aan begin 2012 vonden er administratieve controles plaats door middel van bestandsvergelijkingen tussen het studiefinancieringssysteem en de huidige Basisregistratie Personen (BRP). Vanaf begin 2012 tot zomer 2023 werd aan de hand van criteria een selecte steekproef gehanteerd. Sinds juni 2023 tot heden gebeurt dit via een aselecte steekproef.

417 Welke manieren van steekproeven kan DUO gebruiken om fraude te signaleren?

Er wordt momenteel gewerkt aan het ontwikkelen van nieuwe, betere controles bij de uitwonendenbeurs. Het kabinet acht het noodzakelijk om op zoek te gaan naar een nieuwe, effectieve vorm van risicogericht toezicht, waarbij alleen verantwoord onderscheid wordt gemaakt. Hiertoe worden verschillende scenario's in kaart gebracht.

418 Hoe komen de urgentie van de knelpunten die het rapport 'Druk op de keten' van eind 2023 benoemt over de druk op de keten in kinderopvang, onderwijs en zorg voor kinderen in de leeftijd van 0-13 jaar, en de aanbevelingen van dat rapport, terug in het beleid?

Nog voor het eind van het jaar wordt uw Kamer via een gezamenlijke beleidsreactie van OCW, SZW en VWS geïnformeerd over acties volgend op dit onderzoek Druk op de Keten.

419 Welke maatregelen neemt u om te voorkomen dat de btw-verhoging op cultuur de toegankelijkheid van excursies en culturele uitstapjes voor leerlingen negatief beïnvloedt?

Of de btw-verhoging op cultuur de toegankelijkheid van excursies en culturele uitstapjes voor leerlingen negatief beïnvloedt, is op dit moment nog niet in te schatten. Dat heeft er mede mee te maken dat dit soort inschattingen vooraf met veel onzekerheden zijn omgeven. De verwachting is wel dat er voldoende mogelijkheden beschikbaar blijven voor leerlingen om op excursies en culturele uitstapjes te gaan.

De btw-maatregelen worden in 2028 geëvalueerd. Hierin zal gekeken worden naar de mate waarin de verhoging wordt doorberekend aan consumenten en daarmee welk effect het heeft op de vraag. Pas dan kan worden vastgesteld of de btw-verhoging effect heeft op de toegankelijkheid van excursies en culturele uitstapjes voor leerlingen.

420 Kunt u een indicatie geven van de hoeveelheid studenten die jaarlijks een verhoogd collegegeldtarief zullen moeten betalen vanwege langstuderen, ervan uitgaande dat de langstudeermaatregel structureel € 282 miljoen oplevert?

In het hoofdlijnenakkoord is een besparing van structureel € 282 miljoen gekoppeld aan de langstudeermaatregel. Deze is gebaseerd op de aanname dat alle geschatte langstudeerders, in totaal 94.000, € 3.000 extra collegegeld betalen. Instellingen krijgen dit bedrag per langstudeerder vervolgens minder aan Rijksbekostiging, wat tot een besparing leidt.

- 421 Heeft u bij deze aanname ook rekening gehouden met een krimp in studentenaantallen als gevolg van de langstudeermaatregel? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?

In de bezuiniging die in het hoofdlijnenakkoord is gekoppeld aan de langstudeermaatregel is geen rekening gehouden met een krimp in studentenaantallen als gevolg van de langstudeermaatregel. Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel. Daarin gaat het kabinet ook in op de mogelijke gedragseffecten van deze maatregel.

- 422 Hoe verwacht u dat de langstudeermaatregel de studentenaantallen en het aantal gediplomeerden gaat beïnvloeden?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

- 423 Kunt een indicatie geven van de financiële consequenties als er specifieke groepen studenten mogelijk worden uitgezonderd van deze maatregel?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

- 424 Kunt u aangeven of de langstudeermaatregel ook gaat gelden voor internationale niet-EER studenten die al instellingstarief betalen?

Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van de vormgeving van de maatregel. Daar is het kabinet nog mee bezig. In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat de langstudeermaatregel geldt voor voltijds bachelor- en masterstudenten. Conform toezegging stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een

hoofdpijnenbrief over de dilemma's en mogelijke invulling van deze maatregel.

- 425 Kunt u toelichten hoe studenten betrokken gaan worden bij het onderzoek om langstuderen tegen te gaan?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit. Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

Op basis van deze brief vervolgt het kabinet de gesprekken met instellingen en studenten.

In de beleidsbrief vervolgonderwijs en wetenschap, die het kabinet in het eerste kwartaal van 2025 aan uw Kamer beoogt te sturen, zal het kabinet op basis hiervan de definitieve invulling van deze maatregel uiteen zetten.

- 426 Kunt u aangeven of een student die de langstudeermaatregel opgelegd krijgt de mogelijkheid zal hebben om extra geld te lenen via het collegegeldkrediet om dit te kunnen bekostigen?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit.

Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

- 427 Hoe wordt de € 400.000 generieke taakstelling subsidies rijksbreed in het hoger beroepsonderwijs ingevuld?

De taakstelling wordt in 2025 in het hoger beroepsonderwijs ingevuld door te korten op de bekostiging. Het betreft de middelen die beschikbaar waren gesteld voor de start en ontwikkeling van een bekostigde en geaccrediteerde hbo-bacheloropleiding tot imam. Zoals bericht aan uw Kamer middels een [brief op 29 april 2024](#), bleek dat het de partijen niet is gelukt in samenwerking de desbetreffende opleiding te ontwikkelen, waardoor de middelen niet worden uitgegeven.

- 428 Verwacht u een effect van de langstudeerboete op het aantal studenten dat kiest voor een tweejarige bèta/technische master of een master lerarenopleiding? Zo ja, wat zal dat effect zijn?

Het kabinet werkt op dit moment de langstudeermaatregel uit.

Conform toezegging uit het Commissiedebat DUO en hoger onderwijs stuurt het kabinet uw Kamer voor de plenaire behandeling van de begroting van OCW voor het jaar 2025 een brief over de dilemma's en uitwerking van deze maatregel.

429 Hoeveel langstudeerders zijn er in het hbo en in het wo? Hoe wordt deze berekening gemaakt?

Op 1 oktober 2023 waren er in het hbo circa 50.000 langstudeerders en in het wo circa 43.000. Dit zijn studenten die langer dan de nominale studieduur plus één jaar staan ingeschreven aan een voltijdopleiding en het wettelijk collegegeld betalen.

430 Hoe wordt de € 4 miljoen generieke taakstelling subsidies rijksbreed in het onderzoek- en wetenschapsbeleid ingevuld?

De generieke subsidietaakstelling ter hoogte van € 4 miljoen uit het hoofdlijnenakkoord is voor 2025 ingevuld met de verlaging van de bekostiging van NWO. NWO geeft invulling aan deze bezuiniging in de NWO-begroting voor 2025. OCW is hierover met NWO in overleg.

431 Klopt het beeld dat artikel 23 van de Grondwet uitgaat van de alomtegenwoordigheid van het openbaar onderwijs?

Ja. Dit is bepaald in artikel 23, vierde lid, van de Grondwet. In beginsel dient in iedere gemeente een school voor openbaar onderwijs aanwezig te zijn. Genoemd vierde lid bepaalt ook dat de wet afwijking van de regel dat iedere gemeente een openbare school moet hebben, kan toestaan, mits voor iedereen die dat wil het openbaar onderwijs bereikbaar blijft. Om deze alomtegenwoordigheid te garanderen, bepaalt artikel 77 van de Wet op het primair onderwijs dat, kort gezegd, een openbare school moet worden gesticht "indien binnen 10 kilometer van de plaats in de gemeente waar het onderwijs moet worden gegeven over de weg gemeten geen school aanwezig is waarbinnen openbaar onderwijs wordt gegeven en aan het volgen van openbaar onderwijs behoefte bestaat." In dezelfde wettelijke bepaling is opgenomen dat gemeentes bij 50 verklaringen van ouders met kinderen jonger dan 12 onderzoek moet doen naar de behoefte aan een openbare school. Tevens is vastgelegd dat de laatste openbare school in een straal van 5 km met meer dan 50 leerlingen bekostigd blijft, ook als het aantal leerlingen onder de opheffingsnorm zit.

432 Bent u van plan de alomtegenwoordigheid van het openbaar onderwijs in toekomstig beleid over instandhouding van scholen een plek te geven?

Ook bij toekomstig beleid blijven wij uitgaan van deze principes.

433 Kunt u aangeven wat er sinds het aannemen in 2022 van de motie van het lid Westerveld over scholen bij nieuw- en verbouw altijd laten voldoen aan de Europese normen voor toegankelijkheid, is

gedaan ter uitvoering van deze motie?¹⁷ Welke stappen zijn gezet? Hoeveel scholen in Nederland voldoen aan de Europese normen voor toegankelijkheid en hoeveel niet?

De toegankelijkheidseisen waar schoolgebouwen bij nieuw- en verbouw aan moeten voldoen is vastgelegd in bouwregelgeving, die valt onder het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO).

In opdracht van het ministerie van VRO werkt het Nederlandse normalisatie-instituut NEN aan een nieuwe NEN-norm voor toegankelijkheid, de NEN 9120. Dit wordt de Nederlandse invulling van de Europese norm voor toegankelijkheid, de EN 17210.

De NEN 9120-norm bevindt zich nu in de conceptfase. Begin 2025 is de definitieve norm gereed en gaat een proeftijd van twee jaar in. Na de proeftijd van twee jaar wordt gekeken of er eventueel nieuwe toegankelijkheidseisen worden toegevoegd aan het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl).

Gemeenten hebben de zorgplicht voor de onderwijshuisvesting. Het ministerie van OCW heeft niet in beeld hoeveel scholen in Nederland voldoen aan de Europese norm voor toegankelijkheid.

434 Is het nog steeds een doelstelling om tegen 2035 inclusief onderwijs te bereiken, en zo ja, wat zijn de concrete plannen om dit te realiseren?

De doelstelling van inclusief onderwijs is dat zoveel mogelijk kinderen dichtbij huis onderwijs krijgen, ook als het kind daarbij wat extra ondersteuning nodig heeft. Steeds meer scholen in het primair en voortgezet onderwijs bieden al inclusief onderwijs. Zoals aangegeven in de [Kamerbrief van 10 mei 2024](#) over de verbeteraanpak passend onderwijs van 10 mei 2024 is de ambitie dat in 2035 een belangrijk deel van de scholen inclusief onderwijs biedt. Het gespecialiseerd onderwijs blijft daarbij bestaan voor de kinderen waarvoor dat nodig is, zoals door uw Kamer ook verzocht met de [motie Soepboer](#) (Kamerstuk 31497, nr. 482) en de [motie Van Zanten](#) (Kamerstuk 31497, nr. 479) en zoals bevestigd per [Kamerbrief van 27 juni 2024](#).

We geven de beweging naar inclusief onderwijs op dit moment verder vorm. Dit doen we onder andere door voorlopers te stimuleren en ruimte te bieden om met inclusief onderwijs aan de slag te gaan, bijvoorbeeld via de Beleidsregel inclusieve leeromgeving.

Zoals gevraagd door uw Kamer wordt er ook gewerkt aan het in kaart brengen van de financiering die nodig is voor bereiken van inclusief onderwijs ([motie Westerveld en de Hoop](#)) (Kamerstuk 31497, nr. 462) en het opstellen van de contouren van de wet voor inclusief onderwijs ([motie Van Meenen](#)) (Kamerstuk 31497, nr. 460). Op basis daarvan kan verder worden bepaald welke

¹⁷ Kamerstuk 31 497, nr. 429

vervolgstappen nodig zijn, waarbij eventuele kosten moeten worden ingepast binnen de OCW-begroting.

- 435 Hoe staat het met de uitvoering van de motie van het lid Pijpelink c.s. over toezien op passend onderwijs voor leerlingen van het Auris College Goes na sluiting?¹⁸ Hoeveel leerlingen volgen inmiddels passend onderwijs elders? Voor hoeveel leerlingen is er geen plek gevonden?

Auris is samen met de betrokkenen in de regio aan het kijken wat voor deze kinderen de beste plek is en wat voor ondersteuning daarbij nodig is, zodat zij een plek hebben wanneer de school sluit per 1 augustus 2025. Voor steeds meer kinderen lijkt er inmiddels een passende plek gevonden te zijn die past bij wat zij nodig hebben voor volgend jaar. Over de situatie is regelmatig contact met ambtenaren van OCW. Wij volgen de ontwikkelingen nauwgezet en bieden ondersteuning waar nodig. We hebben er vertrouwen in dat ook voor de andere kinderen de komende periode een passende plek wordt gevonden. Uw Kamer wordt begin volgend jaar nader geïnformeerd.

- 436 Hoe staat het met de uitvoering van de motie Westerveld c.s. over de Samen naar School-klassen in het vo verder stimuleren door knelpunten weg te nemen?¹⁹ Welke stappen zijn sinds het aannemen van de motie gemaakt?

Zoals gevraagd in de motie wordt op dit moment gewerkt aan een analyse van de knelpunten rondom het starten van Samen naar Schooklassen in het voortgezet onderwijs, waarbij ook wordt ingegaan op de wet- en regelgeving. Onderdeel hiervan is een bijeenkomst met vertegenwoordigers van verschillende Samen naar School-initiatieven in het land. Uw Kamer wordt voor het einde van het jaar nader geïnformeerd.

- 437 Kunt u aangeven wat er sinds het aannemen van de motie van het lid Westerveld over het verkennen hoe opleidingen op maat kunnen worden gefinancierd, zodat mensen die het speciaal voortgezet onderwijs afronden zich kunnen doorontwikkelen is gedaan om de motie uit te voeren?²⁰ Zijn er bijvoorbeeld gesprekken gevoerd met het veld?

Deze motie bevindt zich op het snijvlak van drie ministeries omdat het over ontwikkeling gaat voor een specifieke doelgroep die zich veelal in dagbesteding bevindt. De afgelopen periode zijn er meerdere gesprekken geweest tussen de ministeries OCW, VWS en SZW om mogelijkheden te bespreken over hoe opleidingen op maat

¹⁸ Kamerstuk 31 289, nr. 577

¹⁹ Kamerstuk 31 497, nr. 487

²⁰ Kamerstuk 36 443, nr. 10

gefinancierd kunnen worden en hoe bestaand aanbod beschikbaar gemaakt kan worden voor deze doelgroep. Ook zijn er gesprekken geweest met de Vereniging Gehandicapt Nederland en Handicap Nederland als vertegenwoordigers van het veld. Uw Kamer wordt binnenkort nader geïnformeerd over de uitkomsten van de gesprekken.

- 438 Hoe omvattend is de Gezonde School-methode in het bevorderen van een gezonde leeromgeving en in hoeverre worden sanitaire faciliteiten hierin meegenomen als essentieel onderdeel?

De aanpak van Gezonde School is gebaseerd op vier pijlers: educatie, schoolomgeving, signaleren en beleid. Scholen (primair- en voortgezet onderwijs en mbo) kunnen kiezen om met één of meerdere thema's aan de slag te gaan; hygiëne is één van de beschikbare thema's. Voor elk thema werkt een school aan meer educatie, een gezonde schoolomgeving, betere signalering en opstellen van beleid. Scholen geven dit zelf vorm. Het inrichten van schone toiletten is één van de voorbeeldmaatregelen.

- 439 Hoeveel leerlingen hebben een vrijstelling van de leerplicht? Kunt u een overzicht geven van hoeveel leerlingen de afgelopen tien jaar een vrijstelling van de leerplicht hebben gekregen? Kunt hierbij ook uitsplitsen op welke gronden dit is afgegeven?

De meest actuele cijfers over het aantal kinderen en jongeren met een vrijstelling gaan over het schooljaar 2022-2023. Een vrijstelling van de leerplicht kan ontstaan op basis van drie gronden: Een kind is wegens lichamelijke of psychische redenen niet in staat onderwijs te volgen (vrijstelling 5 onderdeel a), Er is geen school in de redelijke omgeving van ouder(s) van een kind die past bij hun levensbeschouwing of geloofsovertuiging (vrijstelling 5 onderdeel b) of een leerling staat in Nederland ingeschreven, maar volgt onderwijs in het buitenland (vrijstelling 5 onderdeel c). Het aantal kinderen dat vrijgesteld is van leerplicht, uitgesplitst per vrijstellingsgrond, is:

- Vrijstelling 5 onderdeel a: 8.422 kinderen
- Vrijstelling 5 onderdeel b: 2.124 kinderen
- Vrijstelling 5 onderdeel c: 8.891 kinderen

Een volledig beeld van het aantal kinderen met een vrijstelling van de afgelopen 10 jaar vindt u in de ['Leerplichttelling'](#).

- 440 Hoeveel extra bekostiging komt er voor schoolbesturen om de btw-verhoging op leermiddelen te compenseren?

Zie antwoord op vraag 233.

- 441 Waarom staat er bij de subsidieregeling Residentieel Onderwijs bij de jaren 2026, 2027, 2028 en 2029 PM? Betekent dit dat er voor die jaren geen geld gereserveerd is voor Residentieel Onderwijs? Hoe

kan dit, want er zullen toch nog steeds leerlingen blijven die residentieel onderwijs nodig hebben? Hoe zal het onderwijs aan deze leerlingen in de toekomst bekostigd worden?

De subsidietaakstelling uit het hoofdlijnenakkoord wordt deels ingevuld door besparingen op de begroting van OCW. De invulling hiervan is in 2025 al ingevuld in de ontwerpbegroting 2025. Voor 2026 en verder is de subsidietaakstelling voorlopig verwerkt onder overige subsidies art. 1 en art. 3. Op donderdag 24 oktober is uw Kamer geïnformeerd over de concrete invulling van de subsidietaakstelling. Middels een [Nota van Wijziging](#) is ook de ontwerpbegroting 2025 hierop aangepast. In de Nota van Wijziging is tevens het subsidieoverzicht aangepast. Hieruit blijkt dat er niet wordt bezuinigd op de subsidie voor het residentieel onderwijs.

- 442 Kunt u uitleggen waarom het bedrag van de subsidieregeling Residentieel Onderwijs vermindert van 2024 naar 2025? Welke argumentatie zit er achter het verminderen van het bedrag? Zijn er bijvoorbeeld minder leerlingen die residentieel onderwijs nodig hebben? Kunt u ook uitleggen waarom het bedrag in 2023 zoveel meer was dan in de jaren 2024 en 2025?

Aan de subsidieregeling die onder residentieel onderwijs valt, Onderwijscoalities af- en ombouw gesloten jeugdhulp, zijn in 2023 eenmalig extra middelen toegevoegd, die zijn voortgekomen uit de generieke korting van de bekostiging voor samenwerkingsverbanden, waarover uw Kamer op [19 september 2023 middels een brief](#) is geïnformeerd. De middelen hiervan zijn behouden voor het passend onderwijs conform [motie Westerveld c.s.. \(Kamerstuk 36200 VIII, nr. 103\)](#)

In 2025 wordt een deel van het budget (€ 5 miljoen) dat eerst beschikbaar was voor het vervolg op de subsidieregeling uitgegeven via het verhogen van de capaciteitsbekostiging voor scholen bij Gesloten Jeugdhulpinstellingen (GJI's). Op die manier zijn de scholen bij de GJI's minder afhankelijk van de middelen die via subsidie worden uitgekeerd voor het verzorgen van goed onderwijs. In totaal is er voor het onderwijs bij GJI's in 2025 € 11 miljoen beschikbaar bovenop de reguliere basis- en capaciteitsbekostiging. Dat bedrag is in totaal vergelijkbaar met 2024, maar wordt dus op een andere manier verdeeld tussen samenwerkingsverbanden en scholen.

- 443 Hoeveel leerlingen volgen op dit moment residentieel onderwijs? Hoeveel leerlingen volgen dit bij de jeugdzorginstelling waar zij wonen? Hoeveel leerlingen die in een jeugdzorginstelling wonen volgen onderwijs op een reguliere onderwijsinstelling in de buurt? Hoeveel leerlingen in een jeugdzorginstelling volgen helemaal geen onderwijs?

Deze gegevens worden niet centraal geregistreerd door het Ministerie van OCW. De instellingen voor residentieel onderwijs worden bekostigd op basis van het aantal capaciteitsplekken. Op de laatste teldatum (oktober 2023) volgden 840 leerlingen residentieel onderwijs, waarvan 408 leerlingen in de gesloten jeugdhulp onderwijs kregen en 432 in een justitiële jeugdinrichting. Het is niet bekend hoeveel leerlingen in de (open) jeugdhulp naar een (v)so school gaan die niet verbonden is aan een gesloten jeugdhulplocatie, omdat dit ook niet centraal geregistreerd wordt.

444 Wat is het gebruikte criterium voor de categorie 'overige subsidies' in het subsidieoverzicht op artikel 1?

De begroting van OCW bevat ieder jaar een subsidieoverzicht per begrotingsartikel in bijlage 4 van de begroting. Dit jaar staan in de subsidieoverzichten van artikel 1 en 3 de reeksen voor overige subsidies. Dit zijn dezelfde reeksen als in de tabel 'Budgettaire gevolgen van beleid'. De reeks is dus niet nieuw maar wordt voor het eerst opgenomen in de subsidiebijlage.

De reden daarvoor is dat op dit budget de subsidietaakstelling voor de jaren 2026 en verder voor primair- en voortgezet onderwijs voorlopig is verwerkt. Voor de subsidies die onder de reeks in het overzicht worden genoemd werd "PM" ingevuld, om duidelijk te maken welke budgetten onder deze post vallen. Met het toezenden van de Nota van Wijziging is de subsidietaakstelling ingevuld. In de nieuwe subsidiebijlage is daarom ook de reeks 'overige subsidies' weer verwijderd.

Omdat de reeks overige subsidies in de subsidiebijlage hetzelfde is als die in de tabel budgettaire gevolgen van beleid, gelden hiervoor dezelfde criteria. De prioriteiten van dit kabinet en de grote budgetten worden op een aparte regel genoemd. De overige, kleinere instellingssubsidies, projectsubsidies en kleinere subsidieregelingen worden niet apart genoemd, maar zijn onderdeel van de regel 'Overige subsidies'.

445 Waarom is er gekozen een categorie 'overige subsidies' op artikel 1 en 3 te creëren terwijl de begroting van vorig jaar geen categorie 'overige subsidies' had op artikel 1 en 3?

Zie het antwoord op vraag 444.

446 Wat is het gebruikte criterium voor de categorie 'overige subsidies' in het subsidieoverzicht op artikel 3?

Zie het antwoord op vraag 444.

447 Welke financiële middelen zijn vanaf 2026 beschikbaar voor de regeling Onderwijsondersteuning voor Zieke Leerlingen (OZL)?

Voor de regeling ondersteuning van Zieke Leerlingen blijft vanaf 2026 hetzelfde bedrag beschikbaar als in 2025, namelijk € 9,1 miljoen. Zoals blijkt uit de nota van wijziging op de OCW-begroting, maakt deze reeks geen deel uit van de invulling van de subsidietaakstelling. Daarnaast is er ook € 160.000 beschikbaar voor landelijk expertise netwerk Ziezon, wat ook betrekking heeft op onderwijs aan zieke leerlingen. Ook hier wordt niet op bespaard.

- 448 Welke extra middelen heeft u gereserveerd voor de transitiefase van de eventueel op te richten landelijke stichting die, na goedkeuring van het wetsvoorstel, de uitvoering van de OZL op zich zal nemen?

Voor de uitvoering van het wetsvoorstel Wet onderwijsondersteuning zieke leerlingen is structureel € 1,3 miljoen toegevoegd aan het budget voor OZL bij de eerste supplettoire begroting van 2024. Uit deze extra middelen kunnen ook de verwachte transactiekosten van € 0,3 miljoen worden betaald, zoals vermeld staat in de memorie van toelichting van het wetsvoorstel.

- 449 Welke extra middelen heeft u vanaf 2026 gereserveerd voor de stijgende loonkosten van de OZL-consulenten in verband met het volgen van de CAO po?

Het budget voor Onderwijs aan Zieke Leerlingen (OZL) is gebaseerd op een raming voor de nieuwe stichting voor OZL zoals beschreven in het wetsvoorstel Wet onderwijsondersteuning zieke leerlingen. In deze raming is uitgegaan van loonkosten op basis van de CAO PO. Hiervoor zijn dus voldoende middelen voor beschikbaar in de begroting.

- 450 Kunt u op toegankelijke wijze uitleggen wat het programma Open Leermateriaal inhoudt?

'Impuls Open Leermateriaal' (IOL) is een Nationaal Groeifondsprogramma dat zich inzet in het funderend onderwijs, met als doel de onderwijskwaliteit te versterken en het vak van leraar aantrekkelijker te maken. Binnen het project bundelen scholen, onderwijs- en expertiseorganisaties hun krachten om een impuls te geven aan de ontwikkeling en het effectief benutten van open leermateriaal. In 57 pilots, op meer dan 500 scholen, doen leraren ervaring op met het toepassen van open leermateriaal. Ook ontdekken de leraren en IOL samen wat er nog meer nodig is om kwalitatief goed leermateriaal laagdrempelig in te kunnen zetten. Leermateriaal dat past bij doelgroepen, actualiteit, niveau of onderwijsconcept. Afgelopen september 2024 is de nieuwe aanvraagronde geopend, de verwachting is dat er in deze ronde zo'n 18 pilots zullen starten. Aanvullende toegankelijke informatie over het programma is op de website van [impuls open leermateriaal](#) te vinden.

451 Kunt u nader toelichten hoe uw ministerie betrokken is bij het programma Edu-V?

[De oorspronkelijke aanvraag](#) is door het ministerie van OCW voor een consortium van partijen uit het gehele onderwijsveld gedaan. Het ministerie van OCW is verder betrokken als subsidieverstrekker voor de middelen uit het Nationale Groeifonds bestemd voor het programma Edu-V. Daarnaast is het ministerie van OCW als deelnemer betrokken bij de (bestuurlijke) overleggen en werkgroepen binnen het programma Edu-V. In de beoogde nieuwe governance van de stichting Edu-V die in 2025 vermoedelijk in werking zal treden, heeft de verantwoordelijke bewindspersoon (momenteel zowel de minister als de staatssecretaris van OCW) een rol bij het benoemen van de voorzitter van de Raad van Toezicht en bij wijzigingen van statuten.

452 Wat zijn de einddoelen van het programma Edu-V? Heeft dit ook als doel om de afhankelijkheid van een selecte groep techleveranciers te verkleinen? Welke partners zijn betrokken bij deze publiek-private samenwerking?

De doelstellingen van het programma zijn opgenomen in [het oorspronkelijke NGF-voorstel](#) dat door het ministerie van OCW is ingediend voor een consortium van partijen bestaande uit de sectororganisaties PO-, VO- en MBO-raad, het ministerie van OCW en de brancheorganisaties van uitgeverijen (MEVW), van distributeurs (VEDN) en van educatieve softwareleveranciers (VDOD). Samengevat wordt met dit programma bijgedragen aan de kwaliteit van het onderwijs door een infrastructuur te realiseren dat efficiënter, veiliger en betrouwbaarder is. Daarin kunnen nieuwe vraagstukken snel worden opgelost en kan de infrastructuur worden toegerust voor het onderwijs van morgen. Het streven is naar een 'weerbaar' (betrouwbaar, efficiënt) en 'wendbaar' (open en innovatief) digitaal leermiddelen-infrastructuur. Dit is een belangrijke randvoorwaarde om de toegevoegde waarde die digitale leermiddelen kunnen leveren optimaal te benutten. Daarbij is het doel op termijn ook om minder afhankelijk te zijn van individuele organisaties waaronder zogenoemde techleveranciers, onder meer door systeembrede afspraken. Als partijen voldoen aan de afspraken kunnen zij samenwerken met alle andere partijen.

453 Kunt u het totaal van de ondersteuningsstructuur aan scholen uiteenzetten, inclusief initiatieven vanuit het ministerie (onderwijscoördinatoren en ontwikkelkracht), de sector (Goed Worden, Goed Blijven) en de markt?

Er kan nog geen volledig beeld geven worden van de ondersteuningsstructuur. Dit wordt momenteel geïnventariseerd, ook in het kader van de - via een [motie](#) (Kamerstuk 27923, nr. 485)

door de Kamer verzochte - gesprekken die worden gevoerd met de onderwijsadviesbranche over mogelijkheden tot regulatie van de markt. Daarnaast is er een aankondiging gedaan in een voortgangsrapportage van het masterplan basisvaardigheden om bij u terug te komen op mogelijkheden voor de inrichting van een duurzame ondersteuningsstructuur. Hierover wordt de Kamer dit najaar geïnformeerd.